

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

EDİRNE YENİ SARAY KAZILARINDA ELE GEÇEN LÜLELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

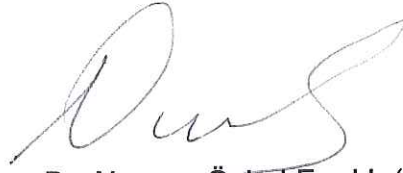
**Hazırlayan
Aysun CENGİZ**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nurşen Özkul Fındık**

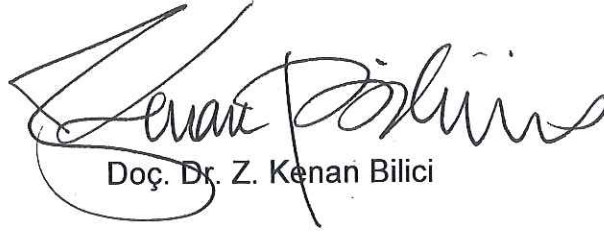
Ankara-2011

ONAY

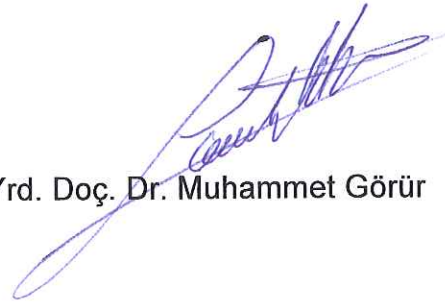
Aysun Cengiz tarafından hazırlanan "Edime Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler" başlıklı bu çalışma, 2 Aralık 2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat Tarihi ana bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nurşen Özkul Fındık (Danışman)

Doç. Dr. Z. Kenan Bilici

Yrd. Doç. Dr. Muhammet Görür

ÖNSÖZ

Tarihi aydınlatmaya yönelik her bilimsel araştırma, kayıt altına alınmış her bilgi, ele geçirilen her arkeolojik kanıt ve döneminin üslûp özelliklerini yansıtan her mimari kalıntı, geçmişle günümüz arasında köprü kurmaya yarayacak ipuçları sunmaktadır.

İnsanlar, neden geçmişle yaşanan “an” arasında köprü kurmaya ihtiyaç duyarlar? Kültür, UNESCO tarafından “bir insan topluluğunun kendi tarihi gelişimi konusunda sahip olduğu bilinç” olarak tanımlanmaktadır. Bu köprü ne kadar sağlam olursa; insanoğlu kendini o denli iyi tanır, geçmişle ilgili yüksek bir bilinç seviyesine ulaşır. Nasıl bir kültürel hazineye sahip olduğumuzun bilincinde olmak, onu korumamız gerektiğinin de farkına varmak demektir. Bilmediğimiz, varlığından bile haberdar olmadığımız bir şeyi sahiplenmek ve korumak olanaksızdır. Geçmişimizi unutup geleceğimizi merak etmeden, günübirlik yaşayarak dünya standartlarında gelişmiş bir toplum olamayız; aksine dünya üzerinden silinip yok oluruz. Oysa bireysel ve toplumsal olarak kendini ve geçmişini tanımak; olaylar karşısında özgüveni sağlam, sağduyu sahibi, doğru düşünebilen ve doğru kararlar alabilen bir toplum yaratır. Biz bu günümüzü, bir önceki gün öğrendiklerimizle kurarız; önceki günden hiçbir şey öğrenilmemişse veya unutulmuşsa, her yeni güne sıfırdan başlayan, kültürel birikimden uzak, toplumsal belleği zayıf, gelişmemiş prematüre bir kitleye dönüşürüz ki, bu da kaçınılmaz olarak yok oluşu getirir. Oysa tarih boyunca her toplum, doğası gereği dünyada iz bırakmak, var oluşunun sürekliliğini sağlamak ve hatta bir dünya gücü olmak için mücadele etmiştir.

Geçmiş bir bütündür ve geçmişe dair bulunan her arkeolojik kanıt o bütünün bir parçasıdır. Her parça öncelikle kendi içinde incelenir, tipolojisi belirlenir, kayıt altına alınır ve sonra diğer parçalarla olan ilişkisi, toplumsal ve ekonomik hayattaki işlevselliği irdelenerek, ifade ettiği anlama yönelik yorumlar yapılabilir. Bunu yapabilmek için sanat tarihi, tarih, arkeoloji, teoloji, halk bilimi gibi sosyal disiplinler arası bilgi akışı önemlidir.

Bu çalışmanın konusu olan ve Edirne’de sürdürülen Yeni Saray kazı çalışmaları ve arkeolojik araştırmalar kapsamında bulunan lüleler de bütünü oluşturan parçalardan biridir. Geçmişte lüle kullanımının izinin sürülmesi, tarihte belgesel (kayıtlarda yer almayan) gündelik yaşama dair ayrıntılarla ilgili bilgilere ulaşmada yardımcı olabilir. Örneğin, 17. yüzyıla kadar toplumsal hayatta yer almayan lüle kullanımı, nasıl bir değişim-dönüşümün yaşanmasıyla Osmanlı’nın gündelik hayatına girmeye başlamış ve hızla yayılmıştır? Üç koca asrın ardından, bu kez neler olmuştur ki 20. yüzyılın ilk yarısında halkın hayatından ve toplumsal bellekten çıkıp yok olmuştur? Bugün “lüle”nin ne olduğunu, konuyla ilgili kişiler dışında bilen yoktur. Bu “değişim ve dönüşüm”, “oluşum ve yok oluşum” sürecini tetikleyen dinamikler nelerdir? Bu çalışmada, lülelerin sadece tipolojik analizini yapmakla kalınmamış bu soruların da cevapları aranmıştır.

Edirne Yeni Saray Kazı buluntuları arasında yer alan lüleleri çalışmamıza izin veren kazı başkanımız Sayın Doç. Dr. Mustafa Özer’e, çalışmamıza görüş ve öneriyle katkıda bulunan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Nurşen Özkul Fındık’a, yine bu çalışmamda katkısı olan hocalarım Sayın Doç. Dr. Sema Bilici, Sayın Doç. Dr. Z. Kenan Bilici, Sayın Yrd. Doç. Dr. Rüstem Bozer’e teşekkür ederim. Bu çalışmada yer alan çizimlerin bir kısmında emeği olan Merve Filiz ve Leyla Akbuz’a, fotoğraf çekimlerini gerçekleştiren Adem Yılcı’ya teşekkür ederim. Mühürleri okuyan Sayın Doç. Dr. Abdülkadir Dünder ve Furkan Şeker’e teşekkür ederim. Tezimin düzenlenmesi ve dijital ortama aktarılmasında yardımcı olan ve çalışmam boyunca benden desteklerini esirgemeyen Süheyla Kıyıcı, Mert Aydın, Nejat Galip ve aileme teşekkür ederim.

Aysun CENGİZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÇİZİM LİSTESİ.....	v
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
I-EDİRNE	
A. TARİHTE EDİRNE KENTİ ve ÖNEMİ.....	12
B. OSMANLI DÖNEMİNDE EDİRNE.....	13
C. EDİRNE YENİ SARAY KAZISI ve KAZI ALANLARI.....	18
II-OSMANLI ÇAĞI ÜRETİM ve TÜKETİM İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA MÜKEYYİFAT ve LÜLE KULLANIMINA BAKIŞLAR:	
A. TÜTÜN ve KULLANIM ŞEKİLLERİ.....	21
B. OSMANLI COĞRAFYASINDA TÜTÜN KÜLTÜRÜ.....	23
C. KAHVENİN TARİHİ.....	25
D. OSMANLI COĞRAFYASINDA KAHVE/KAHVEHANE KÜLTÜRÜ.....	26
E. KÜLTÜREL BİR OBJE OLARAK LÜLE!.....	27
F. OSMANLI COĞRAFYASINDA LÜLE KULLANIMI.....	30
G. LÜLE ÜRETİM MERKEZLERİ.....	32
H. LÜLENİN YAPILIŞI.....	35
İ. LÜLE FORMLARI ve KRONOLOJİK GELİŞİM SÜRECİ.....	38
J. EDİRNE YENİ SARAY KAZISI 2009-2010 DÖNEMLERİNDE ELE GEÇEN LÜLELERDE GÖRÜLEN FORMLAR.....	44
K. EDİRNE YENİ SARAY KAZISI 2009-2010 DÖNEMLERİNDE ELE GEÇEN LÜLELERDE GÖRÜLEN DUMAN YOLU FORMLARI.....	46
III- KATALOG.....	48
IV- DEĞERLENDİRME.....	211
V- KARŞILAŞTIRMA.....	220
VI- SONUÇ.....	227
VII- KAYNAKÇA.....	230
TABLolar.....	237

ÖZET	250
ABSTRACT	251

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1. Lülenin bölümlerini gösterir çizim

Çizim 2. Batı tarzındaki tek parça pipo ve Doğu tarzındaki çubukluk ve imameyle kullanılan lüle (Robinson, 1985: 154).

Çizim 3. Lüle (Kat. No. 1.)

Çizim 4. Lüle (Kat. No. 3)

Çizim 5. Lüle (Kat. No. 4)

Çizim 6. Lüle (Kat. No. 5)

Çizim 7. Lüle (Kat. No. 6)

Çizim 8. Lüle (Kat. No. 7)

Çizim 9. Lüle (Kat. No. 8)

Çizim 10. Lüle (Kat. No. 10)

Çizim 11. Lüle (Kat. No. 13)

Çizim 12. Lüle (Kat. No. 14)

Çizim 13. Lüle (Kat. No. 15)

Çizim 14. Lüle (Kat. No. 16)

Çizim 15. Lüle (Kat. No. 17)

Çizim 16. Lüle (Kat. No. 21)

Çizim 17. Lüle (Kat. No. 22)

Çizim 18. Lüle (Kat. No. 23)

Çizim 19. Lüle (Kat. No. 24)

Çizim 20. Lüle (Kat. No. 25)

Çizim 21. Lüle (Kat. No. 26)

Çizim22. Lüle (Kat. No. 29)

Çizim 23. Lüle (Kat. No. 30)

Çizim 24. Lüle (Kat. No. 32)

Çizim 25. Lüle (Kat. No. 33)

Çizim 26. Lüle (Kat. No. 34)

Çizim 27. Lüle (Kat. No. 37)

Çizim 28. Lüle (Kat. No. 38)

Çizim 29. Lüle (Kat. No. 39)

- Çizim 30. Lüle (Kat. No. 40)
Çizim 31. Lüle (Kat. No. 42)
Çizim 32. Lüle (Kat. No. 43)
Çizim 33. Lüle (Kat. No. 48)
Çizim 34. Lüle (Kat. No. 49)
Çizim 35. Lüle (Kat. No. 51)
Çizim 36. Lüle (Kat. No. 52)
Çizim 37. Lüle (Kat. No. 53)
Çizim 38. Lüle (Kat. No. 54)
Çizim 39. Lüle (Kat. No. 55)
Çizim 40. Lüle (Kat. No. 56)
Çizim 41. Lüle (Kat. No. 57)
Çizim 42. Lüle (Kat. No. 59)
Çizim 43. Lüle (Kat. No. 60)
Çizim 44. Lüle (Kat. No. 61)
Çizim 45. Lüle (Kat. No. 62)
Çizim 46. Lüle (Kat. No. 63)
Çizim 47. Lüle (Kat. No. 64)
Çizim 48. Lüle (Kat. No. 65)
Çizim 49. Lüle (Kat. No. 67)
Çizim 50. Lüle (Kat. No. 68)
Çizim 51. Lüle (Kat. No. 70)
Çizim 52. Lüle (Kat. No. 71)
Çizim 53. Lüle (Kat. No. 72)
Çizim 54. Lüle (Kat. No. 75)
Çizim 55. Lüle (Kat. No. 76)
Çizim 56. Lüle (Kat. No. 77)
Çizim 57. Lüle (Kat. No. 78)
Çizim 58. Lüle (Kat. No. 81)
Çizim 59. Lüle (Kat. No. 82)
Çizim 60. Lüle (Kat. No. 85)
Çizim 61. Lüle (Kat. No. 86)

- Çizim 62. Lüle (Kat. No. 87)
Çizim 63. Lüle (Kat. No. 88)
Çizim 64. Lüle (Kat. No. 89)
Çizim 65. İmame (?) (Kat. No. 90)
Çizim 66. Lüle (Kat. No. 91)
Çizim 67. Lüle (Kat. No. 92)
Çizim 68. Lüle (Kat. No. 93)
Çizim 69. Lüle (Kat. No. 94)
Çizim 70. Lüle (Kat. No. 95)
Çizim 71. Lüle (Kat. No. 96)
Çizim 72. Lüle (Kat. No. 97)
Çizim 73. Lüle (Kat. No. 98)
Çizim 74. Lüle (Kat. No. 99)
Çizim 75. Lüle (Kat. No. 100)
Çizim 76. Lüle (Kat. No. 101)

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. Adalet Kasrı.

Fotoğraf 2. Cihannüma Kasrı'ndan günümüze kalan portal kısmı.

Fotoğraf 3. Kum Kasrı Hamamı.

Fotoğraf 4. Matbah-ı Amire Binası (EYSK arşivinden)

Fotoğraf 5. Kum Kasrı Hamamı ve Kum Meydanı Kazı Alanı (EYSK arşivinden)

Fotoğraf 6. Kum Kasrı Hamamı ve Kum Meydanı Kazı Alanı (EYSK arşivinden)

Fotoğraf 7. Matbah-ı Amire Binası Kazı Alanı (EYSK arşivinden)

Fotoğraf 8. Pirinç kalıp (Bakla, 2007: 145)

Fotoğraf 9. Alçı kalıp (Bakla, 2007: 145)

Fotoğraf 10. Metal kalıp (Bakla, 2007: 144)

Fotoğraf 11. 17. Yüzyıla ait bir minyatür. (Robinson, 1985: 33)

Fotoğraf 12. 17. Yüzyıla ait bir minyatür. (Robinson, 1985: 35)

Fotoğraf 13. 17. Yüzyıla ait bir minyatür. (Robinson, 1985: 34)

Fotoğraf 14. "Tütün İçen Türkler", (Gravürlerle Türkiye).

Fotoğraf 15. "Femme Turque", Van Mour, 1707-1708 (Robinson, 1985: 37)

Fotoğraf 16. "Archonte Grec", Otto Magnus, 1825 (Robinson, 1985: 43)

Fotoğraf 17. 17a. Lüle (Kat. No. 1)

Fotoğraf 18. Lüle (Kat. No. 2)

Fotoğraf 19. 19a. 19b. 19c. Lüle (Kat. No. 3)

Fotoğraf 20. 20a. Lüle (Kat. No. 4)

Fotoğraf 21. 21a. Lüle (Kat. No. 5)

Fotoğraf 22. 22a. Lüle (Kat. No. 6)

Fotoğraf 23. 23a. Lüle (Kat. No. 7)

Fotoğraf 24. 24a. Lüle (Kat. No. 8)

Fotoğraf 25. Lüle (Kat. No. 9)

Fotoğraf 26. Lüle (Kat. No. 10)

Fotoğraf 27. Lüle (Kat. No. 11)

Fotoğraf 28. Lüle (Kat. No. 12)

- Fotoğraf 29. 29a. Lüle (Kat. No. 13)
Fotoğraf 30. 30a. Lüle (Kat. No. 14)
Fotoğraf 31. 31a. Lüle (Kat. No. 15)
Fotoğraf 32. Lüle (Kat. No. 16)
Fotoğraf 33. Lüle (Kat. No. 17)
Fotoğraf 34. Lüle (Kat. No. 18)
Fotoğraf 35. Lüle (Kat. No. 19)
Fotoğraf 36. Lüle (Kat. No. 20)
Fotoğraf 37. 37a. Lüle (Kat. No. 21)
Fotoğraf 38. 38a. Lüle (Kat. No. 22)
Fotoğraf 39. 39a. 39b. 39c. Lüle (Kat. No. 23)
Fotoğraf 40. 40a. 40b. Lüle (Kat. No. 24)
Fotoğraf 41. 41a. Lüle (Kat. No. 25)
Fotoğraf 42. 42a. Lüle (Kat. No. 26)
Fotoğraf 43. 43a. Lüle (Kat. No. 27)
Fotoğraf 44. 44a. Lüle (Kat. No. 28)
Fotoğraf 45. 45a. Lüle (Kat. No. 29)
Fotoğraf 46. 46a. Lüle (Kat. No. 30)
Fotoğraf 47. 47a. Lüle (Kat. No. 31)
Fotoğraf 48. 48a. Lüle (Kat. No. 32)
Fotoğraf 49. 49a. Lüle (Kat. No. 33)
Fotoğraf 50. 50a. Lüle (Kat. No. 34)
Fotoğraf 51. 51a. Lüle (Kat. No. 35)
Fotoğraf 52. 52a. Lüle (Kat. No. 36)
Fotoğraf 53. 53a. Lüle (Kat. No. 37)
Fotoğraf 54. 54a. Lüle (Kat. No. 38)
Fotoğraf 55. 55a. Lüle (Kat. No. 39)
Fotoğraf 56. 56a. Lüle (Kat. No. 40)
Fotoğraf 57. 57a. Lüle (Kat. No. 41)
Fotoğraf 58. 58a. Lüle (Kat. No. 42)
Fotoğraf 59. 59a. Lüle (Kat. No. 43)
Fotoğraf 60. 60a. Lüle (Kat. No. 44)

- Fotoğraf 61. 61a. Lüle (Kat. No. 45)
Fotoğraf 62. 62a. Lüle (Kat. No. 46)
Fotoğraf 63. 63a. Lüle (Kat. No. 47)
Fotoğraf 64. 64a. Lüle (Kat. No. 48)
Fotoğraf 65. 65a. Lüle (Kat. No. 49)
Fotoğraf 66. Lüle (Kat. No. 50)
Fotoğraf 67. 67a. Lüle (Kat. No. 51)
Fotoğraf 68. 68a. Lüle (Kat. No. 52)
Fotoğraf 69. 69a. Lüle (Kat. No. 53)
Fotoğraf 70. 70a. 70.b. Lüle (Kat. No. 54)
Fotoğraf 71. 71a. 71b. Lüle (Kat. No. 55)
Fotoğraf 72. 72a. 72b. Lüle (Kat. No. 56)
Fotoğraf 73. 73a. Lüle (Kat. No. 57)
Fotoğraf 74. 74a. Lüle (Kat. No. 58)
Fotoğraf 75. 75a. 75b. Lüle (Kat. No. 59)
Fotoğraf 76. 76a. Lüle (Kat. No. 60)
Fotoğraf 77. 77a. Lüle (Kat. No. 61)
Fotoğraf 78. 78a. Lüle (Kat. No. 62)
Fotoğraf 79. 79a. Lüle (Kat. No. 63)
Fotoğraf 80. 80a. Lüle (Kat. No. 64)
Fotoğraf 81. 81a. 81b. Lüle (Kat. No. 65)
Fotoğraf 82. 82a. Lüle (Kat. No. 66)
Fotoğraf 83. 83a. 83b. Lüle (Kat. No. 67)
Fotoğraf 84. 84a. Lüle (Kat. No. 68)
Fotoğraf 85. Lüle (Kat. No. 69)
Fotoğraf 86. Lüle (Kat. No. 70)
Fotoğraf 87. 87a. Lüle (Kat. No. 71)
Fotoğraf 88. 88a. Lüle (Kat. No. 72)
Fotoğraf 89. 89a. Lüle (Kat. No. 73)
Fotoğraf 90. 90a. Lüle (Kat. No. 74)
Fotoğraf 91. 91a. Lüle (Kat. No. 75)
Fotoğraf 92. 92a. Lüle (Kat. No. 76)

- Fotoğraf 93. 93a. Lüle (Kat. No. 77)
Fotoğraf 94. 94a. Lüle (Kat. No. 78)
Fotoğraf 95. 95a. 95b. Lüle (Kat. No. 79)
Fotoğraf 96. 96a. Lüle (Kat. No. 80)
Fotoğraf 97. 97a. 97b. 98c. Lüle (Kat. No. 81)
Fotoğraf 98. 98a. Lüle (Kat. No. 82)
Fotoğraf 99. Lüle (Kat. No. 83)
Fotoğraf 100. 100a. 100b. Lüle (Kat. No. 84)
Fotoğraf 101. 101a. Lüle (Kat. No. 85)
Fotoğraf 102. 102a. Lüle (Kat. No. 86)
Fotoğraf 103. 103a. Lüle (Kat. No. 87)
Fotoğraf 104. Lüle (Kat. No. 88)
Fotoğraf 105. 105a. 105b. Lüle (Kat. No. 89)
Fotoğraf 106. 106a. İmame(?) (Kat. No. 90)
Fotoğraf 107. Lüle (Kat. No. 91)
Fotoğraf 108. Lüle (Kat. No. 92)
Fotoğraf 109. Lüle (Kat. No. 93)
Fotoğraf 110. 110a. 110b. Lüle (Kat. No. 94)
Fotoğraf 111. Lüle (Kat. No. 95)
Fotoğraf 112. Lüle (Kat. No. 96)
Fotoğraf 113. Lüle (Kat. No. 97)
Fotoğraf 114. Lüle (Kat. No. 98)
Fotoğraf 115. Lüle (Kat. No. 99)
Fotoğraf 116. Lüle (Kat. No. 100)
Fotoğraf 117. 117a. Lüle (Kat. No. 101)
Fotoğraf 118. Lüle (Kat. No. 102)
Fotoğraf 119. Lüle (Kat. No. 103)

TABLO LİSTESİ

Tablo I. EYSK¹. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Lülelerin Hamur Renkleri.

Tablo II. EYSK. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Lülelerin Perdah-Astar-Sır Renkleri.

Tablo III. EYSK. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Lülelerde Görülen Form Tipleri.

Tablo IV. EYSK. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Lülelerin Ölçüleri.

Tablo V. EYSK. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Mühürlü Lüleler.

¹ Edirne Yeni Saray Kazısı.

GİRİŞ

Bursa'dan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci payitahtı olan ve 1361-1453 yılları arasında Osmanlı'ya başkentlik yapan Edirne, tarihî ve kültürel açıdan zengin kentlerimizdendir. Bu tarihî ve kültürel öneme sahip mirası araştırmak amacıyla yapılan arkeolojik araştırmalar ve kazı çalışmaları ilk olarak 1956'da Tahsin Öz tarafından yapılmış (Öz, 1965: 218), iyi niyetle başlatılan ancak bir ay süren ve süreklilik arz etmeyen bu çalışma Edirne gibi bir kent için son derece yetersiz kalmıştır.

Edirne'de diğer bir kazı çalışması Prof. Dr. Gönül Cantay tarafından 1999-2005 yılları arasında sürdürülmüştür (Cantay, 2001, 2002, 2003, 2004). Bu çalışmalar kapsamında Matbah-ı Amire binasında, Kum Kasrı'nda kazı yapılmış, Edirne Yeni Sarayı'nın sınırları ve su yapıları belirlenmiş, Tunca nehrinde Kanunî döneminde açılan kanal üzerindeki üç köprünün rölemleri yapılmış, Bönce Köprü ile Değirmen Köprülerinin yerleri tabyalar ve bağlantıları tespit edilmiş ve çok sayıda da küçük eser bulunmuştur. Bunlar arasında çini, sırlı ve sırsız seramik, cam, çivi, gülle, silah kabzaları, kandiller, küp parçaları, sikke, lüle ve lüleci işi seramikler yer almaktadır.

Edirne Yeni Saray kazı çalışmalarını, 2009 yılı itibarıyla Doç. Dr. Mustafa Özer devralmış, 2010 yılında da çalışmaları sürdürmüştür. 2009'da Matbah-ı Amire binasının restorasyonu yapılmış, 2010'da Matbah-ı Amire binası, Kum Kasrı ve Kum Kasrı Hamamında kazı çalışmaları sürdürülmüştür.

Tezin Kapsamı: Bu tez kapsamında Edirne Yeni Saray kazılarında 2009-2010 dönemlerinde ele geçen lüleler incelenmiş, çizim (çalışma süresinin kısıtlı olması sebebiyle benzer formdaki örneklerin birkaçının çizimi yapılmıştır) ve fotoğraflarıyla kataloglanmış, yayınlarda yer alan diğer kazı buluntularıyla karşılaştırılarak benzer ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca mühürlü örneklerden yola çıkarak üretim merkezlerine dikkat çekilmiş, yerel üretimin yapıldığına dair ipuçlarına ulaşılmıştır. Tarihlendirme konusundaki sorunlara değinilmiş, form özellikleri, mühürlü örnekler ve hamur renklerinden yola çıkarak, gravür ve minyatürlerdeki

lülelerin de resmedildiği örnekler incelenerek ve diğer yayınlardaki kronolojik tipoloji de tahlil edilerek, doğruya en yakın tarihleme yapılmaya çalışılmıştır.

Tezin Amacı: Bu tezde özellikle bir kazı malzemesi çalışmak amaç edinilmiş ve konu olarak lüle seçilmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, ülkemizde son dönemlerde yaygınlaşan ve sadece fiili olarak devam eden çalışma süreciyle sınırlanan kazıların, kazı süresi bittiğinde depolara hapsedilen kazı buluntularını, esaretten kurtararak bilim dünyasına kazandırmanın gerekliliğine olan inancımızdır. Bunun yanı sıra, gerek ülkemizin bugünkü sınırları içinde, gerekse geçmişte Osmanlı İmparatorluğu'na ait topraklarda yapılan hemen her kazıda rastlanan ve geçmişe dair önemli bilgiler içeren bir buluntu olmasına rağmen gerekli önem ve ilgi gösterilmeyen lülelere, Edirne Yeni Saray kazısında bulunan örnekler bağlamındaki bu çalışmayla dikkat çekmektedir.

Çalışmanın niteliği, toplam 422 lüle buluntusu arasından seçilen 103 örneğin incelendiği bir katalog çalışmasıdır. Buluntuların 31'i Matbah-ı Amire Binası 2009 yılı restorasyon çalışmaları, 29'u Kum Kasrı Hamamı 2009 yılı kazısı, 42'si Matbah-ı Amire 2010 yılı kazısı, 1'i Kum Kasrı Hamamı 2010 yılı kazısında bulunmuştur. Örneklerden 4'ünde damga, 14'ünde mühür, 2'sinde hem damga hem mühür, 1'inde ise çift mühür bulunmaktadır. Lüleler beyaz, gri ve kırmızı renkte hamurlu olup, geneli zengin bir bezemeye sahiptir. Form özelliklerine göre kronolojik bir tipolojiyle ele alınan lüleler arasında ünük örnekler de mevcuttur.

Arkeoloji ve Sanat Tarihi disiplinlerinin araştırmaları kapsamında yapmış oldukları kazı çalışmalarının amacı, malzeme toplayıcılığından ibaret değildir. Kazılar sonucunda elde edilen maddi kültür verileri, geçmişin tarihsel sürecinin yorumlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Buluntuların tipolojik tanımlamaları, form ve bezeme özelliklerine göre sınıflandırılması, fotoğraflanması, çizimlerinin yapıp kayıt altına alınması, belgelenmeleri açısından gerekli olsa da, bunların yine de yeterli olmayacağı açıktır; buluntulardan yola çıkarak anlamlı yorumlar ve değerlendirmeler yapabilmek, farklı bakış açılarına sahip olmayı gerektirir. Farklı pencerelerden bakarak

yapılan değerlendirmelerin bize sağlayacağı fayda nedir? Kültür dediğimiz şey, bir insan topluluğunun kendi tarihi gelişimi konusunda sahip olduğu bilinç ise, sağlıklı ve sağlam bir bilince sahip olmak adına, tarihi sürecimiz konusunda mümkün olduğunca donanımlı ve yeterli bilgi edinmek zorundayız. Yazılı kaynaklar, ağırlıklı olarak resmî tarihi ve siyasî ilişkileri kayıt altına almıştır. Bununla birlikte, saray ve saray çalışanları gündelik yaşamlarını nasıl idame ettiriyorlardı? Örneğin buluntuların birçoğuna ev sahipliği yapan Matbah-ı Amire binası çalışanları, ya da Kum Kasrı Hamamı'nı kullanan saray ileri gelenleri... Sıradan halkın kullandığı lülelerle saray mensuplarının kullandığı lüleler arasında sınıf farkını vurgulayan kalite unsuru ne derece ön plana çıkmıştır? Bunları öğrenebilmek için, resmî tarihî belgelerde yer almayan gündelik yaşamda kullanılan eşyalar, bu eşyaların üretim-tüketim ağı içindeki önemi, bir ticaret ürünü olarak ekonomik bağlamdaki değeri incelenebilir ve daha geniş ölçekte düşünülerek kapitalizmin küresel süreciyle ilişkilendirilebilir. Zira küresel kapitalizmin yükselişiyle, mal üretiminin ölçeği oldukça büyümüştür; insanlar kökenleri ve üretimleri kendi sosyal bağamlarından çok uzak olan malları tüketmeye başlamışlardır (Baram, 2004: 150). Ürün dağılımının yerel ve bölgesel ticaret ağlarındaki yeri takip edilerek, dönemin gündelik yaşamına ait bilgilere ulaşılabilir. Edirne'deki kazı çalışmalarında dikkat çekecek sayıya varan ve ileride daha da artması olası lüleler, bize saray ve saray çalışanlarının tüketim alışkanlıklarıyla ilgili bilgi vermekte, Osmanlı coğrafyasına dâhil olan yerlerde yapılan neredeyse her kazıdan lüle çıkıyor olması da, bunu, küresel ekonomiyle ilişkilendirmemizi sağlamaktadır. Zira lüle üretim merkezleri bölümünde etraflıca anlatıldığı üzere yerel üretimlerin yanı sıra ithal lülelerin de kullanıldığı, üretimin bir kısmının da ihraç edildiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz (Bakla, 1993: 62, Baram-Ward, 2006, Baram, 1995: 302, 1999: 142, 2004: 158, Evely, 1988, Hayes, 1992, Lecomte, 1975: 193, Robinson, 1985: 152, Simpson, 1993, Ward, 2001: 370).

Konuyla İlgili Karşılaşılan Sorunlar: Lülelerle ilgili yapılan çalışmalar çok yeni olduğundan ortak bir terminoloji henüz yerleşmemiştir. Bu tezde, lüle

formlarını tanımlarken yabancı kaynaklarda kullanılan tanımlamaların direk çevirisini kullanmak yerine sanat tarihi terminolojisine ve objenin işlevine uygun kavramlar kullanılmaya özen gösterilmiştir. Örneğin “disk temelli” yerine “dairesele kaideli”, “gemi omurgası” yerine “duman yolu” gibi...

Yöntem ve Metot: Bu tezin hazırlanmasında, yazım aşamasına geçmeden önce, 2010’da 5 Temmuz ve 25 Ağustos tarihleri arasında, Edirne’deki kazıya gidilmiş, toplam 422 lüle etüt edilmiş, bunlar arasında nitelikli malzemelerden 103’ü seçilerek çizimleri tarafımca yapılmış, fotoğrafları Adem Yılandı tarafından çekilmiştir. Katalog, öncelikle form veren örneklere göre oluşturulmuş, bunun yanı sıra form vermemesine rağmen mühür, bezeme gibi özellikleriyle dikkat çeken lüleler de bu kataloga dâhil edilmiştir. Ayrıca çok sayıda ele geçen çubukluk parçalarını temsil etmek üzere seçilen birkaç çubukluk parçası da kataloga alınmıştır.

Kazıdaki çalışmaların ardından kütüphanelerde, gerek lülelerle ilgili, gerekse Edirne’nin tarihi ile ilgili kaynak taraması yapıldıktan sonra tez, yazım aşamasına geçilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde lülelerin buluntu yeri olan Edirne kenti ve Edirne Yeni Sarayı ile kazı alanları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde bir tüketim eşyası olarak lüle üzerinde durularak, Osmanlı coğrafyasındaki kullanımına değinilmiştir. Bir tütün içim aracı olan lüle, tütün ve kahveden bağımsız olarak ele alınamazdı; bu yüzden modern dünyanın yeni alışkanlıkları olan tütün ve kahvenin ilk keşfedilişi, tarihi gelişim süreci ve Osmanlı coğrafyasına geliş serüveni açıklanmış; tıpkı kahve kültürünün yaygınlaşmasıyla oluşan fincan çeşitliliği gibi, tütün kullanımının yaygınlaşmasıyla oluşan lüle çeşitliliğini açıklamak üzere lüle üretim merkezleri hakkında da bilgi verilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan, lülenin nasıl yapıldığı, lüle formları ve kronolojik gelişim sürecine de değinilerek bu çalışma kapsamında ele alınan 103 lülede görülen form tipleri ve duman yolu tipleri tespit edilmiştir. Üçüncü bölümdeki katalogda lüleler, erken tarihli örneklerden geç tarihli örneklere göre sıralanmıştır. Bu bölümde etraflıca tanıtılan lülelerin, hamur ve perdah renkleri, form özellikleri, ölçüleri ile

mühürlü örneklerin dökümü tablolarla desteklenmiştir. Dördüncü bölümde Edirne Yeni Saray Kazısı 2009-2010 dönemlerinde ele geçen lülelerin genel bir değerlendirmesi yapılmış beşinci bölümde kaynaklarda geçen diğer lülelerle karşılaştırılmıştır. Altıncı bölümdeki sonuç kısmında elde edilen bilgilerin genel bir yorumu yapılmıştır. Yedinci bölümde, yararlanılan kaynaklar, yazarların soyadına göre alfabetik sırayla sunulmuştur. EYSK lülelerinde görülen hamur, perdah ve sır renkleri, tütün çanağında ve duman yolunda tespit edilen form tipleri, lülelerin ölçüleri ve mühürlü örneklerin dökümü gibi istatistikî bilgiler için tablolar düzenlenmiştir.

İlgili Yayın ve Kaynaklar: Ö. Barışta, lülelerin bir tür olarak sanat tarihimizin toprak işleri ve lüle taşı işçiliği kapsamında yerini almamış olduğunu belirtmektedir (Barışta, 2002: 71) . Konuyla ilgili tek müstakil çalışma E. Bakla'nın "Tophane Lüleciliği" adlı eseri ve henüz yayınlanmamış olan bazı tez çalışmalarıdır. Bunlar dışında lüleler, bazı bildiri ve makalelere konu olmuştur. Kazı sonuçları raporlarında ise küçük buluntular arasında geçen ismi, buluntu yoğunluğuna göre bazen birkaç çizim ve fotoğrafla desteklenmiştir.

E. Bakla'nın eseri, (lüleler İstanbul merkezli incelenmekle beraber) gerek dumanlı bitkilerin kökeni gerekse lülenin ilk ortaya çıkışı, gelişimi ve yapılışı hakkında verdiği genel ve kapsamlı bilgilerle bu çalışmada yararlanılan başlıca kaynaklardan biri olmuştur.

Konuyla ilgili yapılan tez çalışmalarından biri G. Ayhan'ın "Çeşitli Müzelerde Bulunan Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tezde G. Ayhan, Ankara Etnografya Müzesi'ndeki 23, Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki 11, İstanbul Şehir Müzesi'ndeki 15, İzmir Etnografya Müzesi'ndeki 36, Manisa Etnografya Müzesi'ndeki 35 ve Türk-İslam Eserleri Müzesi'ndeki 9 lüle olmak üzere toplam 129 lüleyi etraflıca tanıtmıştır. Ancak çizimlerde kesit verilmemiş olduğundan lülelerin et kalınlığı ile çanak ve duman yolu bağlantısı görülememektedir. Lüleleri, yuva açıklığı (çubukluk ağzı), hamur rengi ve çanak tiplerine göre üç farklı açıdan değerlendirmiştir. Yuva açıklığı 1 ve 1.5 cm arasında olan lüleler daha yaygın olmakla beraber,

0.6 ve 0.9 cm, 1.6 ve 2.6 cm arası açıklığa sahip lüleler de bulunmaktadır. Hamur renkleri, gri, kahverenginin çeşitli tonları, siyah, kırmızı, kırmızımsı kahverengi ve bejdir. Çanak formları, basık yuvarlak çanaklı ve yüksek kenarlı tip, basık yuvarlak çanaklı, yuvarlak çanaklı, disk kaideli, çiçek kaideli, zambak şekilli, silindir çanaklı, konik çanaklı, ters konik çanaklı ve top arabası şeklinde olmak üzere on farklı tipte incelenmiştir.

Prof. Dr. Kadir Pektaş'ın başkanlığında yapılan Bitlis Kazılarında (Pektaş, 2006, 2007) bulunan lüleleri, "Bitlis Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan (2004-2008) Tütün Lüleleri" isimli yüksek lisans teziyle Aliye Yılmaz çalışmıştır. Kazıda çıkarılan 924 lüleden 123'ü bu tezdeki kataloga alınarak tanıtılmıştır. Lüleler, tüteklikli, tütekiksiz ve tüteklikli-kaideli olmak üzere üç ana tip altında toplanmıştır. Bitlis lülelerinde, yaygın olarak görülen formların yanı sıra, tütekiksiz olarak adlandırılmış olan yani çubukluğu olmayan farklı bir formda da karşılaşılmaktadır. Tezde, Alanya Kaleiçi'ndeki M. Oluş Arık başkanlığında yapılan kazıda çıkan lünelere, Azize Yener'in Antalya Kaleiçi'ndeki lülelerle ilgili yazdığı makale kaynak gösterilerek önemli bir hata yapılmıştır. Oysa gerek Alanya'da yapılan kazıların yayınlandığı kazı sonuçları toplantı bildirimleri, gerekse S. Bilici'nin "Alanya Selçuklu Sarayı Seramikleri" (Bilici, 2002) adlı bildiri yeterince incelenmiş olsaydı Antalya ve Alanya kazılarının farklı olduğu, Azize Yener'in makalesinin, Alanya buluntularıyla ilgisi bulunmayıp sadece Antalya lüle buluntularını kapsadığı anlaşılırdı.

Prof. Dr. Örcün Barışta'nın Ankara Eyne Bey Hamamı'ndaki kazı çalışmalarında da çok sayıda lüle bulunmuştur (Barışta, 2002). Buluntuların 79'u, Sibel Yamak tarafından "Ankara Eyne Bey Hamamı 1999 Yılı Kazı Çalışmalarında Ele Geçen Tütün Lüleleri" başlıklı lisans tezinde tanıtılmıştır. Lüle, çanak formlarına göre 4, duman yolu (bize göre çubukluk kısmı) formlarına göre 2 ana başlık altında incelenmiştir. Çanak formlarında, birinci tip ana hatlarıyla kandil biçimini hatırlatmaktadır, ikinci tip yarı küresel çanaklı olup, gövdenin orta kısmının biraz üstünden itibaren profil yapıp konik devam eden düz ağız kenarlıdır, üçüncü tip yuvarlak çanaklı alt kısımdan sonra ortada çok az içe profil yapıp düz yükselmiştir, dördüncü tip büyük ve geniş

yarım küre biçimindedir. Duman yolu (çubukluk) formlarında, birinci tip tütün çanağından itibaren düz konik şekilde genişleyerek son bulan tip, ikinci tip duman yolları düz devam ederken ağız kenarına doğru bombeleşerek son bulan tiptir. Yaygın olarak görülen formlardaki lüleler, birçok örneğinde rastlanan bitkisel ve geometrik damgalı mühürleriyle dikkat çekmektedir.

Prof. Dr. O. Arık başkanlığında yapılan Alanya Kalesi kazılarında bulunan lüleler, "Alanya Kazılarında Bulunan Osmanlı Çağı Lüleleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı lisans tezi tarafımda çalışılmıştır. Lüleler form özelliklerine göre 4 grupta incelenmiş, ayrıca form vermeyen fakat taşıdıkları damga ve mühürlerle önem arz eden örnekler ayrıca bir grup olarak ele alınmıştır. Birinci grupta çanak ve çubukluk dik açıyla birleşmiştir, ikinci grupta küresel-geniş karınlı çanak, düz yükselir ve dar ağızla biter, üçüncü grupta dışbükey kavis yaparak geniş bir ağızla sonlanan çanak dairesel bir kaide üzerinde yükselir, dördüncü grupta kürevî karınlı çanak dışbükey kavis yaparak yükselir ve geniş ağızla sonlanır. Toplam 75 lülenin tanıtıldığı bu tezde yer alan bir lüle kalıbı da Alanya'da yerel üretime işaret eden bir kanıttır.

Azize Yener'in Antalya Kaleiçi örneklerini tanıttığı makalede lüleleri, erken dönem, yuvarlak çanaklı, diskli, lâle biçimli, çan biçimli ve hazneli olmak üzere altı başlıkta incelemiştir. Hazneli lüleler grubundaki örnekler, Bitlis kazısı örneklerinde görülen tütekiksiz (çubukluksuz) lülelerdendir. Bu makalede Avrupa'da bilinen en erken çubuğun 1602 tarihli İngiliz yapımı bir çubuk olduğu bilgisine kaynak gösterilmemiştir (Yener, 2005: 95). Bakla tütünün, Amerika'nın 1492'deki keşfini takip eden 50 yıl içinde Portekiz, Belçika, İsviçre, İspanya, İtalya, Fransa ve İngiltere'ye yayıldığından bahsetmektedir (Bakla, 2007: 17). Burada tütünün yayılışı hakkında bilgi verilmekte, çubukla ilgili olarak açıklamaya rastlanmamaktadır. Ancak tütün yayılmışsa, şüphesiz ki onun tüketim şekliyle ilgili aparatların da beraberinde yayılması beklenir. Zira Robinson, Avrupa'nın çubuk geleneğiyle ilk tanışmasını 16. yüzyılın son çeyreğine tarihlemekte, hatta 1586'daki ilk Avrupalı içicinin, Virjinya'da Valilik yapan Ralph Lane olduğunu belirtmektedir (Robinson, 1985: 150).

Edirne Yeni Saray kazılarının 1999-2002 kazı dönemleri lüle buluntularının bir kısmını Gönül Cantay yayınlamıştır (Cantay, 2004). Biçimsel olarak 10 farklı grupta ele alarak yapmış olduğu tipoloji şimdiye kadar yayınlanan kaynaklardaki hiçbir kronolojik tipolojiyle paralellik göstermemektedir. “Lülelerin üretim teknikleri, genel olarak iki parça hamurdan ve ateşlik ile çubukluğun ayrı ayrı dökülerek birbirleriyle bütünleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır” (Cantay, 2004: 114) ifadesinden konuyla ilgili yayınların incelenmediği anlaşılmaktadır. Zira İstanbul Belediye Müzesine Ömer Güç Usta tarafından bağışlanan lüle yapım gereçlerinden ve E. Bakla'nın lülenin yapılışını etraflıca anlatmasından da (Bakla, 1993: 62) anlaşıldığı üzere lüleler, birbirine simetrik iki parçalı kalıp tekniğiyle ve çubukluğuyla çanağı ayrı ayrı değil birlikte üretilmektedir. Tarihlendirme konusunda da G. Cantay, Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki ek yapılardan biri olan Taşlı Müsellem Suyu'nun Mimar Sinan tarafından Saray'a intikal ettirildiğini dayanak göstererek, buradan çıkarılan lülelerin en geç 16. yüzyılın ilk yarısına işaret ettiğini iddia etmektedir. Edirne'de Rus işgaline karşı patlatılan cephaneliğin bu bölgeleri yerle bir ettiği düşünülürse, toprak katmanlarının tarihlendirme konusunda sağlıklı veri sunamayacağı açıktır. Üstelik G. Cantay'ın yayınlamış olduğu lüle formları arasında 18. ve 19. yüzyıla tarihlenen dairesel kaideli lüle formu da bulunmaktadır. Ayrıca tütünün Osmanlı'da tüketilmeye başlamasına da kaynaklar 1600'lü yılları göstermektedir (Peçevi, 1999: 351, Bakla, 2007: 40). Tütünden önce elbette afyon, kenevir gibi bir takım keyif verici maddelerin tüketildiği bilinmektedir; ancak bunlar tüketim şekli itibarıyla, tütünden farklıdır. Dolayısıyla Edirne Yeni Saray kazısı lüle buluntularını 1550'li yıllara tarihlemek reel bir yaklaşım değildir.

Konuyla ilgili olarak dergi ve ansiklopedilerdeki ulaşılabildiği olan bildiri ve makalelerden bazıları; Tophane Lüleçiliği (Kocabaş, 1963), Unutulmuş Bir Halk Sanatı: Lüleçilik (Bakla, 1985), Dünkü Sanatlarımızdan Lüleçilik (Kuşoğlu, 1989), Tütün Lüleleri (Bayraktar, 1990), Bir Zamanlar Çubuk Vardı (Kuşoğlu, 1991), Topkapı Sarayı'ndaki “Tophane Lüleçiliği” Eserleri (Taşçı, 1996) ve Tophane Seramikleri (Yılmaz, 2002) başlıklı eserlerdir. Bunlardan

en erken tarihlisi H. Kocabaş'a ait olup gayet kısa ve öz bilgiler içermektedir. Kuşoğlu, "Bir Zamanlar Çubuk Vardı" makalesiyle diğerlerinden farklı olarak lüleden ziyade çubuk üzerinde durmuştur. Yayınların içeriği, İstanbul Tophane merkezli üretimdir ve birbirinin tekrarı gibidir.

Osmanlı Coğrafyasında yapılan kazıların hemen hepsinde lüleye rastlanmaktadır. Bunlardan kazı sonuçları bildirilerinde yer alan bazıları: Aksaray Melik Mahmud Gazi Hangâhı (Darphane) kazısı (Deniz, 1997: 215), Asarkale-Hisarcık kazısı (Lighfoot, 2000: 83), Konya Dokuzun Han kazısı (Karpuz, 1994: 382), İstanbul Eyüp Sultan Cafer Paşa Türbesi kazısı (Barişta, 1999: 573), Niğde Andaval Konstantin Helena Kilise kazısı (Pekak, 1999: 510), Eski Van Hüsrev Paşa Külliyesi kazısı (Uluçam, Kavaklı, 1999: 627), Kaman-Kale Höyük kazıları (Mikami, Omura, 1987: 12), Alaşehir kazısı (Meriç, 1987: 249), Özi Kalesi kazısı (Ersoy, Beliaeva, 1997: 267, 445, 446), Ochakiv kazısı (Beliaeva, 1997: 113, 350, 351, 352, 353), Kazılar dışında Sadana Adası deniz kazası (Ward, 2001, 2004) ve Sharm-el Sheikh gemi kazasında da (Raban, 1971) lüleler bulunmuştur.

Konuyla ilgili yabancı araştırmacılardan R. Robinson, Keramikos buluntularıyla ilgili makalesinde (Robinson, 1983) 63 lüleyi kataloglamış ve fotoğraflarıyla beraber tanıtmıştır. Atina Agorası ve Korint kazı buluntuları makalesinde ise 126 örneği kronolojik tipolojisini yaparak tanıtmıştır (Robinson, 1985). Bu lülelerin 15'i lüle taşından yapılmıştır. Lüleleri, yuvarlak çanaklı kâse, disk temelli kâse ve zambak formlu kâse olmak üzere üç ana tipolojik başlık altında incelemiştir. Kazının stratigrafik oluşu tarihlendirmenin daha sağlıklı yapılmasına imkân tanımıştır. Yuvarlak çanaklı kâselerin 17. yüzyıla tarihlenen erken örnekleri beyaz kildendir, 18. ve 19. yüzyıla tarihlenen ve çeşitlilik gösteren gelişmiş örnekleri kırmızı ya da kırmızımsı kahverengi hamurlu, perdahlı, çanak yüzeyi bezemeli ve ekserisi mühürlüdür. 18. yüzyıl sonlarıyla 19. yüzyılda görülen diğer tip dairesel kaideli (disk temelli) lülelerdir. Erken örneklerinde dairesel kaide henüz fazla belirgin değilken gelişmiş örneklerinde adeta bir fincan tabağı gibi yayvanlaşmıştır ve

mühürlü örnekleri mevcuttur. Zambak formu lüleler ise 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında görülür. Kızıl kahverengi hamurlu ve perdahlı ve bazısı mühürlü olan bu dönem lülelerinde bezeme sadeleşmiştir.

J. W. Hayes, İstanbul Saraçhane kazılarında bulunan 1000 civarındaki lüle buluntularının kronolojik tipolojisini Robinson'un makalesi ışığında yapmıştır (Hayes, 1992). Hamur rengi ve çanak formuna göre tarihsel gelişim süreci içinde değerlendirdiği lülelerin ilk grubunu iyi kalitede gri veya açık gri kilden yapılmış 17. yüzyıla tarihlenen erken örnekler oluşturmaktadır. Bunlar 1. küçük çanaklı, uzun çubukluğu olan dirsek biçimli lülelerle, 2. silindir biçimli ve basık kürevî çanak üzerinde düz ya da hafif dışbükey açılım yaparak yükselen gövdeye sahip, kısa çubukluklu lülelerdir. Bezeme gövde üzerinde düşey veya yatay çizgi veya yivlerden ibarettir. İkinci grubu yine 18. yüzyıla tarihlenen kırmızı ya da kırmızımsı kahverengi kilden yapılmış lülelerin erken örnekleri oluşturmaktadır, yuvarlak ya da yarı kürevî çanak üzerinde yükselip dar ağızla biten çanaklardır. Bu gruptaki örnekler ince cidarlı, dışı sırlı da olabilen, nadiren damga ya da mühürlüdür. Üçüncü grubu 19. yüzyıla tarihlenen kırmızı ve sırlı, ağza doğru genişleyerek yükselen disk kaideli ya da kaidesiz lüleler oluşturmaktadır. Dördüncü grubu 1830 ve 1850'lerden sonraya tarihlenen, çoğunluğu kırmızı hamurlu ve sırlı ve birçoğu mühürlü olan geç tipler oluşturmaktadır. Form itibarıyla zambak ve konik biçimli tipler hâkimdir. Beşinci grubu geç Bulgaristan tipleri olarak adlandırdığı grup oluşturur. 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen örnekler, mat kahverengi kilden, hafif sırlı, oldukça kalın cidarlı ve sade bir süslemeye sahiptir. Formu, silindir gövdeli form ile basık kürevî çanak üzerinde düz yükselen gövdeye sahip, gövde ve çanak yüzeyinde düşey doğrultuda çokgenimsi kırılmalar olan formdur. Altıncı grubu ise ithal lüleler olarak tanımladığı örnekler oluşturmaktadır. Muhtemelen 17. yüzyıla tarihlendirdiği tiplerden birini çubukluğun direk çanağa bağlandığı dirsek biçimli form, diğerini basık kürevî çanak üzerinde düz yükselerek dar ağızla biten silindir biçimli gövde oluşturmaktadır.

U. Baram, Güney Kıbrıs Rum kesimindeki çeşitli müzelerde bulunan toplam 53 örneği tanıttığı makalesinde lüleleri, çubukluk ağzı, hamur rengi ve

form özelliklerine göre üç farklı alanda değerlendirmiştir (Baram, 1995). Çubukluk ağızları 0.5, 0.6, 0.7, 0.8, 0.9, 1, 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8 ve 1.9 cm ölçülerinde olan lülelerin hamur renkleri, beyaz, gri, kahverengi ve tonları, siyah, kırmızı ve kızıl kahverengidir. Form özelliklerine göre ise altı farklı tip tespit etmiştir. Bunlar, yuvarlak çanaklı, disk kaideli, zambak biçimli, silindir gövdeli, konik biçimli ve taç yapraklı formdur.

U. Baram İsrail'deki lüle koleksiyonlarından incelediği toplam 386 örnek bazında, Osmanlı İmparatorluğu lülelerinin kronolojik tipolojisini şu şekilde yapmıştır (Baram, 2004: 152, 160); 17. yüzyıla tarihlenen en erken örnekler kirli beyaz, gri ya da sarımsı kahverengi hamurlu, uzun gövdeli küçük çanaklı, en eskileri yuvarlaklaştırılmış bir çelenkle biten dirsek biçimindedir. 18. yüzyıla tarihlenen örneklerin biçim ve renklerinde büyük bir çeşitlilik vardır. Kahverengi, kızıl kahverengi hamurlu, yuvarlatılmış biçimler, torba benzeri, silindir biçimli ya da disklere oturan çanakları içermektedir. Disk biçimli çanakların gelişmiş örneklerinde çanaklar daha da büyümüştür, bu türleri bol motif ve desenler bezemektedir. 19. yüzyıl başından ortasına kadar lüle tiplerinde standardizasyon başlar, renklerde kızıl kahverengi hâkimdir, tipik biçimler yuvarlatılmış ya da disk biçimli çanaklardır. 19. yüzyıl ortalarından sonuna kadar kızıl kahverengi, çoğunlukla cilalanmış, daha az motif ya da desen, çoğunlukla zambak biçimli çanaklar ve büyük örnekler vardır ve birçoğu mühürlüdür. 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyıl başına kadar bezemesiz, büyük kahverengi hamurlu zambak biçimi egemendir.

J. Simpson, lüle tiplerini incelediği araştırmasında, lüleleri dört dönemde ele almış ve tekrar ederek devam eden formlarla, bir süre moda olan fakat sonra bir daha devam etmeyen formlara dikkat çekmiştir (Simpson 1993).

I. EDİRNE

A. TARİHTE EDİRNE KENTİ ve ÖNEMİ

Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayan karayolu üzerindeki sınır kentimiz olan Edirne'nin tarihi geçmişi, M.Ö. 1400'lere kadar uzanmaktadır. Stratejik önem arz eden konumu itibarıyla, tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Edirne'nin dönemleri şöyle sıralanır (Kansu, 1993; Mansel, 1993; Eyice, 1993):

M..Ö. 1400-1200 arası, Aka dönemidir. Bu döneme ait kesin bir bilgi olamamakla beraber bölgede Aka kültürünün izlerine rastlanmaktadır.

M.Ö. 1200-513 arası eski Yunan dönemidir.

M.Ö. 513-374 arasında Edirne ve çevresinde Trak kabilelerinden Odrislerin izlerine rastlanmaktadır.

M.Ö. 374-M.S. 168 arası Makedonyalılar dönemidir.

M.S. 168-395 arası Roma dönemidir. Bu dönemde bölge 375-378 de Vizigot akınlarına uğramıştır.

M.S. 395-618 arası Bizans dönemidir. Bu dönemde bölge 441-447 Hun akınları ve 550-618 Avar akınlarına uğramıştır.

M.S. 618-1018 arası Bulgar dönemidir.

M.S. 1018-1361 Bizans dönemidir. Bu dönemin önemli tarihi olayları; 1018-1050 Peçenek akınları, 1096 1. Haçlı Seferi, 1145 2. Haçlı Seferi, 1189 3.Haçlı Seferi ve nihayet 1204 4. Haçlı Seferidir.

M.S. 1361-1923 arası Osmanlı İmparatorluğu dönemidir. Bu dönemde kent 1929'da 1. Rus işgali, 1878'de 2. Rus işgali, 1913'de Bulgar işgali, 1920'de Yunan işgalini yaşamıştır. 25 Kasım 1922, kentin kurtuluş tarihidir. 1923'ten bu yana da Türkiye Cumhuriyeti dönemini yaşamaktadır.

Kente, M.S. 2. yüzyılda kenti yeniden kuran Roma İmparatoru Hadrianus'a (117-138) izafeten Hadrianopolis adı verilmiştir (Mansel, 1993: 23). İslam kaynaklarında Hadrianopolis, "Edrenos" ve "Edrenabolu" olarak kaydedilmiştir. I. Murat zamanında "Erdene" şekli benimsenmiş ve zamanla

muhtemelen 18. yüzyıldan itibaren “Edirne” denmeye başlanmıştır. Evliya Çelebi seyahatnamesinde Alina kızı Makedone'nin kenti imar ettirdiğini, sonra Hz. İsa zamanında Rum krallarından İdrivne'nin buraya kendi adını verdiği büyük bir kale yaptırdığını ve nihayet kentin İdirven'den bozma Edirne adıyla meşhur olduğunu belirtmektedir (Evliya Çelebi, 2006: 550).

B. OSMANLI DÖNEMİNDE EDİRNE

Tarihçiler, kentin fethine dair kesin bir tarihe ulaşamamakla beraber H. 759, 760, 761, 762 ve 763 tarihleri üzerinde durmaktadırlar (İnalçık, 1993: 140). Kent, I. Murat Hüdavendigâr tarafından Evliya Çelebi Seyahatnamesine göre H. 762'de (Evliya Çelebi, 2006: 552), Rıfat Osman'ın Edirne Sarayı adlı eserine göre H. 763'te (Osman, 1989: 4) fethedilmiş ve Osmanlı'nın Bursa'dan sonra ikinci payitahtı olmuştur. Tunca, Arda ve Meriç gibi üç büyük nehrin buluştuğu önemli bir mevkide bulunan kentin fethini takip eden ilk yıllarda, kent merkezinin 1 km. kadar doğusunda², Mekteb-i İdadi-i Askeri'nin bulunduğu tepe üzerine Saray-ı Atik³ denilen Padişah Sarayı inşa olunmuş ve bu tepenin eteklerine de yeniçeri ve devşirme oğlanlar kışlası kurulmuştur. Bu ilk saray günümüze ulaşmamıştır.

Saray-ı Cedid-i Âmire de denen Edirne Yeni Sarayı, Tunca nehrinin batısında, oldukça geniş bir arazi üzerinde II. Sultan Murad Han emriyle 1450'de yapımına başlanmış, Fatih Sultan Mehmed döneminde tamamlanmıştır. Daha sonra bu saray, Kanuni Sultan Süleyman, II. Sultan Selim, I. Sultan Ahmed, IV. Sultan Mehmed, II. Sultan Ahmed ve Mustafa, III. Sultan Süleyman dönemlerinde çeşitli tadilatlar ve ilavelerle varlığını sürdürmüştür. Ancak 1874'te Rusların Edirne'ye yaklaşması üzerine, bu alanda bulunan cephaneliğin, Vali Cemil Paşa'nın emriyle patlatılması üzerine bu Osmanlı Sarayı ve çevresindeki köşk ve kasırlar yerle bir olmuştur (Osman. 1989: 47). Günümüze sağlam halde ulaşan tek yapı Adalet Kasrı'dır

² Murad Bey Bayırı ve Topraklı Bayırı arasındaki bölgedir.

³ İlk adı Saray-ı Cedid olup, ikinci bir saray daha yaptırılarak ona da Saray-ı Cedid dendiği için, ilk saray Saray-ı Atik olarak anılmaya başlanmıştır.

(Foto. 1). Onun dışında Cihannüma Kasrı portalinden sadece küçük bir kısım **(Foto. 2)**, Kum Kasrı Hamamı **(Foto. 3)** ve Matbah-ı Amire binası **(Foto. 4)** harabe olarak günümüze ulaşmıştır.

Foto. 1 Adalet Kasrı.

Foto. 2 Cihannüma Kasrı'ndan günümüze kalan portal kısmı.

Foto. 3 Kum Kasrı Hamamı.

Foto. 4 Matbah-ı Amire Binası.

I. Sultan Murat'ın Edirne'yi fethetmesinden sonra kent, Yıldırım Bayezit döneminde daha da önem kazanmıştır. Fakat Peremeci'ye göre kentin daha da önem kazanması şehzadelerin taht için birbirleriyle uğraşmaya başladıkları dönemdir. Çünkü Ankara Savaşı'nda uğranılan yenilgiden sonra Yıldırım Bayezit'in oğlu Süleyman, Bursa'dan bütün saray halkını ve hazineyi

Edirne Sarayı'na yerleştirmiş ve kardeş kavgalarının birçoğu da burada vuku bulmuştur (Peremeci, 1939: 13)

Edirne'de, "Osmanlı mimarisinin normal gelişme imkânlarını aşır, devrine göre beklenmeyen, şaşılacak bir sanat hadisesi olarak karşımıza çıkan" (Aslanapa, 1993: 225) Üç Şerefeli Cami, II. Murat döneminde inşa edilmiştir. Edirne'nin şehircilik konusunda ilk bânileri, II. Murat devrinin idare adamları ve ordu erkânıdır (Aslanapa, 1993: 227). Bu döneme ait diğer önemli eserler; II. Murat'ın Ergene Çayı üzerine yaptırdığı Uzun Köprü, Bedestan, Muradiye, Dârülhâdis, Tahtakale ve Topkapı hamamları, Acemi oğlanları kışlası, Sarayıçi denilen yerdeki Saray, pek çok medrese, Gazi Mihal Cami, imaret, hamam ve köprüsü, Şah Melek Paşa, Şahabettin ve Saruca Paşalar Camileri, Mezit Bey Cami, hamam, imaret ve kervansaraydır, ayrıca yıkılan eserler de sayısızdır (Peremeci, 1939: 13-14). Edirne, bu dönemde tam bir hükümet merkezi olduğu gibi aynı zamanda bir ticaret merkezi de olmuştur.

Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul fethedilip Osmanlı başkenti yapıldıktan sonra da Edirne, İmparatorluğun fikrî merkezi olmaya devam etmiştir. Fatih sultan Mehmet de Edirne'yi ihmal etmemiş, buraya sık sık gelerek, babasının yaptırdığı Sarayı genişletmiş ve imar faaliyetlerini sürdürmüştür. Hacı Alemüddin Medresesi, Mahmut Paşa Hamamı ve Zaviyesi, Zagros Paşa ve Ayşe Kadın Camileri bu dönemde yapılmıştır (Peremeci, 1993: 17).

İstanbul'un fethinden sonra kentin önemini yitirmediğini gösteren en önemli eserlerden biri, II. Sultan Selim'in emriyle 1569-1574 arasında yaptırılan Selimiye Camisi'dir. Mimar Sinan'ın en yüksek mekân etkisine ulaştırdığı bu caminin şeması, prensip olarak Üç Şerefeli Cami'ye bağlanmaktadır. Ernst Diez Selimiye Cami'sini "Selimiye'deki mekân büyüklük, yükseklik, topluluk ve ışık etkisi bakımından yeryüzündeki bütün yapılardan üstündür" şeklinde ifade etmektedir (Aslanapa, 1993: 228).

Osmanlı'ya nerdeyse bir asır kadar başkentlik yaptıktan sonra da önemini yitirmeyen Edirne, başkent İstanbul'daki Osmanlı padişahlarının ziyaretlerine ev sahipliği yapmaya devam etmiştir. Balkanlar bölgesine

savaşa giden padişahların doğal uğrakları olan Edirne, sonraki dönemlerde savaşa gitmeyerek kendi adlarına temsilci gönderen padişahlardan, özellikle IV. Sultan (Avcı) Mehmet (1648-1687), ile III. Sultan Ahmed (1703-1730) gibi padişahların zevk ve sefa yeri olmuştur. İşte bu sebeple Edirne ikinci bir “Ville Imperiale” olmuş, kent ikinci payitaht olma vasfını hiçbir zaman kaybetmemiştir (Ünver, 1993: 238).

Edirne, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde, zaruri olarak gözden düşmüştür. 1829'daki Osmanlı-Rus savaşında, büyük zarar gören kent, üç ay gibi bir süreyle Rusların eline geçmiş, daha sonra iki taraf arasında imzalanan Edirne Anlaşmasından sonra, Ruslar Edirne'den çekilmişlerdir. 1877-78'deki Osmanlı-Rus savaşında ise, tüm Osmanlı gibi Edirne de çok kötü günler geçirmiştir. Cemil Paşa, Rus işgaline karşı Edirne'de depo edilen mühimmatı yok etmek bahanesiyle, tarihî sarayları barutla havaya uçurmuştur (Peremeci, 1939: 32). Edirne, 445 gün boyunca Rus işgali altında kalmıştır. Bu süre boyunca pek çok cami, tekke, medrese binası yıkılmıştır. Sultan Selim Cami'sinin Hünkâr mahfilinden sökülen çiniler ve daha pek çok cami ve sarayın çinileri ile tarihî eserler, Ruslar tarafından çalınmıştır (Peremeci, 1993: 32). 1879'da imzalanan Berlin anlaşmasından sonra Edirne işgalden kurtulmuştur.

1912'deki Balkan savaşlarında da Edirne, Bulgar ve Sırp ordularının saldırısına uğramış, 26 Mart 1913- 21 Temmuz 1913 tarihleri arasında işgal altında kalmıştır.

Edirne, tarih boyunca deprem, nehir taşkınları sonucu yaşanan sel baskınları, yangın ve savaş gibi felaketlere uğramış, bu nedenlerle kentteki birçok eser ve yapı günümüze ulaşmamıştır. Bununla beraber Edirne, mevcut yapılarıyla, tarihi dokusunu önemli ölçüde korumayı başarmıştır. Osmanlı mimarisinin en anıtsal yapılarına ev sahipliği yapan kentte, II. Beyazid Külliyesi ve Darüşşifa Binası, Trakya Üniversitesi bünyesinde, 1997'den bu yana Sağlık Müzesi olarak düzenlenmiş ve 2004'te “Avrupa Konseyi Avrupa Müze Ödülünü”, 2007'de ise “Avrupa Kültür Mirası-Mükemmellik Kulübü En İyi Sunum Ödülünü” almıştır. Edirne Yeni Saray Kazısı için “kazı evi” olarak tahsis edilen Peykler Medresesi de Osmanlı dönemi yapılarından biridir.

Dönemin Selimiye Arastası, Bedesten ve Ali Paşa gibi kapalı çarşıları hâlâ bugün ticari faaliyetlerini sürdüren esnafın dükkânlarıyla doludur.

C. EDİRNE YENİ SARAY KAZISI ve KAZI ALANLARI

Edirne'deki ilk kazı çalışmaları 1956'da Sayın Tahsin Öz tarafından yapılmış (Öz, 1965), iyi niyetle başlatılan ancak bir ay süren ve süreklilik arz etmeyen bu çalışma Edirne gibi bir kent için son derece yetersiz kalmıştır.

Edirne'de yapılan diğer bir kazı çalışması Prof. Dr. Gönül Cantay tarafından 1999-2005 yılları arasında sürdürülmüştür (Cantay 2001, 2002, 2003, 2004). Bu çalışmalar kapsamında Matbah-ı Amire binasında, Kum Kasrı'nda kazı yapılmış, Edirne Yeni Sarayı'nın sınırları ve su yapıları belirlenmiş, Tunca nehrinde Kanunî döneminde açılan kanal üzerindeki üç köprünün rölemleri yapılmış, Bönce Köprü ile Değirmen Köprülerinin yerleri tabyalar ve bağlantıları tespit edilmiş ve çok sayıda da küçük eser bulunmuştur. Bunlar arasında çini, sırlı ve sırsız seramik, cam, çivi, gülle, silah kabzaları, kandiller, küp parçaları, sikke, lüle ve lüleci işi seramikler yer almaktadır.

Edirne Yeni Saray kazı çalışmaları, 2009 yılı itibarıyla Doç. Dr. Mustafa Özer tarafından yürütülmüş, 2010 yılında da sürdürülmüştür. 2009'da Matbah-ı Amire binasının restorasyonu yapılmış (**Foto. 4**), 2010'da Kum Kasrı (**Foto. 5, 6**) ve Matbah-ı Amire binası (**Foto. 7**), kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Kazı çalışmalarında alan çalışmasının yanı sıra buluntuların tasnifi yapılmış, çizim ve fotoğraflarıyla kayıt altına alınmıştır.

Bu tez kapsamında incelenen buluntuların 33'ü Matbah-ı Amire binası 2009 yılı restorasyon çalışmaları, 27'si Kum Kasrı Hamamı 2009 yılı kazısı, 42'si Matbah-ı Amire 2010 yılı kazısı, 1'i Kum Kasrı Hamamı 2010 yılı kazısında bulunmuştur.

Foto. 5 Kum Kasrı Hamamı ve Kum Meydanı Kazı Alanı.

Foto. 6 Kum Kasrı Hamamı ve Kum Meydanı Kazı Alanı.

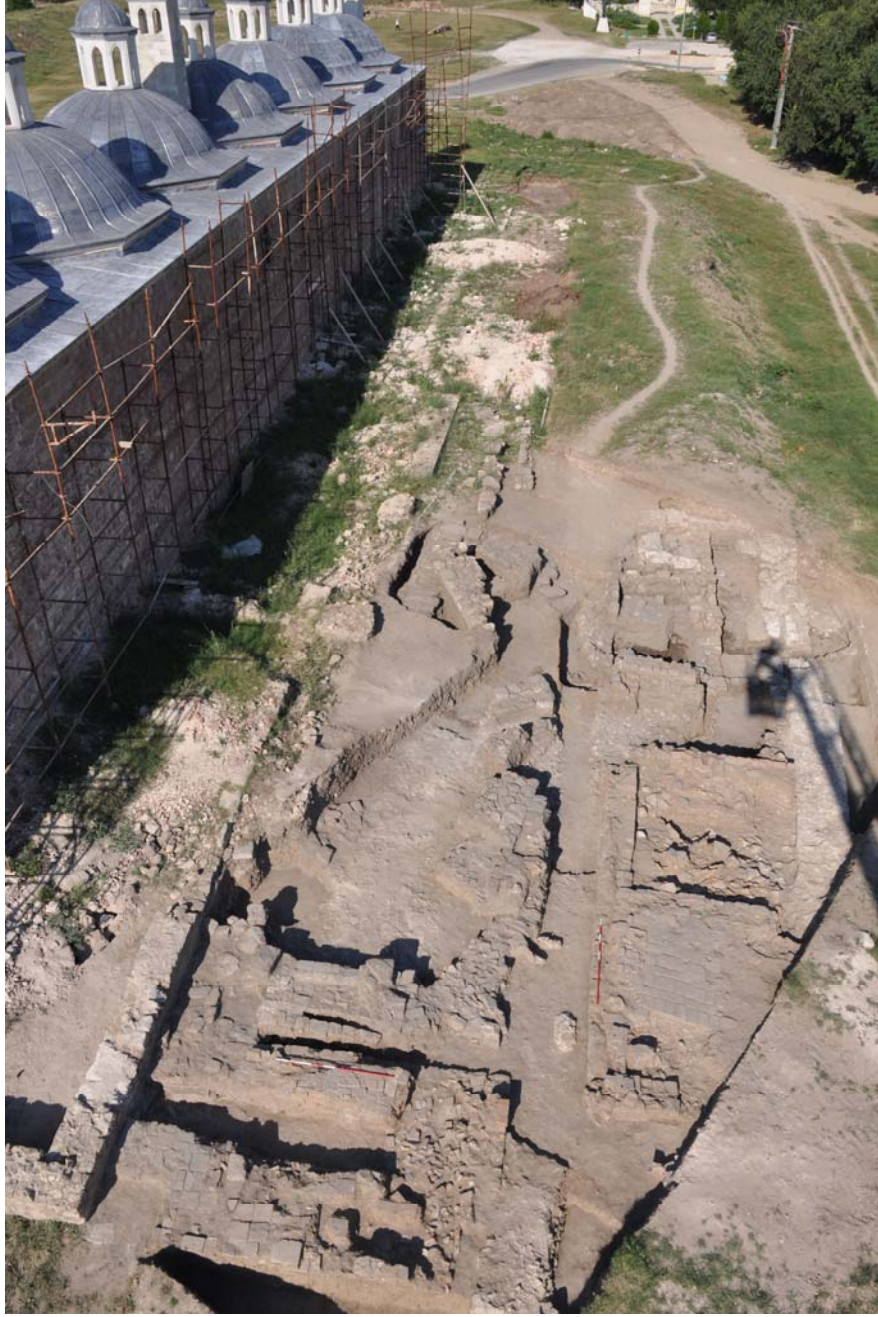

Foto. 7 Matbah-ı Amire Binası Kazı Alanı.

II. OSMANLI ÇAĞI ÜRETİM ve TÜKETİM İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA MÜKEYYİFAT ve LÜLE KULLANIMINA BAKIŞLAR:

A. TÛTÛN ve KULLANIM ŞEKİLLERİ

Christopher Columbus Amerika'yı keŐettiğinde yerli halkın tütün yetiŐtirdiđi ve kullandığı bilinmektedir (Bakla, 2007: 17). Tütün bitkisi, II. Philip'in Meksika ürünlerini araŐtırmakla görevlendirdiği Francisco Fernandez tarafından 1558'de İspanya'ya getirilmiŐtir (Robinson, 1985: 149). O yıllarda Fransa'nın Lizbon Büyükelçisi olan Jean Nicot tütün tozunu, Kraliçe Catherine de Medici'ye migren ağrılarının tedavisinde kullanması için göndermiŐtir. Böylece tütün bitkisi bilimsel adı olan "nicotiana"yı Jean Nicot'un onuruna kazanmıştır (Robinson, 1985: 150). İlaç olarak büyük bir ün kazanan tütünün satışı XIII. Louis tarafından Fransa'da yasaklanmış; İngiltere'de I. James tütün içenlere karşı "tütün düşmanı" anlamına gelen "Misocopnos" adlı bir kitabı yazmış; Papa VIII. Urbanus tütünü aforoz etmiştir. Tüm bu önleyici tedbirlere rağmen tütünün üretilmesi ve yayılması engellenemeyince hükümetler tekel kurarak tütünü gelir kaynağı haline getirmişlerdir (Meydan Laorusse, 1973: 392).

15. yüzyıl sonunda, Amerika'daki yerli halk, tütünü, yapraklarını puro gibi sararak ya da kurutulmuş meyvelerin içine koyarak içmekteydi. Antillerde dini törenlerde duman içmek için özel bir âlet kullanılmaktaydı. Bu, Y biçiminde bir boruydu ve çatal şeklinde iki ucu burna sokularak duman içe çekiliyordu. Bernal Diaz, Meksika'da çok önceki devirlerde duman içiminin uygulandığından, Güney Chiapas eyaletinde bulunan Palenque Őehrindeki Haç mabesinde tütün kullanıldığının tespit edildiğinden bahsetmektedir (M.S.2.yüzyıl başları) (Bakla, 2007: 17, 18). Mabette ağzından duman çıkan bir rahip tasvir edilmektedir. Rahibin içtiği düz çubuk, Amerika'nın keŐfinden önce de tütün içmeye yarayan bir çeşit piponun varlığına işaret etmektedir. Bu tip çubukların ilk gelişmiş örnekleri Muskogee Kızılderililerinin mezarlarında bulunmuştur, bu çubukların bir ucu çanak teşkil edecek şekilde genişletilmiŐtir. E. Bakla, tütün içmeyi bu yerlilerden öğrenen Avrupalıların, ilk

seramik pipolarını bu şekli model alarak yaptıklarını ileri sürer. Çubuk formunda ikinci aşama Ohio ve Virginia'da yaşamış olan Alonquine Kızılderililerinde görülmüştür. Bunlar, tek parça yerine iki parçalı pipo kullanmışlardır. Çünkü bir çeşit taş malzemeyle yaptıkları piponun sap kısmı sık sık kırılıyor, çanak kısmını sürekli kullanabilmek için yedek saplara ihtiyaç duyuluyordu.

Kuzey Amerika'da tütün içim gereçleri bu şekilde bir gelişim aşaması gösterirken, Güney Amerika'da da iki parçalı pipo kullanılıyordu. Güney Brezilya'da 1650 yılında seyyah Jan Nieuhoff,, ceviz kabuğundan çanağı, içi oyuk dallardan sapı olan pipoların kullanıldığını tespit etmiştir. Bu küçük çanaklı pipo şeklinin Anadolu, İran ve Uzakdoğu'da kullanılan çubukların esasını teşkil ettiğini söylemektedir. Tütünün bu şekildeki içim tarzının Portekizli denizciler tarafından doğuya taşındığı fikri yaygındır. Çift parçalı pipo Merkezî ve Batı Asya stepleriyle, Güney Kalahan Bölgesinde bulunmuştur. Bu coğrafyalarda ağaç az bulunduğundan, duman içmek için toprakta açılan bir çukurdan yararlanılmaktaydı. Sonraları bu çukurun yerine toprak üstünde kil bir çanak yapılması ve ucuna içi boş kamış gibi bir boru takılmasıyla, bugün ilk nasıl meydana geldiğini merak ettiğimiz lüle imajı oluşturulmuş, tarihi süreç içinde gelişerek bugünkü bildiğimiz görünümüne kavuşmuştur (Bakla, 2007: 18).

Tütünün keşfi ve dünyaya yayılışı ile ilgili başka bir görüş de ilkinin tam tersidir. İddiaya göre tütünün ve içim aletinin ilk kullanımı Afrika merkezli olup, Hint ve Pasifik Okyanusunu geçerek Amerika'ya gelmiştir. Bu kendir dumanı içilen alete "Dakka" denilmektedir ve doğuda kullanılan nargilenin atası sayılır. Afrika kabileleri, antilop veya öküz boynuzunu nargiledeki su haznesi gibi kullanmışlar, sap olarak da bambu kullanmışlardır. Bu şekilde su içinden geçirerek dumanı soğutma fikri, kendir dumanı içen Afrikalılardan, tütün dumanı içen kavimlere geçmiştir (Bakla, 2007: 18).

R. Robinson ilk Avrupalı içicinin Virjinya Valisi Ralph Lane olduğunu ve 1586'da olan Walter Raleigh'e tütünü bir çubuk ile sunarak ona tütün içmeyi öğrettiğini belirtir. Akabinde Portekizli denizciler tarafından tütün bitkisi ve tütün çubuğu Güney Amerika'dan Hint Okyanusuna ve Uzak Doğu'ya

taşınmıştır. Alışılmadık bir hızla doğuya yayılan tütünün Avrupa'da tek parça bir çubukla, Afrika'da ise tütün çanağı ve çubuktan meydana gelen iki parçalı bir pipo (lüle) ile içildiğine işaret eder (Robinson, 1985: 150).

B. OSMANLI COĞRAFYASINDA TÜTÜN KÜLTÜRÜ

Tütünün Osmanlı halkıyla ilk tanışmasına yönelik olarak, kaynaklar 1600-1606 yılları üzerinde durmaktadır.

Peçevi Tarihinde, tütünün 1600 yılında İngilizler tarafından getirildiği ve rutubetten ileri gelen bazı hastalıklara ilaç olarak satıldığı belirtilir ve şöyle devam eder: "...Keşif ehli kimi ahbaplar, keyif verir diye tiryakisi oldular. Giderek, keyif ehli olmayanlar da kullanmaya başladılar. Hatta ulema ve devlet büyüklerinden birçokları o tutkuya uğradılar..." (Peçevi, 1999: 351). 1635-1636 yıllarına kadar da tütünün yazılması ve anlatılması imkansız bir ün kazanarak yaygınlaştığını ifade eder.

A. Refik: "... Nihayet 1606'da İstanbul'da tütün tütmeğe başladı. Kahve şarktan, tütün garptan geldi. İkisi de İstanbul'da birbirine kavuştu. Tütünü İstanbul'a getiren İngiliz keferesiydi; fakat keyif için satmadılar. Bazı emraza şifadır diye sattılar. Fakat İstanbul'un keyif ehli zürafası tütünü kahveye çabuk uydurdular..." diyerek tütün ve kahveyle ilgili bilgi verir (Ünver, 1963: 48).

Lülenin, 1601-1603 arasında Mısır'da yayılmaya başladığını oradan da 1605 civarında Türkiye'ye gelmiş olabileceğine işaret eden R. Robinson, Osmanlı Devletinde yaygın olmamakla beraber 1599'larda da tütün içmenin bilindiğini ileri sürer. Thomas Dallam'ın bir gemi seyahati sırasında güncesine yazdığı anılarında, Çanakkale'de bir Türk filosu ile karşılaştıklarını, Türk Amiralinin gönderdiği hediyeye nezaketen verilen karşılıktta, tütün ve tütün çubuğu (lüle) hediye edildiğini yazan bir nottan bahseder (Robinson, 1985: 151).

U. Baram, 1590'larda İstanbul'daki tütünden söz eden metinlerde Osmanlı İmparatorluğu'nun tütünü İngiltere yoluyla aldığını belirtmektedir. Arşiv kayıtları 17. Yüzyıl başını Osmanlı Devleti'nde tütünün kullanılmaya

başlandığı yıl olarak gösterir. 1612'deki kapitülasyon anlaşmasının da önem taşıdığına değinir, zira Hollandalı tüccarlar bu anlaşmayı tütün, Türklerin toplumsal yaşamına sokmak için bir fırsat olarak kullanmışlardır. Tarihsel kaynaklara göre tütünün kökeni açık gibi görünürken Baram'a göre tütünün bu kayıtlardan önce de içiliyor olma olasılığı vardı. Çünkü maddi kanıtlar tek bir Batı Avrupalı tanıtım aracına işaret etmemektedir; tütünün Batı Afrika'dan Mısır'a ve kuzeye doğru Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Akdeniz eyaletlerine sızdığını gösterir. Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu bölgesindeki erken dönem lülelerin Batı Afrika'daki örneklerle şaşılacak derecede benzediğine işaret eder (Baram, 2004: 156, 157).

Çeşitli görüşlerin öne sürülmesine rağmen genel yargı, tütünün Osmanlı coğrafyasına 17. yüzyılın ilk çeyreğinde girdiğidir. Tütün üretimi ve kullanımı sağlığa verdiği zarardan çok dine aykırı olduğu gerekçesiyle zaman zaman yasaklanmıştır. İlk yasak 1612 yılında I. Ahmet döneminde konmuştur. En şiddetli yasaklar ise IV. Murat zamanında olmuştur. Yasağa sebep olarak tütünün, İstanbul'da 1633 yılında çıkan büyük yangına neden olması gösterilse de asıl sebep; isyancıların toplantı yeri haline gelen kahvehanelerin yönetime karşı buralarda örgütlenerek tehlike oluşturmasıydı (Ünver, 1963: 44-45). Sultan İbrahim zamanında yasağa uyan kalmamıştı. IV. Mehmet zamanında tütün içme yasağı ile ilgili şiddetli kanunlar kaldırıldı. 1646 yılında Şeyhülislam Mehmet Behai Efendi'nin verdiği fetva ile tütün içilmesi bazı kayıtlarda kısmen ve 1680'de tütünden önemli bir gelir sağlanabileceği anlaşıldığından tamamen serbest bırakıldı. Fakat Osmanlı döneminde 17. yüzyıldan beri üretildiği bilinen tütünün üretimi Türkler tarafından yapılırken ticareti yabancılar tarafından yapılmıştır. Nitekim L. Carroll da, 19. yüzyılda Batı'nın sanayi merkezlerinin, Osmanlı İmparatorluğunu bir hammadde üreticisi ve üretilmiş malların tüketicisi yapmak için çabaladığını belirtmektedir (Carroll, 2004: 170).

1874 yılında Edmondo de Amicis İstanbul'daki tütün ve tütüncüler çarşısından bahsederken "...bütün sokak tütün tüccarlarının işgali altındadır. Rafların üzerinde, üstüne bir limon konmuş ehram ve değirmen taşı şeklinde tütün mostraları görülür. Antakya'nın "Lazkiye tütünü", sarı ve ipek gibi ince

“Saray tütünü” sigara yahut çubuk tütünü, Galata’daki iri kıyım hamalın içtiği tütünden, saray bahçelerindeki köşklere odalıkların efkârını dağıtan tütüne kadar her çeşnide ve her sertlikte tütün yığınları vardır. Tütün tüccarlarının hemen hepsi kibar görünmeye çalışan calî tavırlı Rumlarla Ermenilerdir...” demektedir (Amicis, 1981: 102).

Tütün, küresel kapitalizmin zenginleştirdiği ülkelerin, önemli ticaret mallarından biri haline gelmiştir. Alışkanlık yaratan tütün kullanımının yaygınlaşması, tüketime dayalı kapitalist ekonominin bir sonucudur.

C. KAHVENİN TARİHİ

Kahve sözcüğünün, kahve bitkisinin anayurdu olduğu düşünülen Kaffa’dan (Etiyopya’da bir il) geldiği genel görüşüne karşın, R. Hattox, bunun ses benzeşmesi olabileceğini vurgulamaktadır. R. Hattox’a göre “kahve” bizzat kahvenin öğrenilmesinden önce yaygın olarak kullanılan bir sözcüktü ve şarabın aşağılayıcı sıfatlarından biri olarak uzun bir geçmişi vardı (Hattox, 1997: 16)

Başka bir kaynağa göre ise, bütün dünyaya Yemen’den yayıldığı ileri sürülen kahve, 1000 yıllarında Habeşistan’da (Etiyopya) içecek olarak değil yiyecek olarak tüketiliyordu (Ünver, 1963: 41, 43). Fırına verilerek kavruan, sonra da değirmende çekilip un haline getirilen kahvenin ekmeği yapılıyordu. 15. yüzyılda Habeşistan’dan Arabistan’a geçtikten sonra da bir süre ekmeğin olarak tüketildi fakat keyif ehli Araplarca içecek olarak daha lezzetli tüketilebileceği keşfedildi. Kahve Arabistan’dan Mısır’a, Mısır’dan da Osmanlı’ya yayıldı. 17.yüzyılda Avrupalı tacirlerce keşfedilip Avrupa ülkelerinde de yayılmaya başlayınca, Papa, bir Müslüman içeceği olan kahvenin Hıristiyanlarca içilmesini yasakladı. Fakat alışkanlık yaratan kahvenin tüketilmesi engellenemeyince 17. yüzyıl ortalarında Papa VIII. Clementus, kahve içmenin günah sayılmayacağına dair fetva çıkardı (Ünver, 1963: 41).

Kahve bitkisi ilk kez 15. yüzyılda Arabistan’ın güneyinde yetiştirilmeye başlanmış, 16. ve 17. yüzyıllar arasında da Avrupa ülkelerine yayılmıştır. 17.

yüzyıl sonlarına kadar dünya kahve üretiminin hemen hemen tamamı Arabistan'ın güneyindeki Yemen'de yapılırken, içecek olarak değerinin artması sonucu Uzakdoğu ve Latin Amerika'da da kahve üretimine başlanmıştır (İslâm Ansiklopedisi, 2001: 205).

F. OSMANLI COĞRAFYASINDA KAHVE ve KAHVEHANE KÜLTÜRÜ

Osmanlı İmparatorluğu'nda kahve, 1520-1566 yıllar arasında, Kanunî Sultan Süleyman zamanında öğrenilmiştir. Afrika'dan Habeşistan valisi Özdemir Paşa tarafından Yemen yoluyla getirilmiş ve kısa sürede halk arasında içilen bir madde haline gelmiştir (Ünver, 1963: 43). Öyle ki kimi seçkin ve varlıklıların, sırf kahve pişirmekle görevli çalışanları olmuştur.

Peçevi Tarihinde, 1554'e kadar başkent İstanbul'da ve kesinlikle bütün Rum ilinde kahve ve kahvehanenin olmadığı belirtilir. 1554'te Halep'ten Hakem, Şam'dan Şems adlı iki kişi İstanbul'a gelerek, Tahtakale'de birer dükkân açmışlar ve burada kahve satmaya başlamışlardır. Kısa süre içinde benimsenen kahve yaygın olarak tüketildiği gibi kahvehanelere de rağbet olağanüstü bir hızla artmıştır (Peçevi, 1999: 349-350).

Tütün gibi kahve de din açısından haram olduğu gerekçesiyle zaman zaman yasaklara mâruz kalmıştır. Şeyhülislam Ebussuud Efendi, "kömürleşmiş kahvenin haram sayılması gerektiği" yolunda bir ferman yayımlamış, kahveyi ilk getiren gemileri yükleriyle beraber dipleri delinerek batırılması için fetva vermiştir. Ancak asıl sebep kahve içmek için toplanılan yerlerin, yönetimin açıkça eleştirildiği bir ortam oluşturmasıdır. Böylece ilk yasak III. Murad döneminde çıkarılan bir fermanla konmuş; ancak kahve tiryakiliği ve kaçak kahvehanelerin açılması önlenemeyince yasak kaldırılmıştır. 1600'lerde tütünün de yaygınlaşmasıyla, kahvehanelerin kapatılması, tütün ve kahvenin yasaklanması sorunu yeniden gündeme gelmiştir. III. Mehmed ve I. Ahmed dönemlerinde, kahve bu kez tütünlü beraber yasaklanmıştır. IV. Murad ise kahve, tütün, afyon gibi maddeleri yasaklamakla kalmayıp, yakalanan tiryakileri idam ettirmiştir (İslâm Ansiklopedisi, 2001: 203-204).

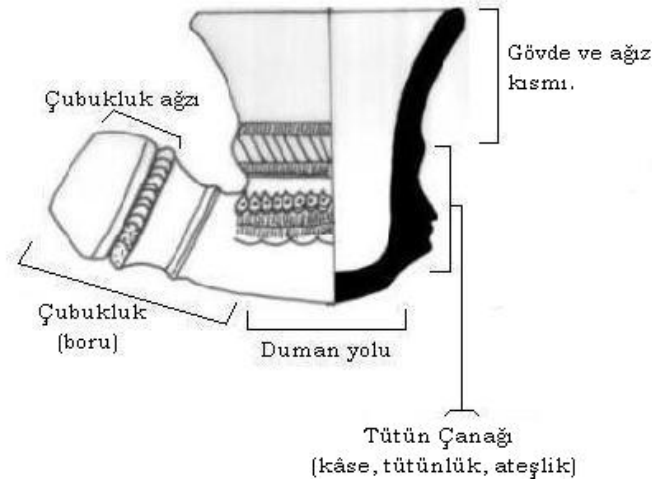
IV. Mehmed döneminde (1648-87) “kömürleşmemiş oranda kahvenin haram sayılmayacağı” yolunda bir fetva yayımlanmış; 1826’da Yeniçeri Ocağı’nın kapatılmasıyla kahvehaneler bir kez daha kapıldıysa da, kahve içmek serbest bırakılmıştır. 1830’da da kahvehane yasağına son verilmiştir (İslâm Ansiklopedisi, 2001: 204).

Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki kahvehanelerde, padişahın emri üzerine halkın anlayacağı bir dilde, edebî ve sosyal konularda ve özellikle anonim içerikli tarih metinleri hazırlanarak bu mekânlarda halka okunmuş. Halkı bu şekilde meşgul ederek dedikodu yapmaları, çeşitli şekillerde taraftar toplayıp devlete karşı örgütlenmeleri engellenirmiş (Ünver, 1963: 44).

Osmanlı Dönemi kahvehaneleri günümüz kahvehanelerinden oldukça farklıydı, buralar dönemin bir çeşit kültür merkezleriydi denilebilir. Zira zamanın sanat, edebiyat ve fikir adamlarınının da toplanıp sohbet ettiği, siyasal mevzuları tartıştıkları bu yerlerde kimi zaman meddahlar, kimi zaman da ünlü incesaz takımları gösteri yaparlardı (Ana Britanicca, 1988: 406). Hatta buralara her meslekten zarif insanlar toplandığı için “mekteb-i irfan” denmiştir (Ünver, 1963: 44).

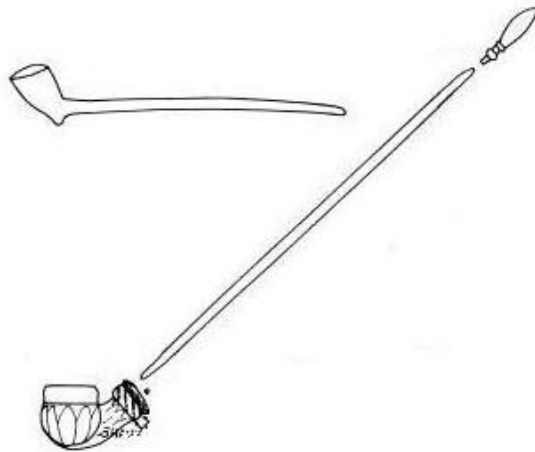
D. KÜLTÜREL BİR OBJE OLARAK LÜLE!

Lüle kelimesi Farsça “lûle” kelimesinden gelir ve emzik anlamındadır (Bakla, 1993: 58). Dilimizde birden fazla anlam içeren lülenin konumuzla ilgili olan anlamı, tütün veya tömbeki içmek için tütün çubuğunun ucuna takılan, pişmiş topraktan ya da lüle taşından yapılmış fincanı andıran ağız açık küçük bir çanaştır. Bu çanağın yan tarafında bir duman deliği bulunur ve duman deliğinin devamı olarak, tütün çubuğunun takıldığı bir boru yer alır. Özetle bir lüle, tütün konulan kısmı olan “tütün çanağı”, çubukluğun çanağa birleşen kısmı “duman yolu” ve tütün çubuğuna takılan kısmı “çubukluk” olmak üzere üç ana bölümden oluşur.

Çizim 1. Lülenin bölümlerini gösterir çizim.

Lüle, bir ucu lülenin çubukluk kısmına takılan, diğer ucu ağza alınan ve “imame” denilen ağızlıklı, uzun bir çubukla kullanılmakta idi (**Çizim 2**). Konuyla ilgili hemen bütün kaynaklar çubuğun üç parçadan oluştuğuna işaret ederken, G. Ü. Aybet’in eserinde dört parçadan oluştuğu yazmaktadır ki (Aybet, 2003: 153), bu dördüncü parçadan, uzunluğu artırmak için çubuğa ilave edilen ek parçanın kastedildiği kanısındayım.

Çizim 2. Batı tarzındaki tek parça pipo ve Doğu tarzındaki çubukluk ve imameyle kullanılan lüle (Robinson, 1985: 154).

Çubuklar organik malzemeden elde ediliyor olup en yaygın olanı ve en çok tercih edileni yaseminden yapılıyordu. Çünkü yasemin nikotini emiyordu

ve çubuk içenler için bu çok önemliydi. Çubuk üretimi için özel yasemin bahçelerinin oluşturulduğu bilinmektedir. Bakla, bu bahçeleri şöyle anlatmaktadır: "...çok düz bir yasemin dalı elde etmek için bir yasemin dalına galvanizli boru geçirilir, dal bunun içinde büyür ve büyüdüğü yeni bir boru uca eklenerek bu durmadan uzayan boruları dallar taşısın diye de takviyeler konulurdu. Böyle bir yasemin bahçesini gören kimse kendini bir boru ormanında sanırdı. Yeteri kadar uzamış yasemin dalları kesilerek borular içinden çıkarılır ve uzun matkaplarla ortası delinerek bir kenara bırakılır, yaklaşık 1,5 sene bekletilirdi. Yoksa çubuk eğilirdi..." oldukça zahmetli bir aşamadan geçtikten sonra kullanıma hazır hâle gelen çubukların, sakız, harulap, zerdâli, gül ve güzel kokulu diğer ağaçlardan, ayrıca fildişi ve pelesenkten yapılanları da vardı (Bakla, 1993: 60). Çubukların boyları 30-40 cm.'den, 2-2,5 m.'ye kadar olabilmekteydi (Kuşoğlu, 1991:33-34). Çubuklarda kullanılan imameler de genellikle fildişi, kehribar ve amberden yapılmakta ve sahibinin maddi gücüne göre gümüş, altın veya değerli taşlarla bezenmiş olabilmekteydi.

Edirne Yeni Saray kazısı sırasında çok sayıda lüle bulunmasına rağmen, çubuk bulunmamıştır. Çubuk organik bir malzeme olduğundan doğaya karışıp yok olması muhtemeldir. Yoğunlukla karşılaşılan onca lüleye rağmen henüz imameye rastlanmamış olup ancak form ve başka bir aparata takılacak şekilde yuvaya sahip olması nedeniyle imame olabileceği tahmin edilen tek bir örnek dikkat çekmektedir (**Kat. No. 90**). Gerek fragmanın kırık olması gerekse yapım malzemesinin kil oluşu imame olup olmadığı konusunda şüphe uyandırmaktadır. Zira kaynaklara göre imamenin yapım malzemesi kemik, fildişi, kehribar veya amberdi. Pişmiş topraktan imame yapılıp yapılmadığı kesin olarak bilinmemektedir, yapılmışsa bile yaygın bir kullanım alanı bulamadığı açıktır, aksi halde seramik ve lüle buluntularına paralel olarak pişmiş topraktan yapılmış imamelere de sıkça rastlanması icap ederdi. Bununla beraber yapım malzemesi her ne olursa olsun kazılarda sıkça rastlanan lülelere rağmen henüz imame bulunmamış olması merak uyandıran bir husustur.

E. OSMANLI COĞRAFYASINDA LÜLE KULLANIMI

Kaynaklarda, lülenin Osmanlı coğrafyasında ilk olarak ne zaman kullanılmaya başlandığına dair net bir bilgiye rastlanmamıştır; ancak bir tütün içme aracı olan lüleyi tütünden bağımsız düşünmek imkânsızdır. Dolayısıyla lülenin kullanılmaya başlanması, tütünün Osmanlı'yla tanıştığı döneme paralel bir süreç izlemiş olmalıdır. Çünkü yaklaşık olarak 17. yüzyılın başında Osmanlı coğrafyasına girdiği bilinen tütünün, içim aracını da beraberinde getirmiş olması beklenir.

R. Robinson, lüleyle tütün içmenin 1601-1603 arasında Mısır'da bilindiğini ve Osmanlı'nın lüleyle tütün içmeyi 1605'te Mısır'dan öğrendiğini, fakat yine de yaygın olmamakla beraber 1599 yılında da Osmanlı Devleti'nde lüleyle tütün içmenin bilindiğine dair bir kanıt olduğunu öne sürmektedir. Bu kanıt, Thomas Dallam'ın güncesine yazdığı notlardan biridir. Thomas Dallam, bir gemi seyahati sırasında Çanakkale'de karşılaştıkları bir Türk filosundan bahsetmektedir. Bu karşılaşmada İngiliz ve Türk Amiralleri karşılıklı olarak birbirlerine nezaketen hediye göndermişlerdir. İngiliz Amiralinin hediyesinin tütün ve tütün içim aracı olan bir pipo olduğunu kaydetmiştir.

Robinson ayrıca lüleyle ilgili olarak, Avrupa'da tek parçalı pipoyla, Afrika'da ise tütün çanağı ve çubuktan oluşan çift parçalı pipoyla tütün içildiğini (**Çizim 2**), Osmanlı İmparatorluğu'nun kuzeybatı sınırları ve doğu Akdeniz boyunca bu iki kullanımın yaygın olduğunu belirtir. Buna göre, lülelerin 1602 yılında İngiltere'de üretildiği, 1604 yılında Sofya'da bir lüle loncası kurulduğu, kısa bir süre sonra 1619 yılında da Londra'da bir pipo loncası oluşturulduğu, 1620'lerde de İngiltere'nin Yeni Dünyadaki sömürgelerinin İngiliz tarzında lüleler (pipolar) üretmeye başladıklarını belirtmektedir.

E. Bakla, mevcut lüleler içinde üzerinde tarih yazan en erken tarihli lülenin 1646 yılına ait olduğunu, fakat şüphesiz bu tarihten önce de Osmanlı topraklarında lülenin yapılmakta ve kullanılmakta olduğuna işaret eder. Zira tütünün bu coğrafyaya giriş tarihi daha erkendir. Ayrıca afyon, kenevir, esrar gibi duman yoluyla içilen diğer keyif verici maddeler, Afrika kabilelerinde

antilop ve ya öküz boynuzuyla, Hindistan'da hindistancevizi kabuğuyla, Mısır'da ise kabakla içilmektedir. 1512'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı Osmanlı İmparatorluğu'na bağlaması sonucu Mısır ve Afrika ile ilişkilerin başlaması dolayısıyla duman tütürme alışkanlığının İran'a, İstanbul'a ve diğer illere yayılmış olması muhtemeldir (Bakla, 1993: 60).

Lüleyle tütün içme modası, Osmanlı Sarayından kahvehanelere, erkeklerden kadınlara kadar, her kesimden insanlar arasında hızla yayılmıştır. Öyle ki sarayda sadece bu işle istihdam edilmiş bir teşkilat bile kurulmuştur. Bu teşkilatın belli görev ve sorumlulukları vardır. Bunlardan, "Tütüncü başı, saraydaki lüle, çubuk, nargile v.s. tedariki, çubukların hassa çubukçuları tarafından hazırlanması ve temizlenmesi, çubukların altına konan takatuka denen küllüklerin düzeni ve özel tütün harmanlarını hazırlamakla muhafazasından sorumluydu. Çubukçular, lüleleri hazırlayan ve saray erkânına ikram eden kişilerdi. Ateşçiler ise ikram edilen lüleleri yakmak için 'findık ateşi' denilen ateşi taşırlardı. Her birinin özel kıyafetleriyle hizmet ettiği bu işte, ikramlarını nasıl bir seremoniyle yaptıkları da bilinmektedir. Çubukçu başı, emrindeki on çubukçu ve bir ateşçiyle tütün ikram ederdi. Salona önce giren çubukçu, çubuk içecek olan kişilerin önüne takatukaları yerleştirirdi. Sonra diğer çubukçular ellerinde, lüleleri tütün doldurulmuş çubuklarla "adâb-ı mahsus" ile salona girer, çubuğun imame denilen ağızlık kısmını, âdet ve usûl üzere yavaşça çevirip misafirin tam ağız hizasına getirir, misafir de sol eliyle çubuğu tutardı. Bu sırada ateşçi elinde 'Stil' denilen zincirli bir mangal içinde küçük yuvarlak kömürden yakılmış findık ateşiyle girip durur, çubukçu başı her lüleye ateş koyarak, adâbı ile geri geri çekilerek çıkardı. Bu ikramdan sonra dumanlar savrulmaya, kahveler hüpürdemeye başladılar" (Bakla, 1993: 61).

Erkekler kadar kadınlarda da hızla alışkanlık yaratan tütün, Osmanlı haremindeki kadınlarca da kullanılmıştır. E. Amicis, harem kadınlarının üzerine çöken öldürücü sıkıntıyı gidermek için meşgul oldukları şeyleri sıralarken, onların tütün keseleri işlediklerini, yüksek odaların küçük yuvarlak pencerelerinden, Boğaz'dan veya Marmara denizinden geçen gemileri uzun uzun takip ettiklerini, yahut içtikleri sigaradan çıkan mavimsi dumanın

helezonlarına bakarak servet, hürriyet ve aşk rüyaları kurduklarını, sigaradan usanınca çubuklardaki lazkiye tütününün sırma püsküllerini lezzetle içtiklerini, çubuktan yorulunca, bir fincan Suriye kahvesi yudumlayıp, meyve ve şekerleme yediklerini, daha sonra tütün kokusu gitsin diye biraz macun emip, ondan sonra da macun kokusunu yok etmek için limonata içtiklerini dile getirmektedir (Amicis, 1981: 284).

Lülenin Osmanlı coğrafyasına ilk ne zaman kullanılmaya başlamış olabileceğiyle ilgili bilgilere, modernleşen dünyanın yeni tüketim alışkanlıkları olan ve kazanç sağlayan önemli bir ticaret ürünü olmasının da anlaşılmasıyla tüm dünyada olağanüstü bir hızla yayılan, tütün ve kahvenin izini sürerek ulaşmaya çalışabiliriz.

G. LÜLE ÜRETİM MERKEZLERİ

Modernleşmeyle gelen küresel değişim sürecinin ağlarına takılan Osmanlı Devleti'nde, hızla yaygınlık kazanan ve alışkanlık yaratan tütün kullanıma bağlı olarak bir lüle sektörü gelişmiştir.

Klasik arkeolojinin, yakın geçmiş olarak tabir ettiğimiz 16. ve 20. yy. arasındaki Osmanlı Devleti Dönemine ait kalıntıları çöp diye atmasına rağmen, tüm maddî veriler yok edilememiş; yapılan hatanın fark edilerek o döneme ait kalıntıların da birer arkeolojik kanıt olarak değerlendirilmesi gerekliliğinin anlaşılmasıyla, atılanlardan geriye kalan önemli miktarda maddi kültür verisi çöpe gitmekten kurtarılmıştır.

Tarihi kaynaklarda yer alan bilgilere ve yapılan kazılarda ele geçirilen lüle kalıntılarına göre başlıca lüle merkezleri arasında İstanbul, Edirne, Lüleburgaz, Avanos, İznik, Bulgaristan'da Sofya, Varna, Yunanistan'da Yiannitsa ve Thebes (Robinson, 1985: 152) ile Filistin (Baram, 2004: 156, 157), İskenderun yakınlarındaki Payas'ta, Rusçuk ve Diyarbakır'da (Bakla, 1993: 61) bulunmaktadır. Ayrıca üretime dair kesin kanıt olmamakla beraber, yurdumuzda yapılan kazıların birçoğunda da lüleye rastlanmaktadır. Örneğin: Alaşehir kazısı (Meriç, 1987), Kaman-Kale Höyük kazıları (Mikami, Omura, 1987),

Konya Dokuzun Han kazısı (Karpuz, 1994),
 Aksaray-Melik Mahmud Gazi Darphane kazısında (Deniz, 1997),
 Özi Kalesi (Ersoy, Beliaeva, 1997),
 Ochakiv kazısı (Beliaeva, 1997),
 Niğde'deki Konstantin-Helena Kilisesi (Pekak, 1999),
 Eski Van Hüsrev Paşa Külleyisi (Uluçam, Kavaklı, 1999),
 İstanbul Eyüp Sultan Cafer Paşa Türbesi kazısı (Barışta, 1999),
 Amorium Asarkale-Hisarcık kazılarında (Lightfoot, 2000),
 Ankara Eyne Bey Hamamı (Barışta, 2002, Yamak, 2001),

Bu kadar fazla lüle tüketimine sahip olan Osmanlı Devletinde şüphesiz her merkezde yerel bir üretim yapıldığı düşünülebilir.

Lüleler, sanat tarihimizde ayrıca bir araştırma konusu olarak yaygın şekilde ele alınmadığı için hakkında az sayıda yayın bulunmaktadır. Osmanlı'nın başkentindeki üretime yönelik bilgilere "Tophane Lüleçiliği" adıyla yapılan araştırmalardan ulaşabiliyoruz (Kocabaş, 1963, Bakla 2007) . İstanbul'da Tophane'de bugün hâlâ aynı adı taşıyan "Lüleci Hendek" Sokağında 18. yy sonlarında 60 lüleci atölyesi ve dükkânı bulunuyordu. Lüleçilerin bu sokakta birleşmelerinin sebebi bir lüleci esnaf loncasının kurulabilmesi içindi. Nitekim 1760 yılında Sultan III. Mustafa, lüleçilerin başına bir kâhya tayin etmiş ve lüleçiler bu tarihten sonra esnaf listesine girmişlerdir. Lüleçiler loncası tarihte en son kapanan lonca olmuştur. Bir araya toplanan bu dükkânlarda esnaf birbirini kontrol ediyordu. O dönemde devlet esnafı kontrol etmez, hiçbir esnaf mahkemeye düşmezdi. Esnaf teşkilâtı her türlü problemi kendi aralarında hallederdi. Esnafın başındaki "yiğit başı" adındaki kâhyalar bu düzeni kurardı. Bir dükkânda lüle fiyatı ne ise, başka dükkânda da o fiyattı. Ancak lüleçilikte üstâdların yaptığı lüleler pahalı satılırdı. Çünkü diğer esnaf istese de o kıymetli lüleleri yapamazdı. Dükkânlarda yapılan lüleler birbirine benzemezdi. Her dükkânın, kalıplarını kendi hazırladığı bir tasarımı vardı. Aynı dükkânda en az yirmi değişik lüle imâl edilirdi. Her mesleğe ve tarikata göre lüle yapan ve o tarikatın mührünü lüleler üzerine vuran atölyeler vardı. Ayrıca mesleklere göre lüle yapılır, lülesinden içenin mesleği anlaşılırdı (Bakla, 1993: 61).

Lüle yapımında kullanılan toprak ve astarın özellikli olması gerekir. Lülede pürüzsüz bir yüzey elde etmek için toprak, silis gibi zerreler içermemelidir. İstanbul, Tophane lüleciliğinde kullanılan toprak Okmeydanı'ndan temin edilirken, astar için Van'dan getirilen ve gülbahar adlı özel bir toprak kullanılıyordu (Kocabaş, 1963: 12).

Lüleci dükkânları, atölye ve satış kısımları olmak üzere iki bölümdü; atölyeler, satış yerinin altında bodrumdaydı. Yapılan lülelerin sadece İstanbul'da satılmayıp, diğer şehirlere ve İran'a yollanıyordu. Hatta üzerinde kılıç tutan aslan mühürlü lüleler, Tophane ustaları tarafından İran'a özel sipariş olarak yapılıyordu (Bakla, 1993: 61).

Le Comte anılarında İstanbul lüle üretiminden bahsederken "eskiden İstanbul'da sanayinin her dalı, bir sokağı ve mahalleyi işgal ederdi. On yıl öncesine kadar pipo imalâtçıları Tophane'yle Karaköy arasını doldurmuştu. Şimdi Tophane'nin arkasına Kumbaracı Yokuşunun altındaki Bit Pazarına çekilmişlerdir. Yaklaşık 40 pipo imalâtçısı ve 15 satıcı vardır." diyerek 19. yüzyıl sonunda İstanbul'da lüle üretimine dair bilgi vermektedir (Lecomte, 1975: 193).

U. Baram ve R. Robinson da 19. yy.da lülelerin toptan üretiminde bir hızlanmayla standardizasyon görüldüğüne ve Fransa'nın Osmanlı pazarı için lüle ürettiğine işaret ederler.

Edirne'de üretime işaret eden fırın ya da kalıp gibi malzemeler henüz bulunmamışsa da, bazı hatalı üretimler ile "Vize" mühürlü örnekler yerel üretime kanıt olarak sunulabilir.

Lüle formlarında ve bezemelerindeki çeşitlilik dikkat çekicidir. Bu durum tasarım ve üretimde farklı ustaların rekabet ettiğine işaret etmektedir. Buluntuların küçük boyutlu olmaları, erken örnekler olduğunu göstermektedir.

H. LÜLENİN YAPILIŞI

İstanbul'da Lüleci Hendek sokağındaki lüleciler dükkânının sonuncusu 1928 yılında kapanmıştır. Bu dükkân, Edirneli Süleyman Usta'dan yeğeni Ömer Güç Usta'ya intikâl etmiş, Ömer Güç Usta bir süre daha dükkânı ayakta tutmaya çalışmış fakat “bu sanatı yeniden canlandırmak zor, astarlamada kullanılan ve Van'dan getirilen “Gülbahar” adlı kırmızı toprağın yerini ve adını bilen bile kalmamıştır. Lüle imalâtında kullanılan toprak, şimdiki Okmeydanı'ndan çıkmaktaydı, fakat buraları da askeri mıntıka olduğu için, toprak temini imkânsızdır” diyerek son lüleci dükkânını kapatmış, lüle yapımında kullandığı lüleci âletlerini de İstanbul Belediye Müzesine hediye etmiştir (Kocabaş, 1963: 12-13). Ömer Usta'nın bıraktığı bu âletler sayesinde lüle yapımına dair bilgi sahibi olabilmekteyiz.

Lüle, kalıplama tekniğiyle yapılır. Bunun için öncelikle kalıpların hazırlanması gerekir. Kalıp, ustalar tarafından önce ağaç model olarak işlenir. Bu modelde, seramik baskı tekniğine göre ağızda ve duman yolu ucunda “döküm ağız” denilen kısımların lüle kalıbıyla bir olarak işlenmesi gerekir. Kalıp, ortadan ikiye bölünmüş, simetrik iki parçadan oluşur (**Foto. 8, 9, 10**). Hazırlanan ağaç modelden, kolay kolay aşınmayacak olan bir kurşun model yapılır. Orijinali kurşun haline gelmiş modelden, üretimde içine çamur

Foto. 8 Pirinç kalıp (Bakla, 2007: 145)

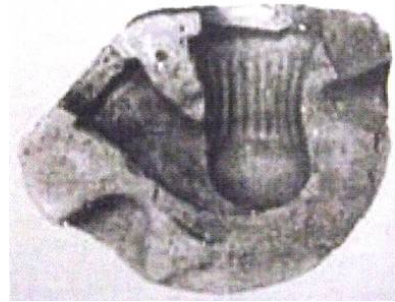

Foto. 9 Alçı kalıp (Bakla, 2007: 145)

Foto. 10 Metal kalıp (Bakla, 2007: 144)

basılarak lüle yapılacak olan kurşun kalıp yapılır. Bu kurşun kalıpta lüleye çamurun basıldığı ve duman yoluna bir takozla tıkanan deliklere “pres ağzı” denir. Kalıplar hazırlandıktan sonra lüleci ustası, şekillendirme kıvamındaki çamuru bu kurşun kalıplar içine yerleştirip bir pres tezgâhı ile basarak lüleyi meydana getirir.

Lüle çamurunun hazırlanması, oldukça sabır ve emek isteyen bir iştir. Çünkü lüle çamurunun özellikleri diğer çanak çömlek yapılan çamurlardan farklıdır, terkip olarak demir oksit (Fe_2O_3) ve potasyum oksit (K_2O) oranları yüksektir (Bakla, 1993: 62). Bu çamur temin edildiği ocaktan lüleci atölyesine getirildikten sonra, içindeki su miktarının azalması sağlanarak deri sertliği kıvamına getirilmesi gerekir. Önce ayakla ezilerek ön yoğurmaya tabi tutulan çamur, yaklaşık 20’şer kg.lık parçalara ayrılır. Çamur havayla temas ederse nemini kaybeder ve kullanılmaz hale gelir. Bunu önlemek için lüleci atölyelerinde kuyular hazırlanmıştır. Hazırlanan çamur bu kuyular içinde dinlenmeye bırakılır. Usta dinlendirilmiş çamurdan bir parça alarak ayağıyla önce yoğurur, sonra deriden bir torba içine koyarak, bir fırıncı küreğinin üzerinde tokmakla iyice döver. Bunca işleme rağmen çamur halen hazır değildir. Bu kez usta çamurdan kullanacağı kadar parçalar kopararak bir masa üzerinde elinin ayasıyla dakikalarca çevirerek yoğurur. Tüm bu işlemler çamurun içindeki havanın çıkarılarak iyice homojen hale getirilip özleşmesi içindir. En sonunda çamur, kalıba yapışmayacak bir kıvama getirilir. Kalıba yağ sürülerek lüleyi oluşturacak kadar çamur kalıp içine yerleştirilerek preslenir. Tütün çanağı şeklinde hazırlanmış ıstampala ile çamura bastırılarak

çanak içinde oyukluk oluşturulur. Duman yoluna açılması gereken delik için de özel tahta kalemler kullanılır (Bakla, 2007: 146, 147).

Kalıp içinden çıkarılan lüenin astarlama veya perdahlaması ile bezemesi yapılır. Astarlama ya da perdahlama işlemi lüleye, sırsız olmasına rağmen sırlıymış gibi bir parlaklık ve pürüzsüzlük kazandırır. Bezeme ise, astarlanmış ya da perdahlanmış lüle üzerine baskı yöntemiyle uygulanır. Ustanın tasarımı olan desen, tercihen sert bir ağaç dalının ucuna dişi olarak oyulur ve lüenin üzerinde iz bırakacak şekilde bastırılarak desenin lüle üzerine çıkması sağlanır. Bir başka bezeme yöntemi de rulo şeklinde hazırlanmış desenin, lüle üzerinde çevrilmesi suretiyle yapılanıdır.

Lüle yapımında dikkat çeken husus, yapım aşamasında her işin ustasının farklı olmasıdır. Kalıbı hazırlayan, çamuru yoğuran, hamura şekil veren, fırınlayan ve fırınlama sonrasında yaldız, bronz ve gümüşlemesini yapan hep farklı ustalardır ve işlerinin sadece kendilerinin bildiği püf noktalarını bir sır gibi saklarlar. Özellikle yetenekli ustaların yaptığı özel tasarımlar, özel müşterilere sunulur. Lüleciler çarşısında öyle ustalar vardır ki, lülelerini herkese satmazlar, lüenin kıymetini bilen müşteriyi seçerler (Bakla, 1993: 61). Bakla'nın eserinde konuyla ilgili çok hoş bir anekdot yer alır: "Zengin biri, meşhur lülecilerden birine gitmiş. Çok güzel bir lüle satın almak istediğini söylemiş. Lülecisi: 'size bir lüle ikram edeyim, buyurun için, ben de içişinize göre bir lüle yapayım' demiş. Dolu lüle hazırlamış, müşteri tütünü içmiş bitirmiş, lüenin içindeki külleri silmek için lüleyi tezgâhın üzerinde duran takatukaya değil de yere vurmaya başlamış. Lülecisi hemen müdahale ederek: 'size maalesef lüle yapamayacağım lütfen başka bir dükkâna ısmarlayın' demiş."

Zanaatını bu kadar ciddiye alan, sanatçı bir ruhla icra ettiği lülelerin, kıymetini bilenlerce kullanılmasını arzu eden bir usta, muhtemelen mührünü de her yaptığı lüleye vurmuyordu. Zira incelediğimiz lüleler içinde mühürlü lüle, sınırlı sayıdadır. Bu lüleleri yapan ve ince işçilikle süsleyen usta veya ustalar isteselerdi yaptıkları her lüleyi mühürleyebilirlerdi. Belki de sadece özel üretimler mühürleniyordu.

İ. LÜLE FORMLARI ve KRONOLOJİK GELİŞİM SÜRECİ

Tarihi belge niteliği taşıyan gravür, minyatür ve resimlerde lüle ve çubukla tütün içmekte olan figürler yer almaktadır. Bu gravür ve resimler, lüle formlarının tarihsel gelişim sürecini izleme olanağı sağlaması bakımından büyük önem taşırlar. Lülenin de yer aldığı bilinen en erken tarihli minyatür 17. yüzyıla aittir (Robinson, 1985: 153). Bu minyatürlerde yer alan lülelerde, çanak ve çubukluğun birleşme kısmı dik açı yapmaktadır (**Foto. 11, 12, 13, 14**).

Kirli beyaz, gri ya da sarımsı kahverengi hamurdan yapılmış lüleler, genel olarak erken örnekler olarak kabul görüp 17. yüzyıla tarihlense de, kil renginin tarihlendirme konusunda “kesin” belirleyici rolü olmadığı kanısındayım. Çünkü bu yerel üretim yapan merkezlerin mevcut hammadde imkânlarıyla da alâkalı olabilir. İstanbul, Edirne gibi önemli ve büyük kentlerde, lüle yapımı için gerekli özel toprağın kent dışından getirilmesi mümkün olabilir; fakat muhtemelen aynı imkâna sahip olmayan küçük yerel üretim merkezlerinin de olabileceği göz ardı edilmemelidir.

18. yüzyılda form ve renklerde çeşitlilik göze çarpar. Kahverengi ve kızıl kahverengi ağırlıklı olarak tercih edilen renklerdir. Astarlanan yüzeyde, adeta bir sırlı seramik gibi parlak pürüzsüz görünüm elde edilmiştir (Baram, 2004: 160). Formdaki değişim ise 18. yüzyılın ilk çeyreğine ait gravürlerde de fark edilir. Van Mour’un (**Foto. 15**) tütün içmekte olan bir Türk kadınına resmettiği gravüründe yer alan lüle, ilk örneklerinden farklıdır. Kâse boyu biraz kısalmış, daha geniş karınlı, yuvarlak hatlı, estetik görünümlü bir forma kavuşmuştur. Lüle çanağının formu gittikçe, çanak altı küresel-geniş karınlı, çanak ağzına doğru hafif içbükey bir kavisle daralarak düz yükselip, dar bir ağızla son bulmaya başlar.

19. yüzyıl başlarından itibaren, lüle formunun gelişim aşamasında dikkat çeken diğer bir yenilik **Foto. 16**’daki gravürde de izlenebilmektedir. Tütün çanağının altında adeta bir fincan tabağı gibi dairesel bir kâide yer almakta, gövde de bu kâide ortasından yükselirken dışbükey bir kavis yaparak geniş bir ağızla son bulmaktadır.

19. yüzyılda lülelerin toptan üretiminde bir hızlanma görülür ve standartlaşma başlar, kızıl kahverengi en çok tercih edilen renktir. Bu yüzyılda lülelerin çeşitliliğinde azalma olduğu dikkat çeker. Lüle formalarının en yaygın örnekleri küresel-geniş karınlı çanaklar ile dairesel kaide üzerinde yükselen çanaklardır (Baram, 2004: 160).

Lülelerde usta ismi yazan mühürler, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren nadiren, 19. yüzyılda daha sıklıkla görülmeye başlar.

19. yüzyıl ortalarında lüle formunda bir yenilik göze çarpar. Tütün çanağının alt kısmı geniş karınlı, çanak ortasında incelen bel ve ardından dışbükey kavis yaparak genişleyen yayvan bir ağızla son bulur. Bu form, kaynaklarda zambak şekilli lüle olarak da geçer.

20. yüzyılın başlarında, lüle üretiminde yok oluşa giden bir azalma başlar. Lüle üretiminin son bulmasıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun son bulması hemen hemen eş zamanlıdır. İstanbul'da son lüleci dükkânı 1928'de kapanmıştır. Lüleyle tütün içmenin yerini, daha pratik bir tüketim şekli olan sigara almıştır.

Foto. 11 17. Yüzyıla ait bir minyatür. (Robinson, 1985: 33)

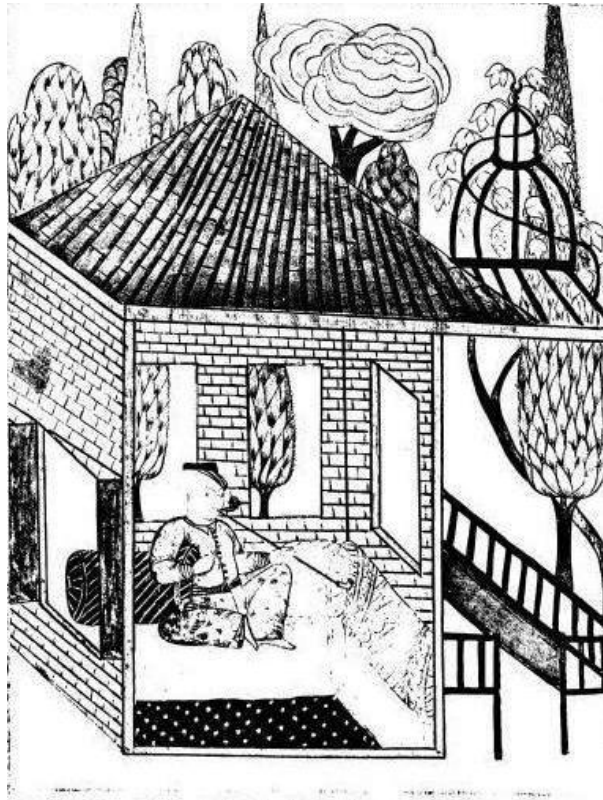

Foto. 12 17. Yüzyıla ait bir minyatür. (Robinson, 1985: 35)

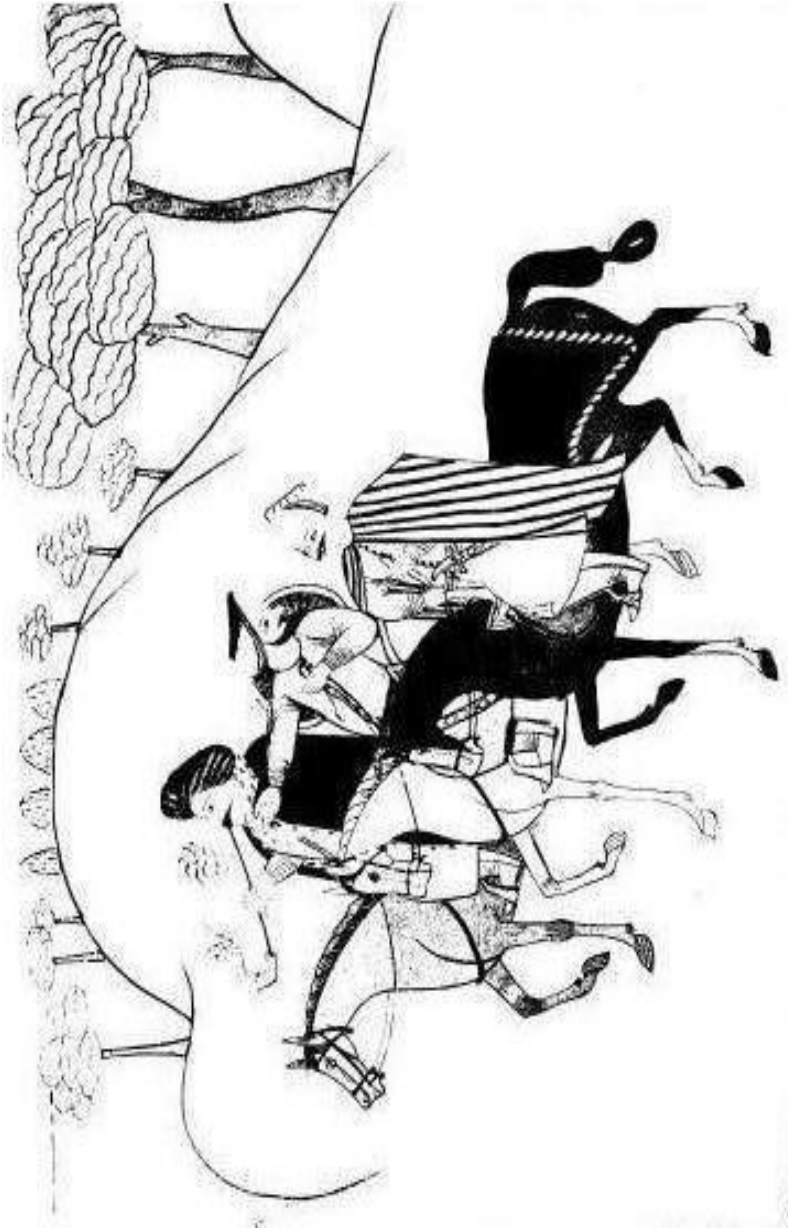

Foto. 13 17. Yüzyıla ait bir minyatür. (Robinson, 1985: 34)

Foto. 14 “Ttn İen Türkler”, (Gravrlerle Türkiye).

Foto. 15 “Femme Turque”, Van Mour, 1707-1708 (Robinson, 1985: 37)

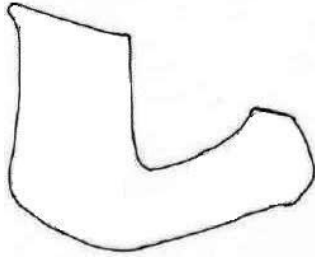

Foto. 16 “Archonte Grec”, Otto Magnus, 1825 (Robinson, 1985: 43)

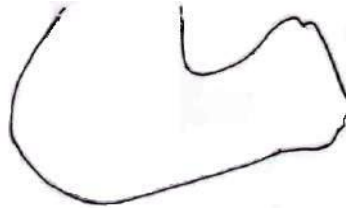
J. EDİRNE YENİ SARAY KAZISI 2009-2010 DÖNEMLERİNDE ELE GEÇEN LÜLELERDE GÖRÜLEN FORMLAR

EYSK 2009-2010 döneminde bulunan lüleler arasında beş farklı tip tespit edilmiştir. Bunlar:

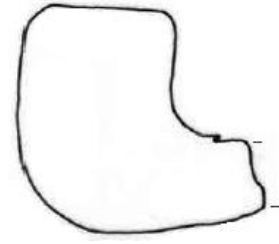
TİP-I: Dirsek biçimindeki bu formda tütün çanağı ve çubukluk birbirine dik açıyla ya da dik açıya yakın bir açıyla bağlanmıştır. Kil renkleri, beyaz, devetüyü, açık kahverengi ve kırmızıdır. Perdahlı dış yüzey kil rengine yakındır. Bu tipteki örneklerde duman yolu ayrımı olmayıp, çubukluk doğrudan tütün çanağına kaynamıştır. genelde bezemesiz olan bu tip lülelerin içinde yer alan lüle taşından yapılmış baykuş figürlü örnek diğerlerinden farklılık arz eden ünük bir lüledir.

Tip I.a

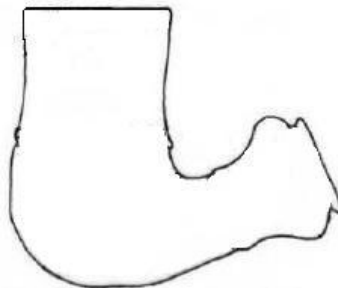

Tip I.b

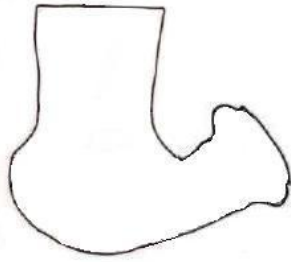
Tip I.c

TİP-II: Lüle çanağı ve gövdesi küçük bir profille belirginleştirilmiş, genel olarak silindirik görünüme sahip, dar ağızlı formdur. Kil renkleri, beyaz ve geridir. Bu tip lülelerin erken örneklerinde duman yolu ayrımı olmayıp, çizgisel olarak üçgen bir görünüm verilse de esasen duman yolu doğrudan tütün çanağına kaynamıştır. Çubuklukları genel olarak kısadır. Bezeme tütün çanağı yüzeyi ile çubukluğun bombeli ağız kısmında görülür. Gövde yüzeyi bir çoğunda sade bırakılmıştır.

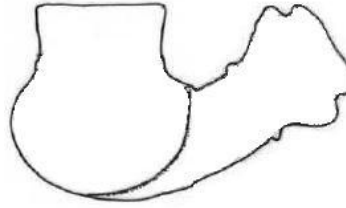

Tip II.

TİP-III: Tütün çanağı kürevî formda, uzun ya da kısa silindir gövdeli, dar ağızlı lülelerdir. Kil renkleri, beyaz, gri, kahverengi ve tonları, kırmızıdır. Perdahlı dış yüzeyleri kil rengine yakındır; ancak bir örnek patlıcan moru tonlardaki perdahlı yüzeyiyle farklılık gösterir. Yeşil renk sırlı tek örnek bu tip içinde yer alır. Bazılarının hamurunda gümüş veya altın mika karışımı vardır. Duman yolu genellikle üçgen uçla bağlanmıştır; ancak dikdörtgen uçla ve dairesel bir kaide ile de çanağa bağlanmış olan örnekler mevcuttur. Bezeme, örneklerin çoğunda kürevî çanak üzerinde ve bombeli çubukluk ağzında yoğunlaşmış, silindir biçimli gövde sade bırakılmıştır. Çubuklukları kısadır. Üç farklı versiyonu görülür. Yarım kürevî çanaklı, uzun silindir gövdeli (Tip III.a); kürevî çanaklı, kısa silindir gövdeli (Tip III.b) ve basık kürevî, uzun silindir gövdeli (Tip III.c) bu formların ortak özelliği dar ağızlı olmalarıdır.

Tip III.a

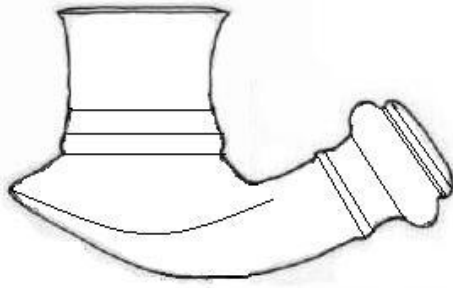

Tip III.b

Tip III.c

TİP-IV: Dairesel kaide üzerinde yükselen silindir gövdeli formdur. Kil rengi, beyaz ve gridir. Bir örneğin hamurunda gümüş mika karışımı mevcuttur. Bezeme dairesel kaide ve kaide ile silindir biçimli gövdenin birleştiği kısımdaki bordür üzerinde ve bombeli çubukluk ağzı üzerinde olabildiği gibi gövde yüzeyinin de bezemeli olduğu örnek de vardır. Çubukluğu çanağa göre normaldir.

Tip IV.

Tip V.

TİP-V: Genişleyerek yükselen ve yayvan bir ağızla sonlanan gövdeye sahip, kürevî çanak formu (zambak formu). Geç döneme ait olan bu formda bütüne yakın tek örnek mevcuttur. Kil rengi kıvıllı kahvedir. Bezemesi yok denecek kadar azdır.

K. EDİRNE YENİ SARAY KAZISI 2009-2010 DÖNEMLERİNDE ELE GEÇEN LÜLELERDE GÖRÜLEN DUMAN YOLU FORMLARI

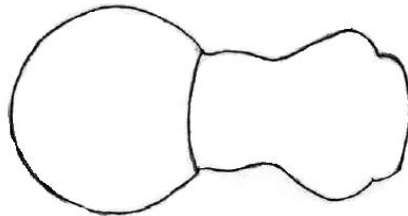
EYSK 2009-2010 döneminde bulunan lüleler arasında dört farklı tipte duman yolu tipi tespit edilmiştir. Bunlar:

DY. I. Doğrudan tütün çanağına kaynamış duman yolu.

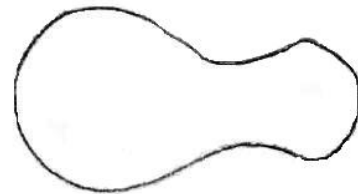
DY. II. Üçgen uçla bağlanmış duman yolu.

DY. III. Dikdörtgen uçla bağlanmış duman yolu.

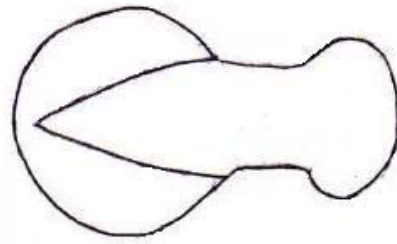
DY. IV. Dairesel bir kaide ile çanağına bağlanmış duman yolu.

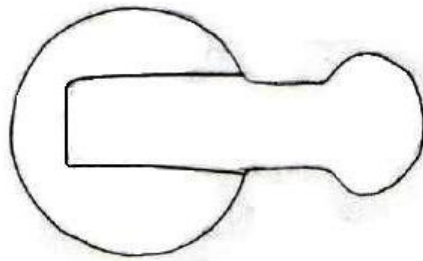
DY. I.a

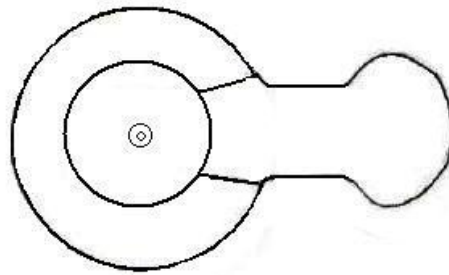
DY. I.b

DY. II

DY. III

DY. IV

III. KATALOG

KATALOG NO: 1

ÇİZİM NO: 3

FOTOĞRAF NO: 17, 17a

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/02.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.2cm.

Genişlik: 6.1cm.

Çubukluk Ağızı: 1cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

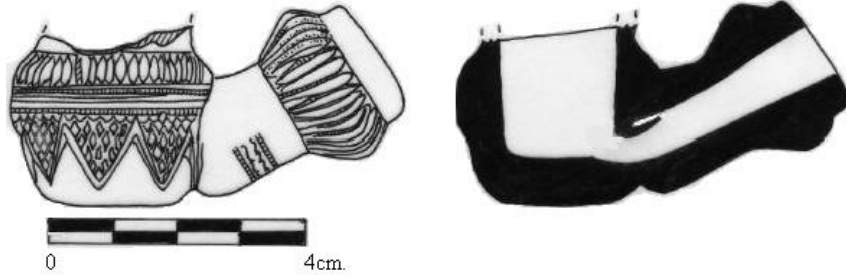
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Kazıma ve baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.a Diğer örneklerden farklıdır, duman yolu ile çanak arasını sınırlayan bir çizgiyle bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III. kürevî forma sahip, kaba işçilikli erken bir örnektir. Yüzeyindeki yüksek kabartmalı hantal bezemesi, aynı form ve bezemesiyle Corint örneğinde rastlanmaktadır ve 17. yüzyıla tarihlenmiştir.

Çizim 3

Foto. 17

Foto. 17 a

KATALOG NO: 2

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 18

ETÜT NO: MAT.10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası 2010 yılı çalışmaları sırasında, 43T-9 açmasında bulunmuştur.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Kazıma ve baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.a Diğer örneklerden farklıdır, duman yolu ile çanak arasını sınırlayan bir çizgiyle bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Katalog no. 12'deki örnekle aynı özelliklere sahiptir. 17. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 18

KATALOG NO: 3

ÇİZİM NO: 4

FOTOĞRAF NO: 19, 19a, 19b., 19c.

ENVANTER NO: MAT.REST-09/1/0010.

TÜRÜ: Lüle Taşı.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: - Çubukluk: 2.9cm.

Genişlik: - Çubukluk ağzı: Kırık.(yaklaşık 0.7cm)

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: -

DIŞ YÜZEY: -

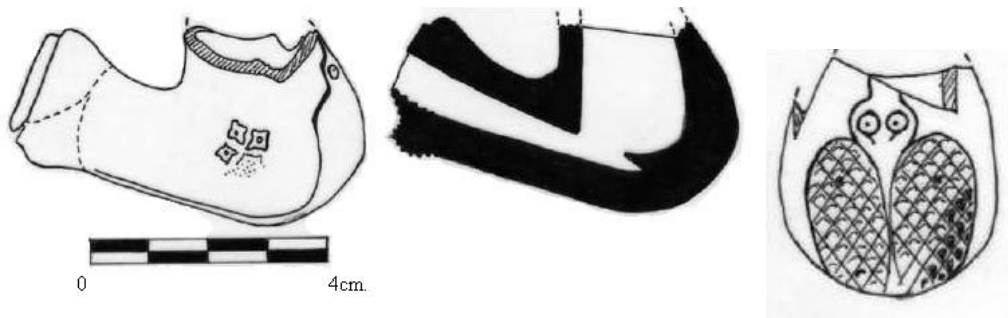
YAPIM TEKNİĞİ: Oyma tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Figürlü bezemeye sahiptir. Lüle gövdesinin arka yüzeyinde kazıma tekniğiyle yapılmış bir baykuş figürü bulunmaktadır.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.b Dirsek biçiminde forma sahiptir, çubukluğu uzundur. Mevcut buluntular içinde lüle taşı malzemeye ve figürlü bezemeye sahip tek örnektir. 17. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 4

Foto. 19

Foto. 19a

Foto. 19b

Foto. 19c

KATALOG NO: 4

ÇİZİM NO: 5

FOTOĞRAF NO: 20, 20a.

ENVANTER NO: MAT.REST-09/1/0030.

TÜRÜ: Pişmiş toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.4cm.

Çubukluk: 3cm.

Genişlik: 5.4cm.

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kırmızı perdahlıdır.

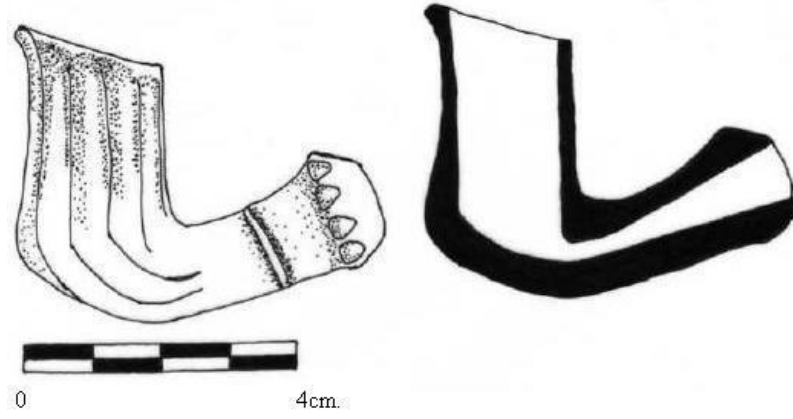
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Gövde yüzeyindeki birbirine paralel düşey yivler çubukluk hizasında çubukluğa doğru kıvrım yapmaktadır.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.a. Dirsek biçiminde forma sahiptir, çubukluğu uzundur. Robinson bu tipleri Keramikos makalesinde 17. yüzyıla tarihlerken (Robinson, 1983: 273), Atina ve Korint makalesinde 18. yüzyıla tarihlemiştir (Robinson, 1985: 173). Hayes, Saraçhane buluntularıyla ilgili kitabında bu tiplerin ithal örnekler olduğuna işaret ederek 17. yüzyıla tarihlemiştir (Hayes. 1992: 392-394). Lülelerin tarihlendirilmesinde yaşanan sorunları gösteren tipik bir örnektir. Kalıplaşmış bilgilere göre, çanak büyüklüğü ve hamur rengi itibarıyla geç döneme işaret ederken; formu, bezemedeki sadeliği ve duman yolunun doğrudan tütün çanağına kaynaması gibi özellikleriyle erken örneklerle işaret etmektedir. Her iki yüzyıl boyunca üretilmiş olması muhtemeldir.

Çizim 5

Foto. 20

Foto. 20a

KATALOG NO: 5

ÇİZİM NO: 6

FOTOĞRAF NO: 21, 21a.

ENVANTER NO: MAT-10/1/0032.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı kazı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.5cm.

Çubukluk: 3cm.

Genişlik: 6cm.

Çubukluk Ağız: 1cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli, sık dokuludur. Lüleye pırıltılı bir görünüm veren altın mika karışımına sahiptir.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı kahverengi perdahlıdır.

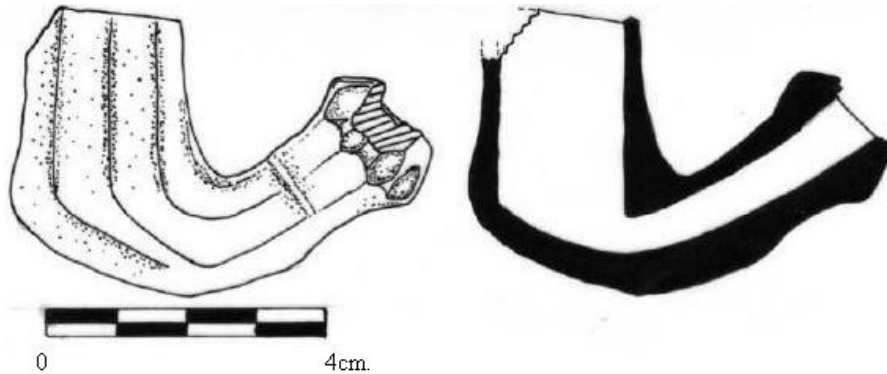
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Gövde yüzeyindeki birbirine paralel düşey yivler çubukluk hizasında çubukluğa doğru kıvrım yaparak devam etmektedir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.a. Dirsek biçiminde forma sahiptir, çubukluğu uzundur. Katalog No. 4'teki örnekle aynı özelliklere sahiptir. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 6

Foto. 21

Foto. 21a

KATALOG NO: 6

ÇİZİM NO: 7

FOTOĞRAF NO: 22, 22a.

ENVANTER NO: MAT.10/1/0072.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı kazı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: - Çubukluk: 3.2cm.

Genişlik: 6.2cm. Çubukluk Ağızı: 1cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Devetüyü renginde, sık dokulu, ince gözeneklidir ve lüleye pırıltılı bir görünüm kazandıran altın mika karışımına sahiptir.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı kahverengi perdahlıdır.

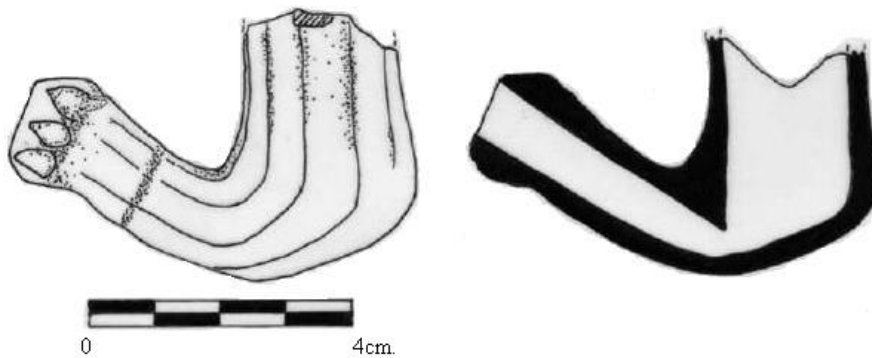
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Gövde yüzeyindeki birbirine paralel düşey yivler çubukluk hizasında çubukluğa doğru kıvrım yapmaktadır.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.a. Dirsek biçiminde forma sahiptir, çubukluğu uzundur. Katalog No. 4 ve 5. örneklerle aynı özelliklere sahiptir. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 7

Foto. 22

Foto. 22a

KATALOG NO: 7

ÇİZİM NO: 8

FOTOĞRAF NO: 23, 23a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/20.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.2cm.

Çubukluk: -

Genişlik: 4.6cm.

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, iri taneli gözenekli, gevşek bir dokuya sahiptir.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

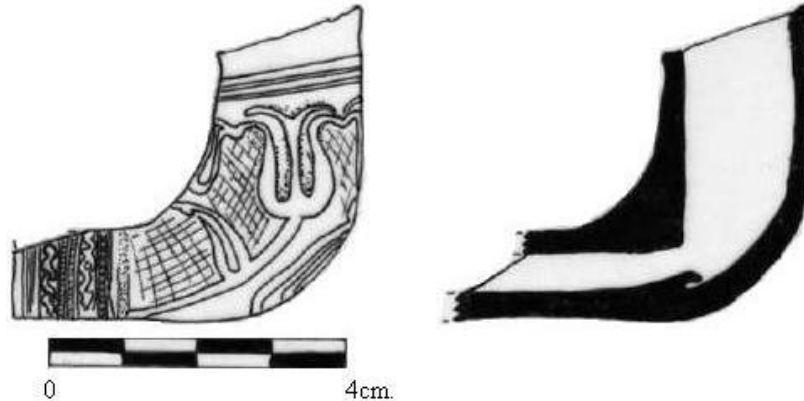
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Gövde yüzeyi, lüle yapımında kullanılan kalıba aynı zamanda süsleme kompozisyonun da uygulanmasıyla elde edilmiş lale biçiminde bitkisel bezemeye sahip. Çubukluk ağızı, çizgisel bordürler içine yerleştirilmiş S biçiminde birbirini tekrar eden kıvrımlı desenle çevrelenmiştir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.a. Dirsek biçiminde forma sahiptir. 17. yüzyıl sonu ile 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 8

Foto. 23

Foto. 23a

KATALOG NO: 8

ÇİZİM NO: 9

FOTOĞRAF NO: 24, 24a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01/04.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmaları sırasında, 44T-7 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.5cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı kahverengi perdahlıdır.

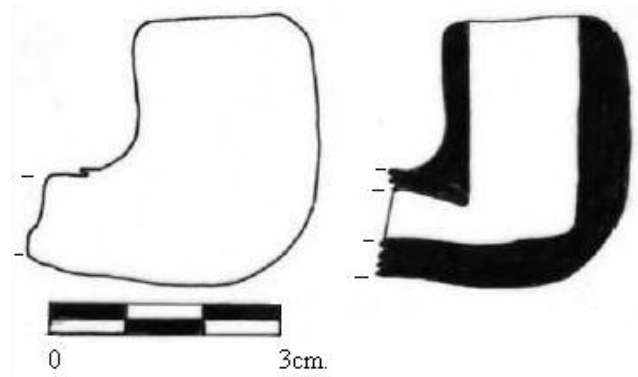
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.c. Dirsek biçiminde forma sahiptir. 17. yüzyıl sonuna tarihlenir.

Çizim 9

Foto. 24

Foto. 24a

KATALOG NO: 9

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 25

ETÜT NO: MAT.10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmaları sırasında, 43T-15 açmasında bulunmuştur.

HAMUR RENGİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı kahverengi perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yağılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR:-

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.a. Dirsek biçiminde forma sahiptir. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 25

KATALOG NO: 10

ÇİZİM NO: 10

FOTOĞRAF NO: 26

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/11.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.9cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Koyu gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi astarlıdır.

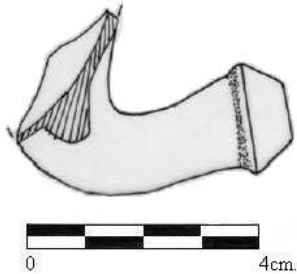
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.a. Kırık olmakla beraber dirsek biçiminde forma sahip olduğu anlaşılmaktadır. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 10

Foto. 26

KATALOG NO: 11

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 27

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİKLERİ: Kahverengi hamurlu, sık dokulu ve ince gözeneklidir.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.a. Kırık olmakla beraber dirsek biçiminde forma sahip olduğu anlaşılmaktadır, çubukluğu uzundur. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 27

KATALOG NO: 12

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 28

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

HAMUR RENGİ: Kahverengi hamurlu, sık dokulu ve ince gözeneklidir.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip I.a. Dirsek biçiminde forma sahiptir, çubukluğu uzundur. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 28

KATALOG NO: 13

ÇİZİM NO: 11

FOTOĞRAF NO: 29, 29a.

ENVANTER NO: MAT-10/1/0095.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı kazı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.95cm.

Çubukluk: 2.1cm.

Genişlik: 5.1cm.

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Gövde yüzeyinde baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik formda, stilize edilmiş bitkisel bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Dirsek biçiminde olmakla beraber dar ağızla biten silindirik bir form kazanmıştır. Dirsek biçimli formdan silindir biçimli çanağa geçiş aşamasını temsil eden bir örnek olduğu söylenebilir (Tip I. Tip II.). Çubukluğu kısadır. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 11

Foto. 29

Foto. 29a

KATALOG NO: 14

ÇİZİM NO: 12

FOTOĞRAF NO: 30, 30a.

ETÜT NO: KUM KH.09/2/L./PT./01/06.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 1.5cm.

Genişlik: 4.5cm.

Çubukluk ağzı: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

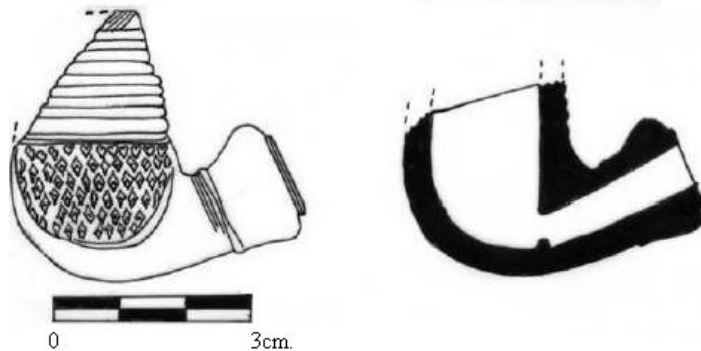
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle elde edilmiş, diyagonal düzlemde birbirini tekrar eden geometrik bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip II. Silindirik bir forma sahip olup çubukluğu kısadır. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 12

Foto 30

Foto. 30a

KATALOG NO: 15

ÇİZİM NO: 13

FOTOĞRAF NO: 31, 31a.

ETÜT NO: KUM KH.09/2/L./PT./01/09.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.2cm.

Çubukluk: 2cm.

Genişlik: 5cm.

Çubukluk Ağızı: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

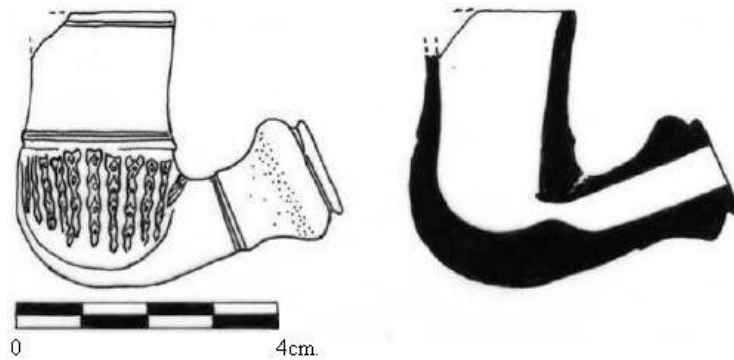
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik formda stilize edilmiş bitkisel bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip II. Silindirik bir forma sahip olup çubukluğu kısadır. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 13

Foto. 31

Foto. 31a

KATALOG NO: 16

ÇİZİM NO: 14

FOTOĞRAF NO: 32

ETÜT NO: KUM KH.09/2/L./PT./01/08.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Bej rengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Krem rengi perdahlıdır.

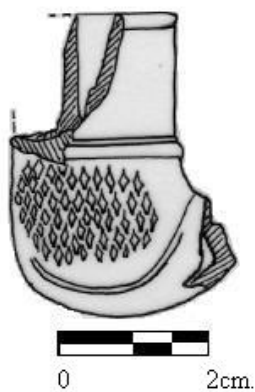
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip II. Silindirik bir forma sahiptir. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 14

Foto. 32

KATALOG NO: 17

ÇİZİM NO: 15

FOTOĞRAF NO: 33

ENVANTER NO: MAT.REST-09/1/18.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.2cm.

Çubukluk: 1.6cm.

Genişlik: 4.7cm.

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, düşey doğrultuda çizgisel bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip II. Silindirik bir forma sahiptir, çubukluğu kısadır. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 15

Foto. 33

KATALOG NO: 18

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 34

ETÜT NO: MAT.10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmaları, 43T-10 açmasında bulunmuştur.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, sık dokulu ve ince gözeneklidir.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğinde yapılmış, geometrik karakterde sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip II. Silindirik bir forma sahiptir, çubukluğu kısadır. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 34

KATALOG NO: 19

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 35

ETÜT NO: MAT.10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmaları, 43T-10 açmasında bulunmuştur.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, sık dokulu ve ince gözeneklidir.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğinde yapılmış, geometrik karakterde kompoze edilmiş bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip II. Kırık olmakla beraber silindirik bir forma sahip olduğu anlaşılmaktadır, çubukluğu kısadır. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 35

KATALOG NO: 20

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 36

ETÜT NO: MAT.10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmaları, 44T-11 açmasında bulunmuştur.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, sık dokulu ve ince gözeneklidir.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğinde yapılmış, geometrik karakterde kompoze edilmiş bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip II. Silindirik bir forma sahiptir. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 36

KATALOG NO: 21

ÇİZİM NO: 16

FOTOĞRAF NO: 37, 37a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/09.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: - Çubukluk: 3.4cm.

Genişlik: 6.3cm. Çubukluk Ağızı: 1cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Koyu gri (siyaha yakın) hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kirli beyaz perdahlıdır.

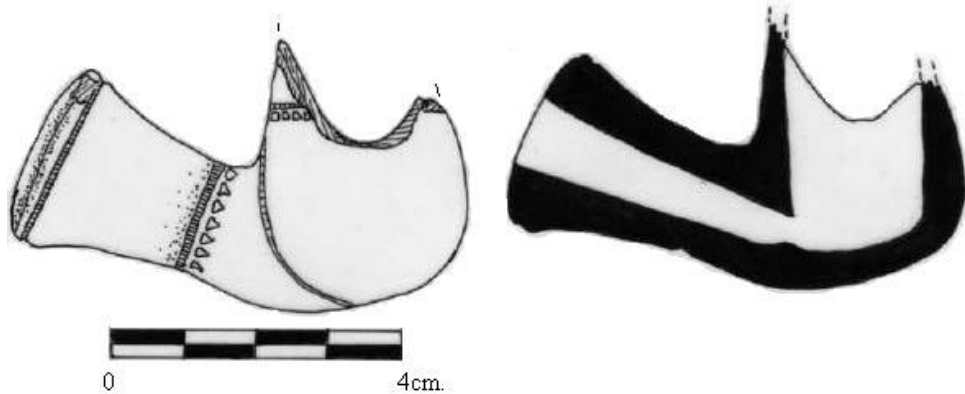
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Genelde sade bırakılmış, çubukluk ve gövde üzerinde baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde süsleme frizine sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tütün çanağı kırık olduğundan tam olarak form vermemekte, mevcut kısım ise ağza doğru hafif daralan, silindirik bir görünüm arz etmektedir, Tip II. Çubukluğu uzundur. 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 16

Foto. 37

Foto. 37a

KATALOG NO: 22

ÇİZİM NO: 17

FOTOĞRAF NO: 38, 38a.

ETÜT NO: KUM KH.09/2/L/PT/01/02.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: - Çubukluk: 1.7cm.

Genişlik: 4.8cm. Çubukluk Ağızı: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Koyu gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz astarlıdır.

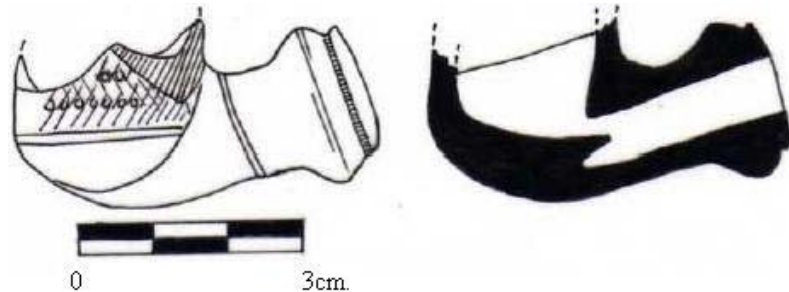
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tütün çanağı kırık olduğundan tam olarak form vermemekte, mevcut kısım silindirik bir görünüm arz etmektedir, Tip II. Çubukluğu kısadır. 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 17

Foto. 38

Foto. 38a

KATALOG NO: 23

ÇİZİM NO: 18

FOTOĞRAF NO: 39, 39a, 39b, 39c.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/16.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: - Çubukluk: 2.5cm.

Genişlik: 5.7cm. Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, sık dokulu ve ince gözeneklidir.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle, geometrik karakterde düzenlenmiş bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolunun tütün çanağına kaydığı kısımda rozet biçiminde bir damga bulunmaktadır.

DUMAN YOLU: DY-II. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 18

Foto. 39

Foto. 39a

Foto. 39 b

Foto. 39c

KATALOG NO: 24

ÇİZİM NO: 19

FOTOĞRAF NO: 40, 40a, 40b.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01/07.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.5cm.

Genişlik: 5.5cm.

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

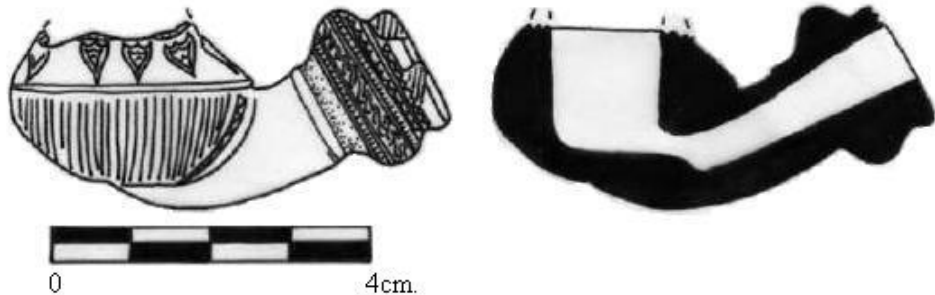
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle, geometrik ve stilize bitkisel karakterde düzenlenmiş bezeme frizlerine sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 19

Foto. 40

Foto. 40a

Foto. 40b

KATALOG NO: 25

ÇİZİM NO: 20

FOTOĞRAF NO: 41, 41a.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/25.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 1.5cm.

Genişlik: 4.8cm.

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Bejimsi kahverengi tonlarında perdahlıdır. Lüle deformasyona uğradığından renk çok sağlıklı olarak tahlil edilememiştir.

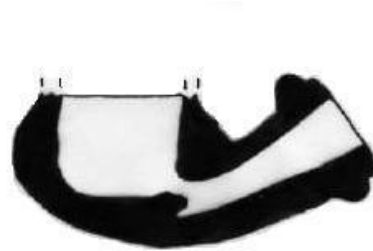
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Tütün çanağı sade bırakılmış, çubukluğunda rulet baskıyla elde edilmiş çizgisel bir bezeme mevcuttur.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 20

Foto. 41

Foto.41a

KATALOG NO: 26

ÇİZİM NO: 21

FOTOĞRAF NO: 42, 42a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/07.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.1cm.

Genişlik: 5.2cm.

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

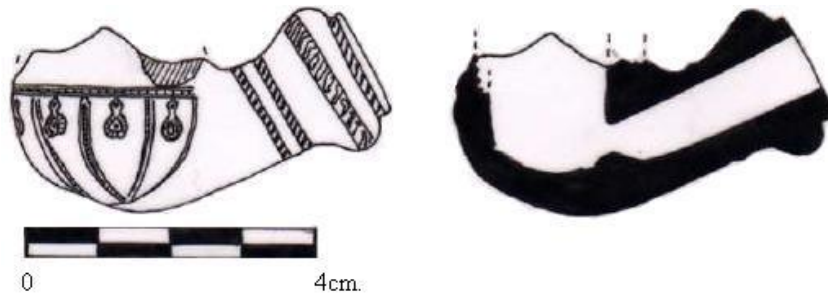
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskıyla yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 21

Foto. 42

Foto. 42a

KATALOG NO: 27

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 43, 43a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-10 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleyle parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskıyla yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Foto. 43

Foto 43a

KATALOG NO: 28

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 44, 44a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-10 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskıyla yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Foto. 44

Foto. 44a

KATALOG NO: 29

ÇİZİM NO: 22

FOTOĞRAF NO: 45, 45a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/12.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.3cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Açık kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı ve haki tonlarda ebrulidir ve perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle, ters üçgenler şeklinde kompoze edilmiş, geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Uzun silindir gövdelidir ve yarım kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 22

Foto. 45

Foto. 45a

KATALOG NO: 30

ÇİZİM NO: 23

FOTOĞRAF NO: 46, 46a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/08.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.4cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

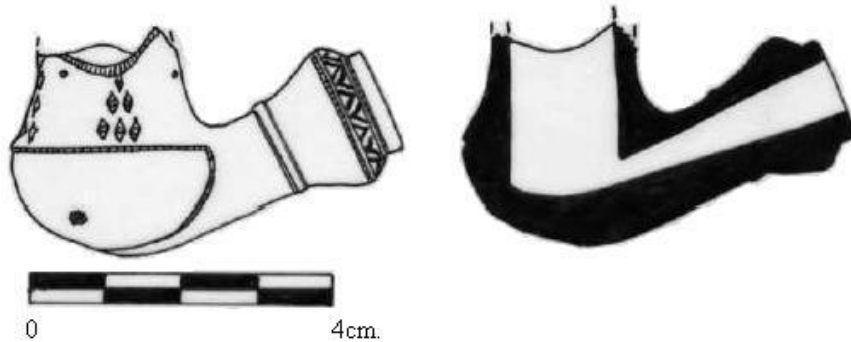
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik ve bitkisel karakterde sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir.

Çizim 23

Foto. 46

Foto. 46a

KATALOG NO: 31

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 47, 47a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-11 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış birbirini tekrar eden stilize bitkisel karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Foto. 47

Foto. 47a

KATALOG NO: 32

ÇİZİM NO: 24

FOTOĞRAF NO: 48, 48a.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/21.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.1cm.

Genişlik: 5cm.

Çubukluk Ağızı: 0.7-0.8cm. (tam çap vermiyor)

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Yeşil renkte sırlıdır.

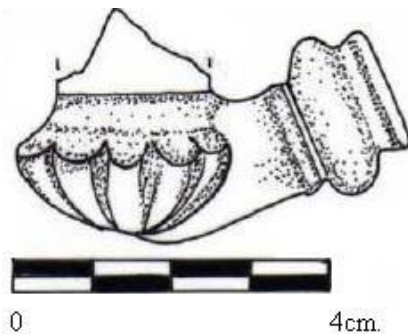
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle bağlanmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 24

Foto. 48

Foto. 48a

KATALOG NO: 33

ÇİZİM NO: 25

FOTOĞRAF NO: 49, 49a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/23.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.2cm.

Genişlik: 5.5cm.

Çubukluk Ağızı: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

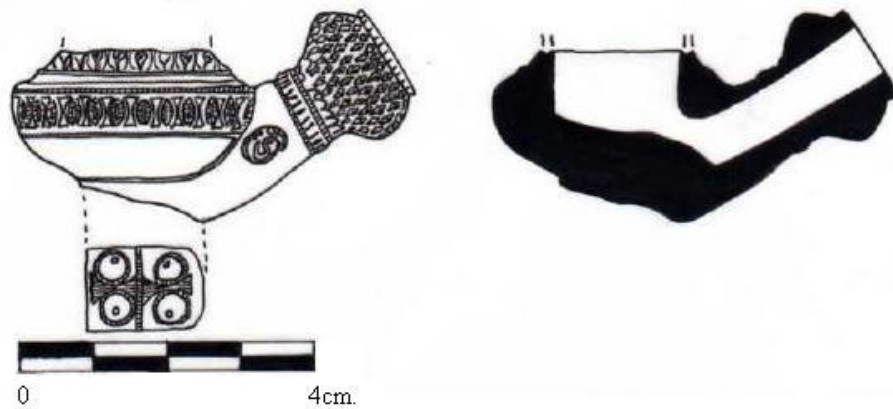
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle, birbirini tekrar eden, geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Çubukluğu üzerinde bir mühür bulunmaktadır. Duman yolu üzerinde de damga yer almaktadır.

DUMAN YOLU: DY-III. Dikdörtgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.a. Tütün çanağının gövde kısmı kırıktır. Çanak ise yarım kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlendirilir.

Çizim 25

Foto. 49

Foto. 49a

KATALOG NO: 34

ÇİZİM NO: 26

FOTOĞRAF NO: 50, 50a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/03.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.1cm.

Genişlik: 5cm.

Çubukluk Ağız: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz astarlıdır.

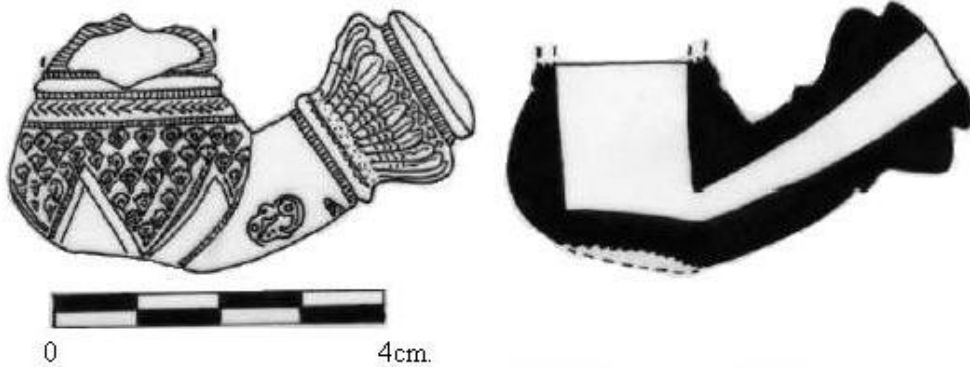
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik ve stilize bitkisel karakterde kompoze edilmiş bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Çubukluk üzerinde "Vize" olarak okunan bir mühür taşımaktadır. (Furkan Şeker tarafından okunmuştur.)

DUMAN YOLU: DY-II. Kırık olmakla beraber üçgen uçla bağlandığı anlaşılmaktadır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlendirilir.

Çizim 26

Foto. 50

Foto. 50a

KATALOG NO: 35

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 51, 51a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-9 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde zengin bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 51

Foto. 51a

KATALOG NO: 36

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 52, 52a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-15 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde zengin bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 52

Foto. 52a

KATALOG NO: 37

ÇİZİM NO: 27

FOTOĞRAF NO: 53, 53a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/13.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.3cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kirli beyaz (bejimsi) hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı bulunmaktadır.

DIŞ YÜZEY: Kirli beyaz (bejimsi) perdahlıdır.

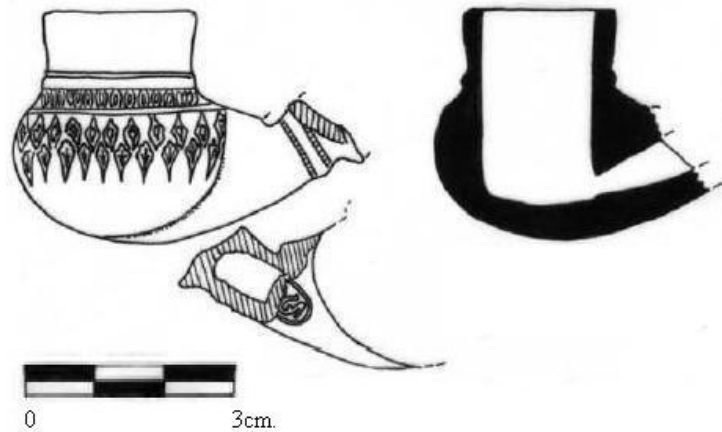
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Rulet baskı ve baskı kalıp tekniğiyle, stilize bitkisel karakterde kompoze edilmiş bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Çubukluk üzerinde kırık olduğu için tam olarak okunamayan bir mühür taşımaktadır.

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Kısa silindirik gövdeli, dar ağızlı, kürevi forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 27

Foto. 53

Foto. 53a

KATALOG NO: 38

ÇİZİM NO: 28

FOTOĞRAF NO: 54, 54a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/24.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2cm.

Genişlik: 4.6cm.

Çubukluk Ağızı: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kirli beyaz (bejimsi) hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleyle parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı bulunmaktadır.

DIŞ YÜZEY: Kirli beyaz (bejimsi) perdahlıdır.

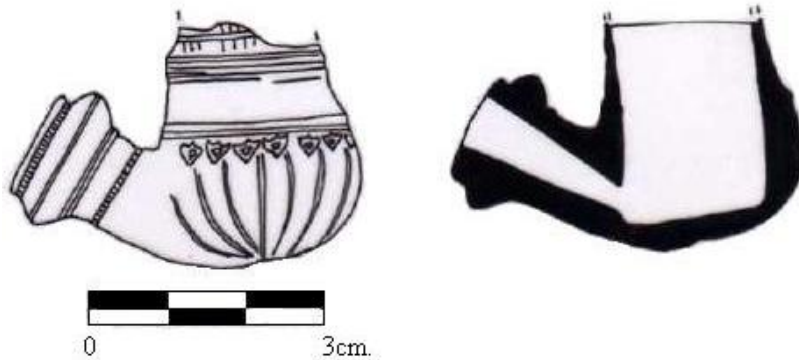
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle, stilize bitkisel karakterde düzenlenmiş bir bezeme frizine sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Tütün çanağının altında, duman yoluyla birleştiği yerde, dairesel bir damga yer almaktadır.

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 28

Foto. 54

Foto. 54a

KATALOG NO: 39

ÇİZİM NO: 29

FOTOĞRAF NO: 55, 55a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/10.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.3cm.

Genişlik: 5cm.

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

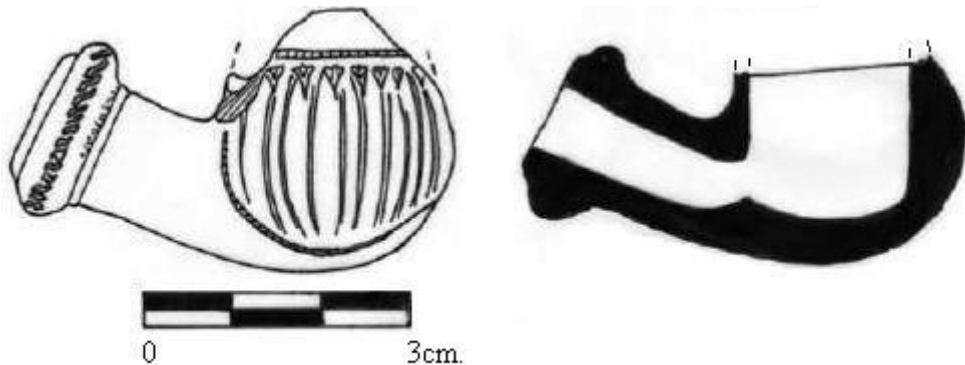
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle, geometrik ve stilize bitkisel karakterde düzenlenmiş bir bezeme frizine sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 29

Foto. 55

Foto. 55a

KATALOG NO: 40

ÇİZİM NO: 30

FOTOĞRAF NO: 56, 56a.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/07.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.6cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz astarlıdır.

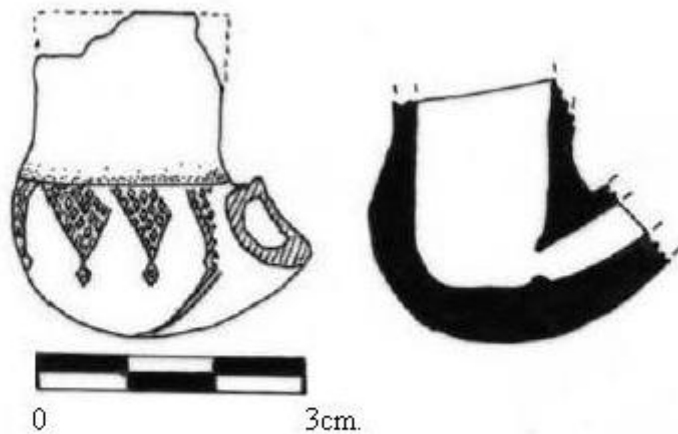
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle, geometrik karakterde düzenlenmiş bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Uzun silindirik gövdeli kürevî tütün çanağı formuna sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 30

Foto. 56

Foto. 56a

KATALOG NO: 41

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 57, 57a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle, geometrik karakterde düzenlenmiş bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Kürevî tütün çanağı formuna sahiptir. 18. yüzyıla tarihlendirilir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 57

Foto. 57a

KATALOG NO: 42

ÇİZİM NO: 31

FOTOĞRAF NO: 58, 58a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/18.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2cm.

Genişlik: 5cm.

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı bulunmaktadır.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

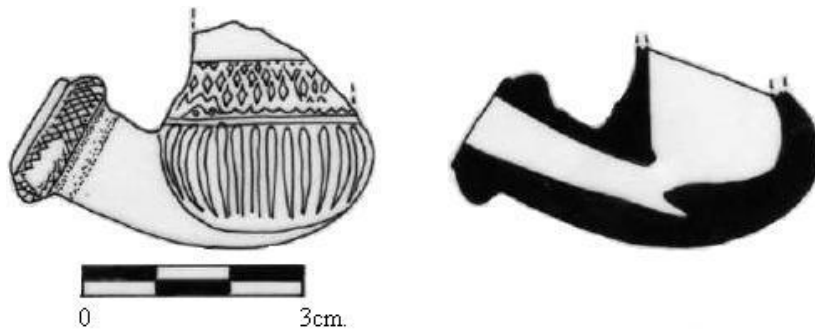
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle, geometrik karakterde düzenlenmiş bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 31

Foto. 58

Foto. 58a

KATALOG NO: 43

ÇİZİM NO: 32

FOTOĞRAF NO: 59, 59a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01/02.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.6cm.

Genişlik: 5.6cm.

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Koyu gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Koyu gri perdahlıdır.

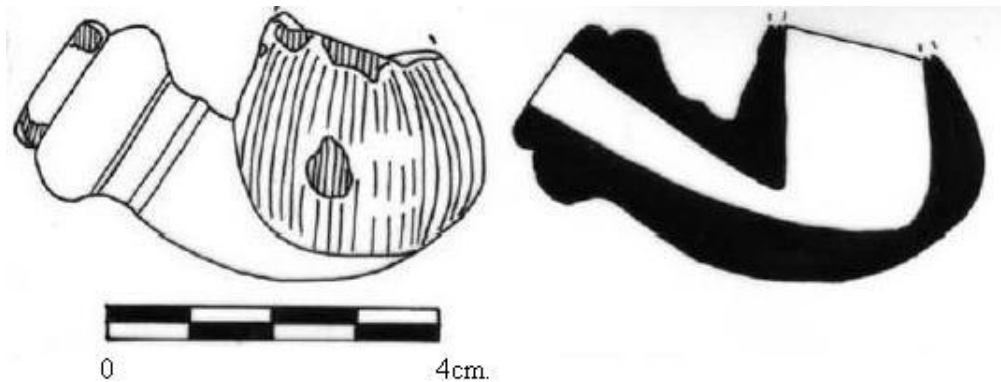
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 32

Foto. 59

Foto. 59a

KATALOG NO: 44

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 60, 60a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-6 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Koyu gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 60

Foto. 60a

KATALOG NO: 45

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 61, 61a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-2 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 61

Foto. 61a

KATALOG NO: 46

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 62, 62a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-12 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı kahverengi perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Tütün çanağının altındaki merkezinde dairesel bir damga yer almaktadır.

DUMAN YOLU: DY-I.b.Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Gövde kısmı kırıktır, çanak kürevî forma sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 62

Foto. 62a

KATALOG NO: 47

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 63, 63a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-11 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Siyaha yakın koyu gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Kısa gövdeli kürevî tütün çanağı formuna sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 63

Foto. 63a

KATALOG NO: 48

ÇİZİM NO: 33

FOTOĞRAF NO: 64, 64a.

ENVANTER NO: MAT.REST-09/1/0019.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.3cm.

Çubukluk: 1.7cm.

Genişlik: 4.7cm.

Çubukluk Ağız: 0.9cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

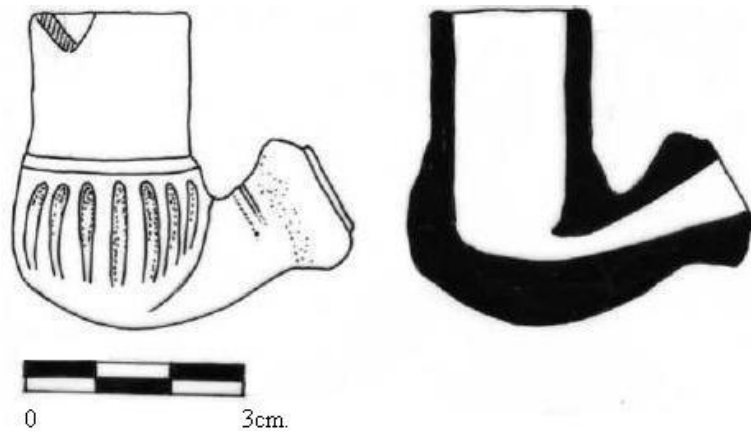
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b Uzun silindir gövdeli, kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 33

Foto. 64

Foto. 64a

KATALOG NO: 49

ÇİZİM NO: 34

FOTOĞRAF NO: 65, 65a.

ENVANTER NO: MAT-10/1/0011.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.5cm.

Çubukluk: 2cm.

Genişlik: 4.8cm.

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleye parlak bir görünüm kazandıran altın mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Uzun silindir gövdeli, kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 34

Foto. 65

Foto. 65a

KATALOG NO: 50

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 66

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-10 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı kahverenginde perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Kazıma ve baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 66

KATALOG NO: 51

ÇİZİM NO: 35

FOTOĞRAF NO: 67, 67a.

ENVANTER NO: MAT.REST-09/1/0022.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.6cm.

Çubukluk: 1.7cm.

Genişlik: 5.1cm.

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleye parlak bir görünüm kazandıran altın mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

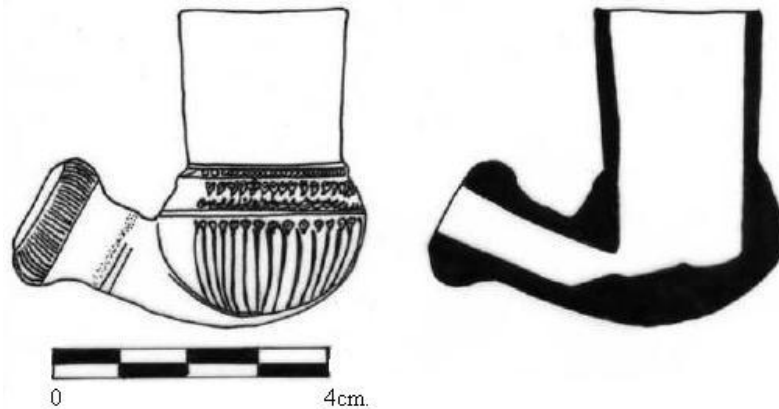
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Uzun silindir gövdeli, kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 35

Foto. 67

Foto. 67a

KATALOG NO: 52

ÇİZİM NO: 36

FOTOĞRAF NO: 68, 68a.

ENVANTER NO: MAT-10/1/0097.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.5cm.

Çubukluk: 1.9cm.

Genişlik: 4.9cm.

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleye parlak bir görünüm kazandıran altın mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

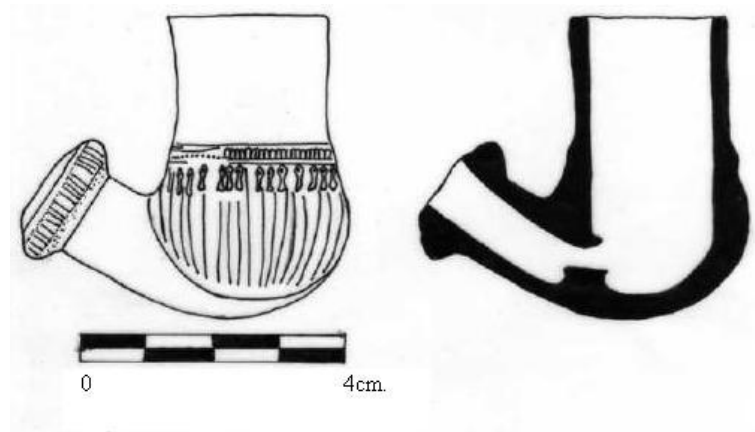
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Uzun silindir gövdeli, kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 36

Foto. 68

Foto. 68a

KATALOG NO: 53

ÇİZİM NO: 37

FOTOĞRAF NO: 69, 69a.

ENVANTER NO: MAT-10/1/0013.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.7cm.

Çubukluk: 1.9cm.

Genişlik: 4.9cm.

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleyle parlak bir görünüm kazandıran altın mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

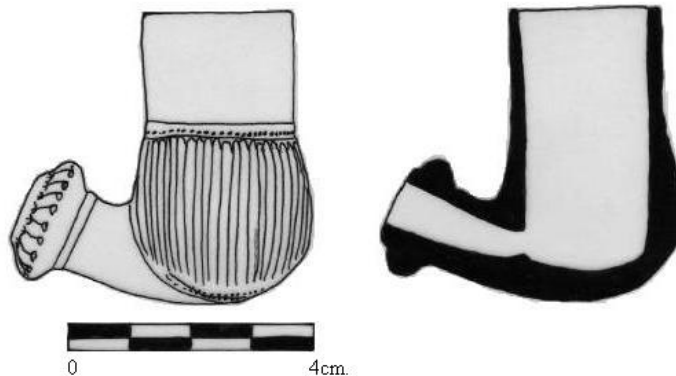
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Uzun silindir gövdeli, kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 37

Foto. 69

Foto. 69a

KATALOG NO: 54

ÇİZİM NO: 38

FOTOĞRAF NO: 70, 70a, 70b.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L/PT/01/19.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire Binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 3.1cm.

Genişlik: 6.4cm.

Çubukluk Ağız: 1cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kızıl kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleye parlak bir görünüm kazandıran altın mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

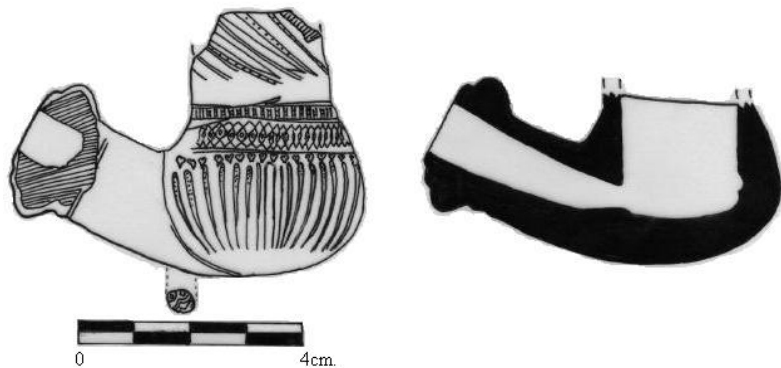
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış çizgisel sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolu üzerinde "Vize" yazan bir mühür taşımaktadır. (Furkan Şeker tarafından okunmuştur.)

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Uzun silindir gövdeli, kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 38

Foto. 70

Foto. 70a

Foto. 70b

KATALOG NO: 55

ÇİZİM NO: 39

FOTOĞRAF NO: 71, 71a, 71b.

ENVANTER NO: KUM KH-09/1/0005.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.3cm.

Çubukluk: 1.2cm.

Genişlik: 5cm.

Çubukluk Ağız: 1.3cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda, lüleyle parlak bir görünüm kazandıran altın mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

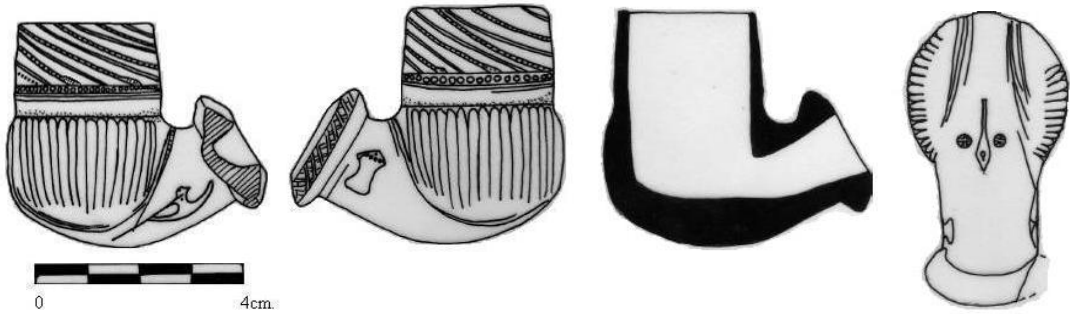
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış çizgisel karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Çubukluğun her iki yanında biri teber diğeri ibrik formunda olmak üzere birer damga taşımaktadır. Duman yolu üzerinde de özel bir anlam taşıyor olabileceği tahmin edilen bir damga yer almaktadır.

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.b. Silindir gövdeli, kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 39

Foto. 71

Foto. 71a

Foto. 71b

KATALOG NO: 56

ÇİZİM NO: 40

FOTOĞRAF NO: 72, 72a, 72b.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/06.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmaları sırasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.7cm.

Çubukluk: 3.1cm.

Genişlik: 5.9cm.

Çubukluk Ağız: 0.9cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

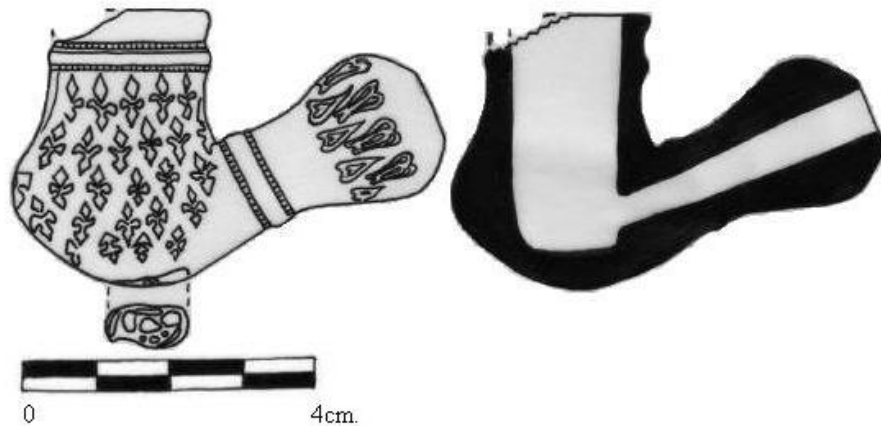
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış stilize bitkisel kompozisyonda bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolu üzerinde "Vize?" yazdığı tahmin edilen bir mühür bulunmaktadır. (Doç. Dr. Abdülkadir Dünder tarafından okunmuştur).

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Kısa silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıl sonuna tarihlenir.

Çizim 40

Foto. 72

Foto. 72a

Foto. 72b

KATALOG NO: 57

ÇİZİM NO: 41

FOTOĞRAF NO: 73, 73a.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/17.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 1.7cm.

Genişlik: 5.3cm.

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurda lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı bulunmaktadır.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış çizgisel bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 41

Foto. 73

Foto. 73a

KATALOG NO: 58

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 74, 74a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-10 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış çizgisel karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Foto. 74

Foto. 74a

KATALOG NO: 59

ÇİZİM NO: 42

FOTOĞRAF NO: 75, 75a, 75b.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/16.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.8cm.

Çubukluk: 2.3cm.

Genişlik: 4.9cm.

Çubukluk Ağızı: 0.9cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kızıl kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

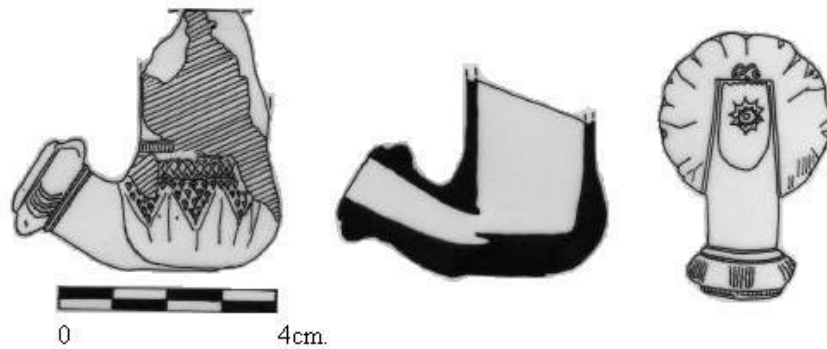
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolu üzerinde güneş formunda bir damga, duman yolu bitiminde yazı yazan bir mühür bulunmaktadır. Mühürde "Vize" yazmaktadır. (Furkan Şeker tarafından okunmuştur).

DUMAN YOLU: DY-III. Dikdörtgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Uzun silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 42

Foto. 75

Foto. 75a

Foto. 75b

KATALOG NO: 60

ÇİZİM NO: 43

FOTOĞRAF NO: 76, 76a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/04.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.7cm.

Çubukluk: 1.6cm.

Genişlik: 4.9cm.

Çubukluk ağzı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

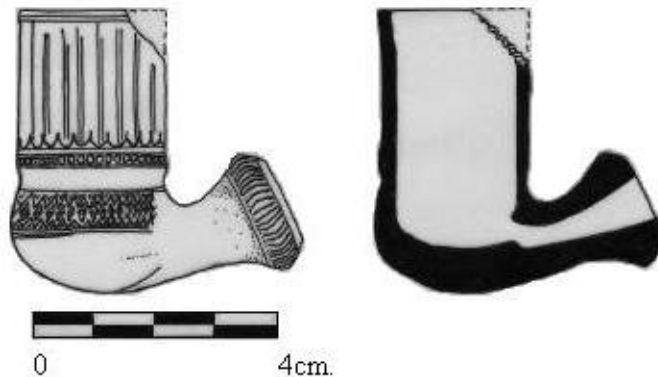
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Uzun silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 43

Foto. 76

Foto. 76a

KATALOG NO: 61

ÇİZİM NO: 44

FOTOĞRAF NO: 77, 77a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/11.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.3cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk ağzı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

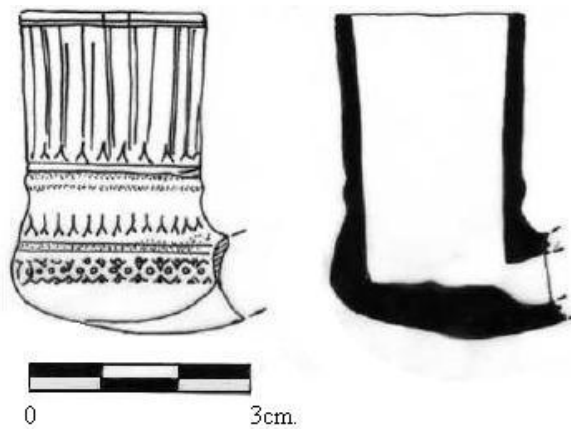
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Kazıma ve baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Uzun silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 44

Foto. 77

Foto. 77a

KATALOG NO: 62

ÇİZİM NO: 45

FOTOĞRAF NO: 78, 78a.

ENVANTER NO: MAT-10/1/0096.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.4cm.

Çubukluk: 2.1cm.

Genişlik: 4.7cm.

Çubukluk ağzı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleye parlak bir görünüm kazandıran altın mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Kahverengi perdahlıdır.

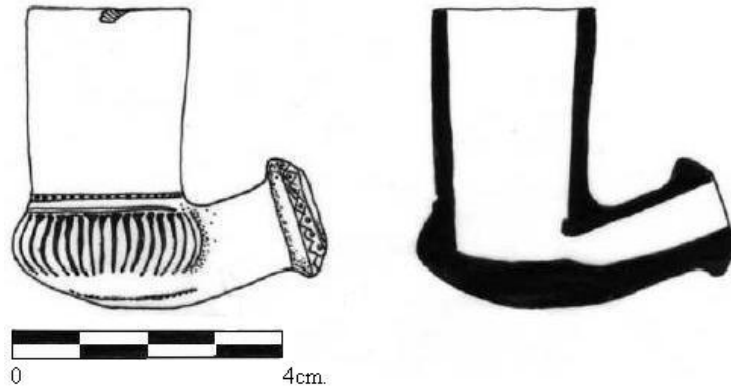
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış çizgisel karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Uzun silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 45

Foto. 78

Foto. 78a

KATALOG NO: 63

ÇİZİM NO: 46

FOTOĞRAF NO: 79, 79a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01/03.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.7cm.

Çubukluk: 1.9cm.

Genişlik: 4.7cm.

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Perdahlıdır ve patlıcan moru, eflatun, gri tonlarında ebrulüdür.

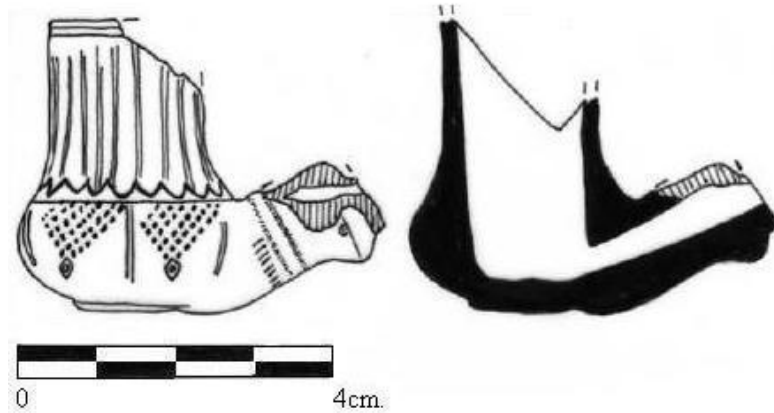
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik ve çizgisel karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-IV. Dairesel bir kaide ile çanağa bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Uzun silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 46

Foto. 79

Foto. 79a

KATALOG NO: 64

ÇİZİM NO: 47

FOTOĞRAF NO: 80, 80a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/17.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 4.9cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleye parlak bir görünüm kazandıran altın mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

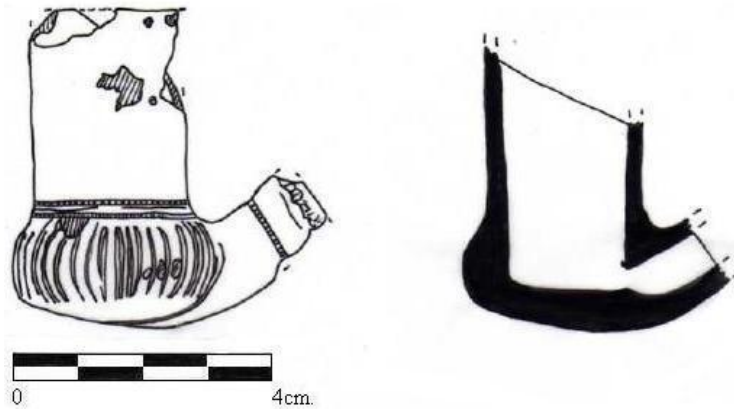
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış çizgisel karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Uzun silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18.yüzyıla tarihlenir.

Çizim 47

Foto. 80

Foto. 80a

KATALOG NO: 65

ÇİZİM NO: 48

FOTOĞRAF NO: 81, 81a, 81b.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/05.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.5cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

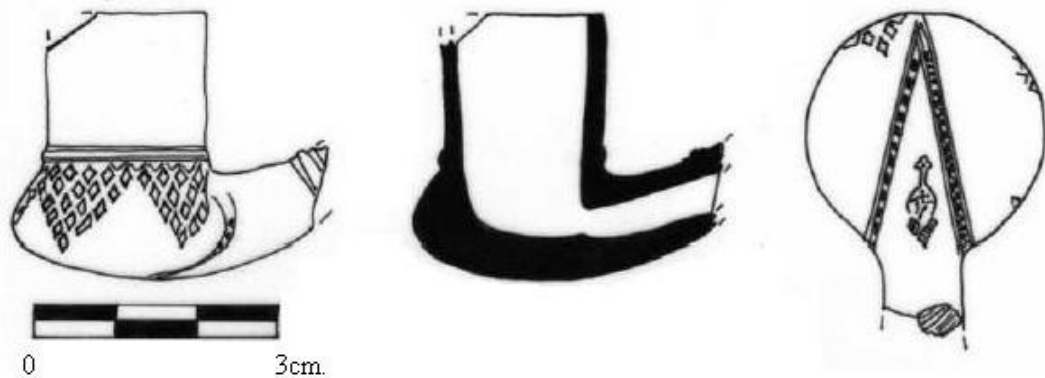
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolu üzerinde "Kerrah?" ya da "Gerrah?" yazdığı tahmin edilen bir mühür taşımaktadır. (Do. Dr. Abdülkadir Dünder tarafından okunmuştur.)

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Kısa silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 48

Foto. 81

Foto. 81a

Foto. 81b

KATALOG NO: 66

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 82, 82a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-9 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Açık ve koyu gri tonlarda ebruli ve perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Rulet baskı tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 82

Foto. 82a

KATALOG NO: 67

ÇİZİM NO: 49

FOTOĞRAF NO: 83, 83a, 83b.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2cm.

Genişlik: 5.4cm.

Çubukluk Ağızı: 07cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

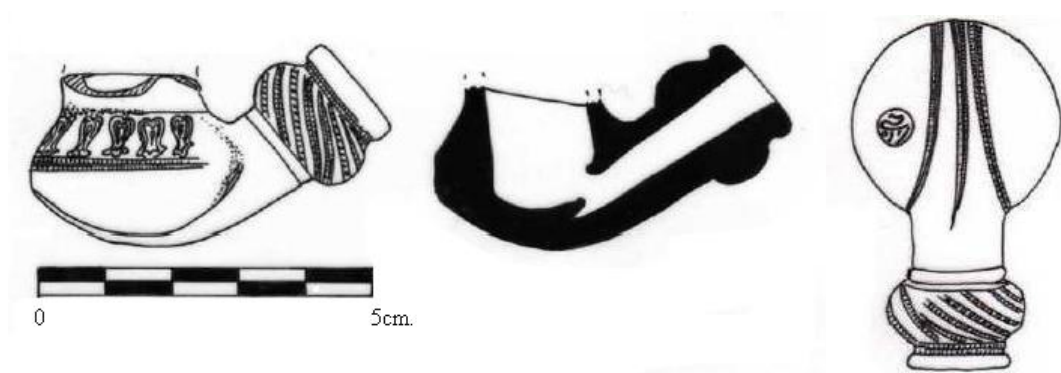
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Rulet baskı tekniğiyle yapılmış, birbirini tekrar eden stilize bitkisel motifli bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Tütün çanağının altında "Vasilâde?" yazdığı tahmin edilen bir mühür taşımaktadır. (Doç. Dr. Abdülkadir Dünder tarafından okunmuştur.)

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenir.

Çizim 49

Foto. 83

Foto. 83a

Foto. 83b

KATALOG NO: 68

ÇİZİM NO: 50

FOTOĞRAF NO: 84, 84a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/22.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.5cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kızıl kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

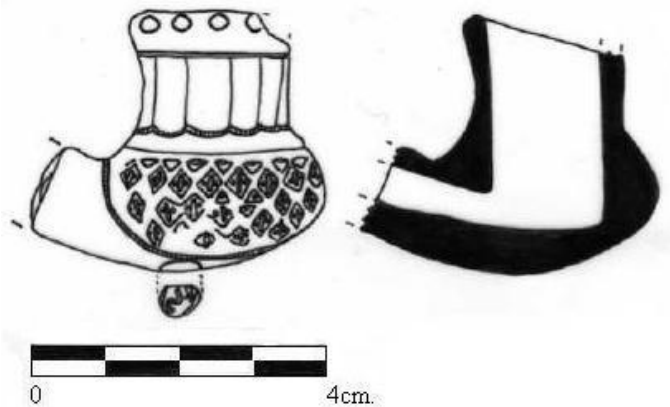
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, birbirini tekrar eden geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolu üzerinde bir mühür bulunmaktadır. Yazı silik olduğu için okunamamıştır.

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir.

Çizim 50

Foto. 84

Foto. 84a

KATALOG NO: 69

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 85

ETÜT NO: KUM KH-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk ağzı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış, birbirini tekrar eden geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 85

KATALOG NO: 70

ÇİZİM NO: 51

FOTOĞRAF NO: 86

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/18.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz gözenekli hamurludur.

DIŞ YÜZEY: Kirli beyaz, bejimsi perdahlıdır.

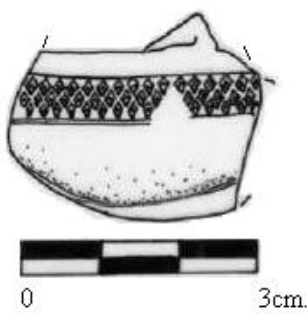
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Rulet baskı tekniğiyle yapılmış, birbirini tekrar eden geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 51

Foto. 86

KATALOG NO: 71

ÇİZİM NO: 52

FOTOĞRAF NO: 87, 87a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/14.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 3cm.

Genişlik: 6cm.

Çubukluk Ağızı: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı vardır.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

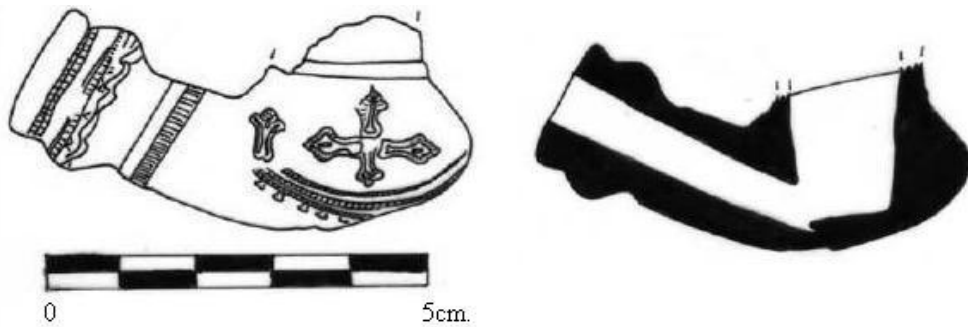
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış palmet motifini andıran stilize bitkisel ve geometrik karakterde kompoze edilmiş bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 52

Foto. 87

Foto. 87a

KATALOG NO: 72

ÇİZİM NO: 53

FOTOĞRAF NO: 88, 88a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/15.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.2cm.

Genişlik: 5.2cm.

Çubukluk Ağız: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Gri, yer yer patlıcan moru perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, birbirini tekrar eden stilize bitkisel karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla sahiptir.

Çizim 53

Foto. 88

Foto. 88a.

KATALOG NO: 73

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 89, 89a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-15 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, birbirini tekrar eden stilize bitkisel karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Foto. 89

Foto. 89a

KATALOG NO: 74

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 90, 90a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-8 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başına tarihlenir.

Foto. 90

Foto. 90a.

KATALOG NO: 75

ÇİZİM NO: 54

FOTOĞRAF NO: 91, 91a.

ENVANTER NO: MAT-10/1/0012.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.2cm.

Çubukluk: 2.3cm.

Genişlik: 5cm.

Çubukluk Ağız: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleyle parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz ve gri perdahlıdır.

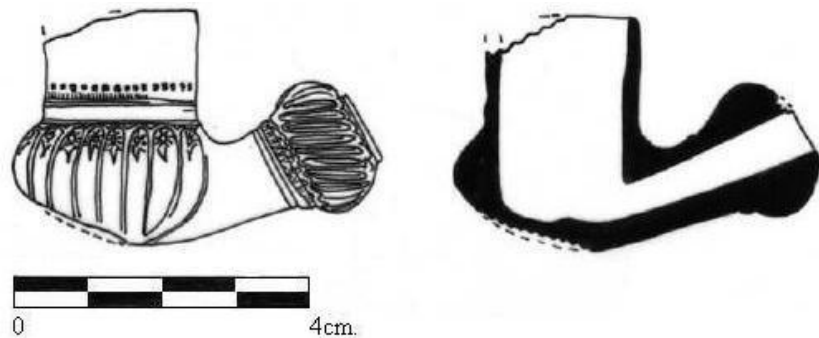
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış, birbirini tekrar eden stilize bitkisel ve geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Duman yolu kırık olmakla beraber üçgen uçla bağlandığı anlaşılmaktadır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Kısa silindir gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 54

Foto. 91

Foto. 91a

KATALOG NO: 76

ÇİZİM NO: 55

FOTOĞRAF NO: 92, 92a.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/26.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.3cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kırmızı perdahlıdır.

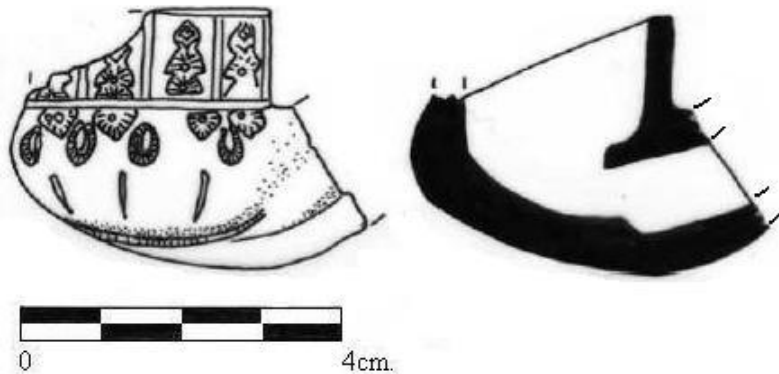
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, birbirini tekrar geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Kısa silindirik gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 19. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 55

Foto. 92

Foto. 92a

KATALOG NO: 77

ÇİZİM NO: 56

FOTOĞRAF NO: 93, 93a.

ENVANTER NO: MAT-10/1/0010.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.4cm.

Çubukluk: 2.7cm.

Genişlik: 5.3cm.

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Devetüyü hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı kahverenginde perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış, bitkisel ve geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Kısa silindirik gövdeli, basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 56

Foto. 93

Foto. 93a

KATALOG NO: 78

ÇİZİM NO: 57

FOTOĞRAF NO: 94, 94a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/L./PT./01/25.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2009 yılı restorasyon çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 3.6cm.

Genişlik: 6.5cm.

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Bej rengi hamurlu, iri gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Sarımsı bej renginde perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip III.c. Basık kürevî tütün çanağına sahiptir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 57

Foto. 94

Foto. 94a

KATALOG NO: 79

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 95, 95a, 95b.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-11 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik:-

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış, stilize bitkisel ve geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Çubukluğu üzerinde bir mühür taşımaktadır. Mühür üzerindeki yazı silik olduğundan okunamamıştır.

DUMAN YOLU: DY-II.ve DY-IV duman yolu tipinin bir arada görüldüğü bir örnektir. Üçgen uç dairesel kaideye bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip IV. Basık kürevî tütün çanağından dairesel kaide üzerinde yükselen tütün çanağına geçiş aşamasını temsil eden bir fragmandır. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 95

Foto. 95a

Foto. 95b

KATALOG NO: 80

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 96, 96a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-12 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik:-

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış, stilize bitkisel ve geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II.ve DY-IV duman yolu tipinin bir arada görüldüğü bir örnektir. Üçgen uç dairesel kaideye bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip IV. Basık kürevî tütün çanağından dairesel kaide üzerinde yükselen tütün çanağına geçiş aşamasını temsil eden bir fragmandır. 18. yüzyıla tarihlenir.

Foto. 96

Foto. 96a

KATALOG NO: 81

ÇİZİM NO: 58

FOTOĞRAF NO: 97, 97a, 97b, 97c.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01/05.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

YÜKSEKLİK: 3.6cm.

ÇUBUKLUK: -

GENİŞLİK: -

ÇUBUKLUK AĞZI: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, iri gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

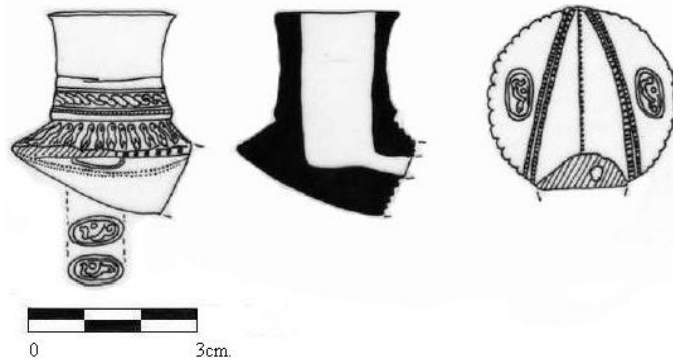
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış, stilize bitkisel ve geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Üçgen uçla bağlanmış olan duman yolunun her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş ve aynı yazının bulunduğu birer mühür bulunmaktadır. "Hazih", "Hazah" ya da "Huzah" yazdığı düşünülmektedir. (Doç. Dr. Abdülkadir Dünder tarafından okunmuştur.)

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip IV. Basık kürevî tütün çanağından dairesel kaide üzerinde yükselen tütün çanağına geçiş aşamasını temsil etmektedir. Yayvan dairesel kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeli ve geniş ağızlı lülelerin erken örneklerinden biridir. 18. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 58

Foto. 97

Foto. 97a

Foto. 97b

Foto. 97c

KATALOG NO: 82

ÇİZİM NO: 59

FOTOĞRAF NO: 98, 98a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01/06.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz ve gri renklerde perdahlıdır.

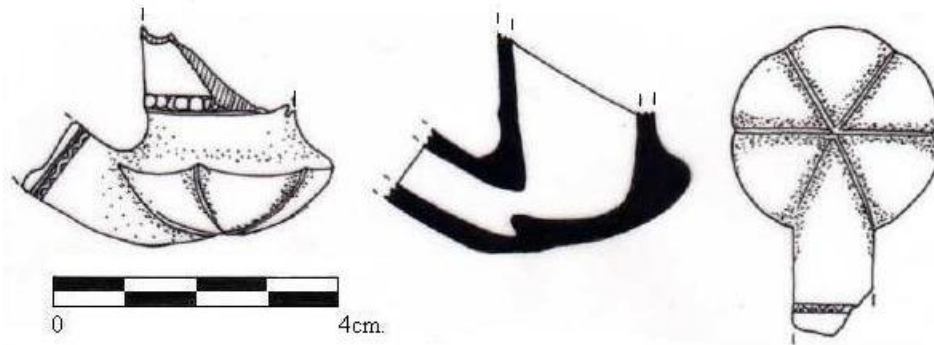
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğinde yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Rulet baskı tekniğiyle yapılmış, geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip IV. Yayvan dairesel dilimli bir kaide üzerinde yükselen gövdeye sahiptir. Basık kürevî tütün çanağından dairesel kaide üzerinde yükselen tütün çanağına geçiş aşamasını temsil eden bir fragmandır. Yayvan dairesel kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeli ve geniş ağızlı lülelerin erken örneklerinden biridir. 18. yüzyıl sonuna tarihlenir.

Çizim 59

Foto. 98

Foto. 98a

KATALOG NO: 83

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 99

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 43T-10 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk ağzı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR:-

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip IV. Yayvan dairesel bir kaide üzerinde yükselen gövdeye sahiptir. Basık kürevî tütün çanağından dairesel kaide üzerinde yükselen tütün çanağına geçiş aşamasını temsil eden bir fragmandır. 18. yüzyıl ikinci yarısına tarihlenir.

Foto. 99

KATALOG NO: 84

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 100, 100a, 100b.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-11 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk:

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı:

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Tütün çanağının altında bir mühür yer almaktadır.

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip IV. Kırık bir fragman olmakla beraber mevcut kısım yayvan dairesel bir kaide üzerinde yükselen gövde formuna işaret etmektedir. 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başına tarihlenir.

Foto. 100

Foto. 100a

Foto. 100b

KATALOG NO: 85

ÇİZİM NO: 60

FOTOĞRAF NO: 101, 101a.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.4cm.

Çubukluk: 2.5cm.

Genişlik: 5.1cm.

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur. Hamurunda lüleye parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

DIŞ YÜZEY: Gri astarlıdır.

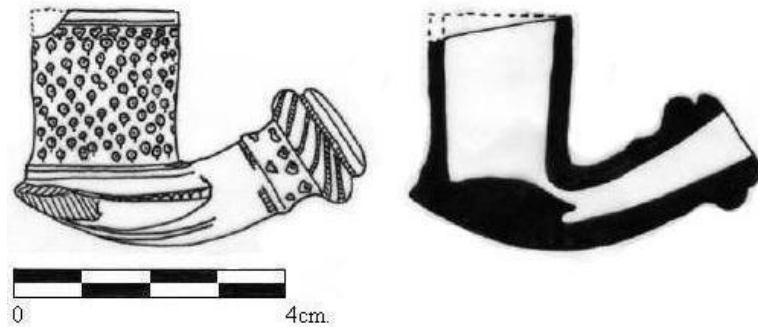
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip IV. Yayvan dairesel bir kaide üzerinde yükselen gövdeye sahiptir. Basık kürevî tütün çanağından dairesel kaide üzerinde yükselen tütün çanağına geçiş aşamasını temsil eden bir fragmandır. Yayvan dairesel kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeli ve geniş ağızlı lülelerin erken örneklerinden biridir. 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başına tarihlenir.

Çizim 60

Foto. 101

Foto. 101a

KATALOG NO: 86

ÇİZİM NO: 61

FOTOĞRAF NO: 102, 102a.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01/01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: 3.6cm.

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kızıl kahverengi hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kızıl kahverengi perdahlıdır.

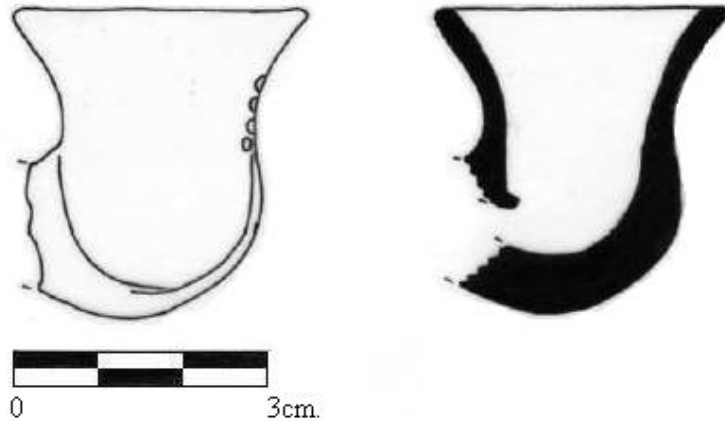
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik karakterde sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip V. Yabancı kaynaklarda zambak formu olarak geçen bu fragmanda, tütün çanağı kürevî formdadır, gövde ise dışbükey kavis yaparak yükselmekte ve yayvan bir ağızla son bulmaktadır. 19. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 61

Foto. 102

Foto. 102a

KATALOG NO: 87

ÇİZİM NO: 62

FOTOĞRAF NO: 103, 103a.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/22.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.4cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 1.5cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kırmızı perdahlıdır.

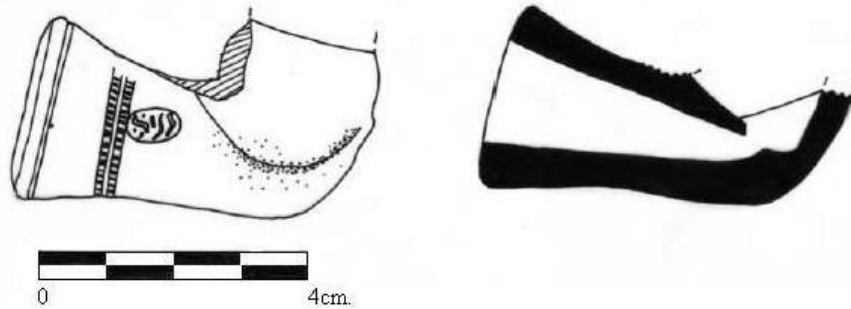
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Rulet baskı tekniğiyle yapılmış sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Çubukluk üzerinde bir mühür yer almaktadır. "Alaniye" ya da "Elaniye" yazdığı tahmin edilmektedir. (Doç. Dr. Abdülkadir Dündar tarafından okunmuştur.)

DUMAN YOLU: DY-II. Üçgen uçla bağlanmıştır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip V. Tam form vermemekle beraber mevcut kısım, kürevî çanaklı, dışbükey kavis yaparak yükselip yayvan bir ağızla sonlanan lüle formuna işaret etmektedir. 19. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 62

Foto. 103

Foto. 103a

KATALOG NO: 88

ÇİZİM NO: 63

FOTOĞRAF NO: 104

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/05.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.7cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 1.4cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kırmızı astarlıdır.

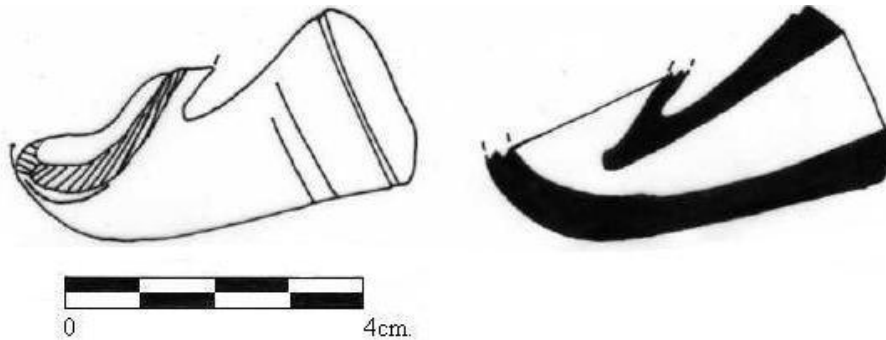
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR:

DUMAN YOLU: DY-II. Kırık olmakla beraber üçgen uçla bağlandığı anlaşılmaktadır.

FORM ÖZELLİKLERİ: Tip V. Tam form vermemekle beraber mevcut kısım, kürevî çanaklı, dışbükey kavis yaparak yükselip yayvan bir ağızla sonlanan lüle formuna ya da konik biçimli çanak formuna işaret etmektedir. 19. yüzyıla tarihlenir.

Çizim 63

Foto. 104

KATALOG NO: 89

ÇİZİM NO: 64

FOTOĞRAF NO: 105, 105a, 105b.

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: Kırık (mevcut yükseklik 3.5cm) Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: 0.9cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

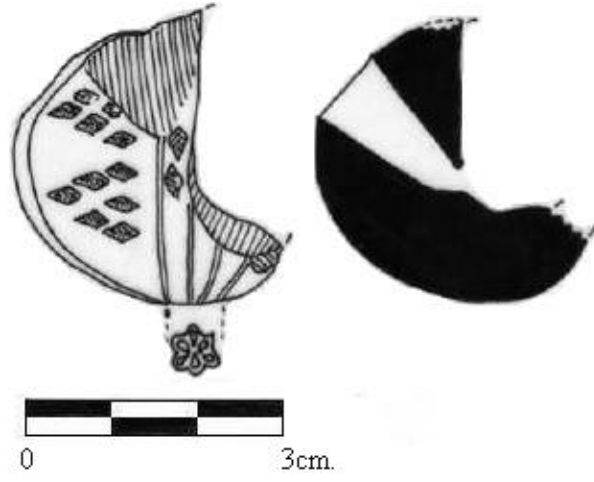
YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış, geometrik olarak dizayn edilmiş bitkisel karakterde bir bezemeye sahiptir. Duman yolu üzeri ise içleri birer noktayla dolgulandırılmış olan küçük dairesel motiflerle bezenmiştir.

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolu üzerinde dilimli rozet biçiminde bir damga taşımaktadır.

DUMAN YOLU: -

FORM ÖZELLİKLERİ: Kırık olduğu için formu tam olarak anlaşılacakla beraber mevcut kısım Edirne Yeni Saray kazılarında ve bu tez çalışmasıyla ilgili olarak taranan diğer kaynaklarda henüz eşine rastlanmamış ünik bir örneğe işaret etmektedir. Zira çanak kısmı tamamen kırık olup mevcut bulunan kısım ise lülenin çubukluğudur ve incelenen hiçbir kaynaktan bu tipte bir çubukluğa henüz rastlanmamıştır.

Çizim 64

Foto. 105

Foto. 105a

Foto. 105b

KATALOG NO: 90

ÇİZİM NO: 65

FOTOĞRAF NO: 106, 106a.

ETÜT NO: MAT.REST-09/2/?/PT./21.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: İmame (?)

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

YÜKSEKLİK: Kırık (mevcut yükseklik 3.5cm) **ÇUBUKLUK:** -

GENİŞLİK: -

ÇUBUKLUK AĞZI: 0.9cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırık beyaz (bejimsi) hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

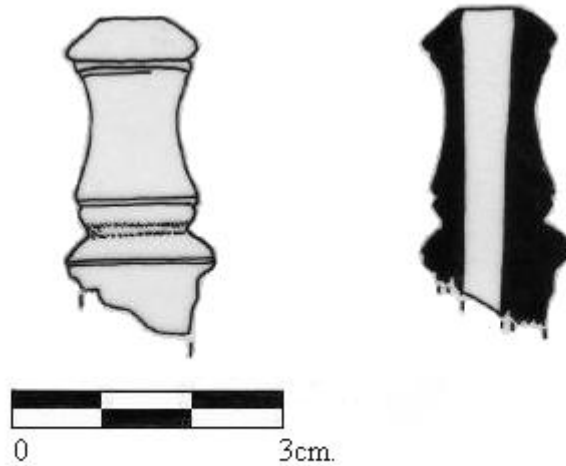
DIŞ YÜZEY: Kırık beyaz (bejimsi) perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp (?) tekniğiyle yapılmış olması muhtemeldir.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: -

FORM ÖZELLİKLERİ: -

Çizim 65

Foto. 106

Foto. 106a

KATALOG NO: 91

ÇİZİM NO: 66

FOTOĞRAF NO: 107

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/03.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 1.8cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

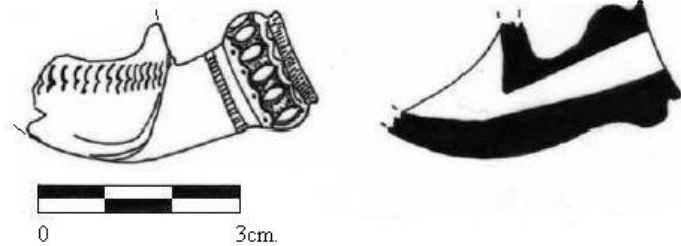
DIŞ YÜZEY: Beyaz astarlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

Çizim 66

Foto. 107

KATALOG NO: 92

ÇİZİM NO: 67

FOTOĞRAF NO: 108

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/04.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 1.9cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.7cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

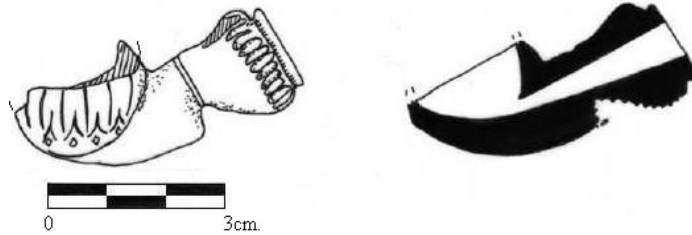
DIŞ YÜZEY: Beyaz astarlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

DUMAN YOLU: DY-I.b. Doğrudan tütün çanağına kaynamıştır.

Çizim 67

Foto. 108

KATALOG NO: 93

ÇİZİM NO: 68

FOTOĞRAF NO: 109

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/13.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.6cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

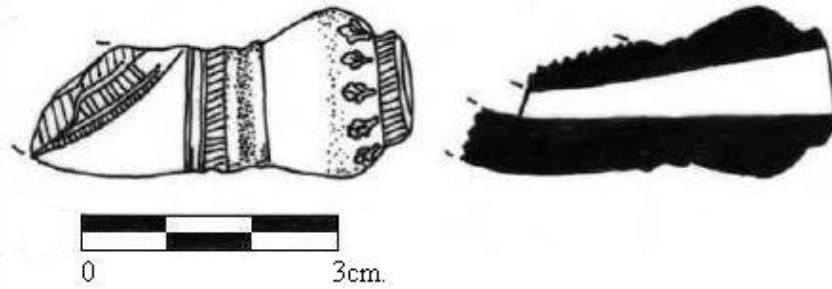
HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kırmızı perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp ve rulet baskı tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

Çizim 68

Foto. 109

KATALOG NO: 94

ÇİZİM NO: 69

FOTOĞRAF NO: 110, 110a. 110b.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/19.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2.1cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

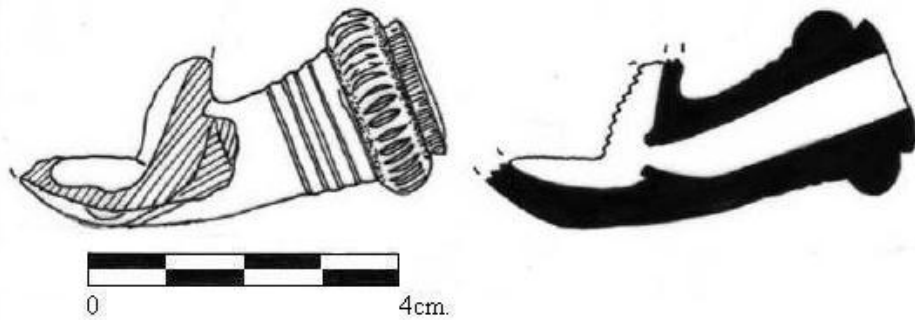
HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolu üzerinde bir mühür bulunmaktadır. Mühür üzerindeki yazı, "hepsi Vize'dendir" anlamına gelen "Küllü Vize" olarak okunmuştur. (Doç. Dr. Abdülkadir Dündar tarafından okunmuştur.)

Çizim 69

Foto. 110

Foto. 110a

Foto. 110b

KATALOG NO: 95

ÇİZİM NO: 70

FOTOĞRAF NO: 111

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/23.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

YÜKSEKLİK: -

ÇUBUKLUK:

GENİŞLİK: -

ÇUBUKLUK AĞZI: 0.8cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış çizgisel karakterde sade bir bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: Çubukluk üzerinde bir mühür bulunmaktadır. Yazı silik olduğundan okunamamıştır.

Çizim 70

Foto. 111

KATALOG NO: 96

ÇİZİM NO: 71

FOTOĞRAF NO: 112

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/20.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: 2cm.

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: 0.9cm.

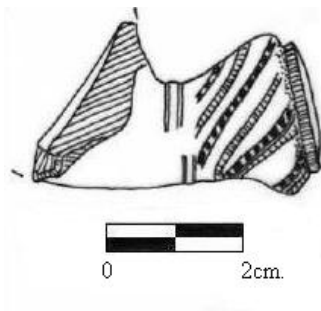
HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Gri astarlıdır. Astarında lüleyle parlak bir görünüm kazandıran gümüş mika karışımı mevcuttur.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

Çizim 71

Foto. 112

KATALOG NO: 97

ÇİZİM NO: 72

FOTOĞRAF NO: 113

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/10.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: 0.8cm.

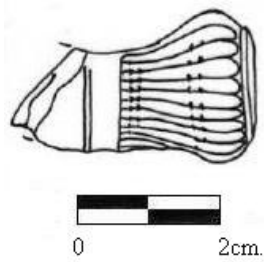
HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz astarlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Baskı kalıp tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

Çizim 72

Foto. 113

KATALOG NO: 98

ÇİZİM NO: 73

FOTOĞRAF NO: 114

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/14.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.75cm.

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Rulet baskı tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

Çizim 73

Foto. 114

KATALOG NO: 99

ÇİZİM NO: 74

FOTOĞRAF NO: 115

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/12.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.8cm.

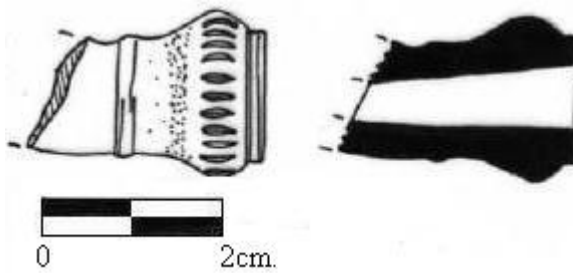
HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Koyu gri hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz astarlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Rulet baskı tekniğiyle yapılmış geometrik karakterde bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

Çizim 74

Foto. 115

KATALOG NO: 100

ÇİZİM NO: 75

FOTOĞRAF NO: 116

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/15.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: 0.7cm.

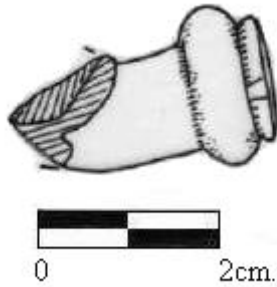
HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kırmızı perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: -

Çizim 75

Foto. 116

KATALOG NO: 101

ÇİZİM NO: 76

FOTOĞRAF NO: 117, 117a.

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01/24.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

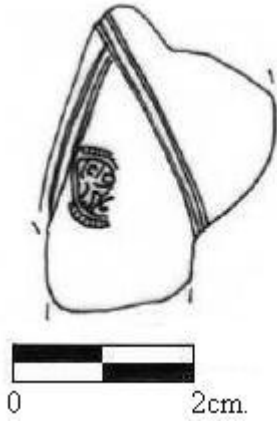
HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: Duman yolu üzerinde bir mühür taşımaktadır. Mühür üzerinde, “yapanın ecdadına rahmet” anlamına gelen “Eazzehu ol Cedde” yazmaktadır. (Doç. Dr. Abdülkadir Dünder tarafından okunmuştur.)

Çizim 76

Foto. 117

Foto. 117a

KATALOG NO: 102

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 118

ETÜT NO: MAT-10/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Matbah-ı Amire binası, 2010 yılı çalışmalarında 44T-11 açmasında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağızı: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Beyaz hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Beyaz perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: -

DAMGA-MÜHÜR: Çubukluk üzerinde bir mühür taşımaktadır.

Foto. 118

Foto. 118a

KATALOG NO: 103

ÇİZİM NO: -

FOTOĞRAF NO: 119

ETÜT NO: KUM KH-09/2/L./PT./01.

TÜRÜ: Pişmiş Toprak.

CİNSİ: Lüle.

BULUNTU YERİ ve TARİHİ: Kum Kasrı Hamamı, 2009 yılı çalışmalarında bulunmuştur.

ÖLÇÜLERİ:

Yükseklik: -

Çubukluk: -

Genişlik: -

Çubukluk Ağız: -

HAMUR RENGİ ve ÖZELLİĞİ: Kırmızı hamurlu, ince gözenekli ve sık dokuludur.

DIŞ YÜZEY: Kırmızı perdahlıdır.

YAPIM TEKNİĞİ: Kalıp tekniğiyle yapılmıştır.

BEZEME TEKNİĞİ ve TÜRÜ: Dolgu astar tekniğiyle yapılmış stilize bitkisel bezemeye sahiptir.

DAMGA-MÜHÜR: -

Foto. 119

IV- DEĞERLENDİRME

Edirne Yeni Saray Kazısı 2009-2010 dönem çalışmalarında toplam 422 lüle ve lüle parçası ele geçmiştir. Bunlar arasında öncelikle form veren bütün veya bütüne yakın nitelikli malzeme seçilmiştir. Form vermemesine rağmen mühür, bezeme gibi özellikleriyle dikkat çeken lüleler ile çok sayıda ele geçen çubukluk parçalarını temsil etmek üzere seçilen birkaç çubukluk parçası da bu çalışmaya dâhil edilmiştir. Buluntuların 31'i Matbah-ı Amire Binası 2009 restorasyon çalışmaları, 29'u Kum Kasrı Hamamı 2009 yılı kazısı, 42'si Matbah-ı Amire 2010 yılı kazısı, 1'i Kum Kasrı Hamamı 2010 yılı kazısında bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında tanıtılan toplam 103 örnek lüle ve duman yolu formu; malzeme ve teknik; hamur renkleri ve kalitesi; perdah, astar ve sır renkleri; ölçüleri; bezeme tekniği ve türü; mühür ve damgalı örnekler ile ünik örnekler açısından incelenmiş ve değerlendirilmiş, bu bilgiler ışığında dönem ve tarihlendirilmesi yapılmıştır.

Form: Bu çalışma kapsamında tanıtılan lülelerde beş farklı tipte lüle formu tespit edilmiştir (**Tablo III**). Birincisi dirsek biçimindeki formdur. Bu formda tütün çanağı ve çubukluk birbirine dik açıyla ya da dik açıya yakın bir açıyla bağlanmıştır. Erken dönemi temsil etmektedir. Form özelliklerindeki detaylara göre Tip I.a, Tip I.b ve Tip I.c olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Tip I.a'da 8, Tip I.b'de 1, Tip I.c'de 1 örnek olmak üzere toplam 10 lüle, bu forma sahiptir.

İkinci tip, lüle çanağı ve gövdesi küçük bir profille belirginleştirilmiş, genel olarak silindir görünüme sahip, dar ağızlı formdur, erken dönemi temsil eden bu forma sahip 10 örnek bulunmaktadır.

Üçüncü tip, tütün çanağı kürevî formda, uzun ya da kısa silindir gövdeli, dar ağızlı lülelerdir. Form özelliklerindeki detaylara göre üçe ayrılır. Yarım kürevî çanaklı, uzun silindir gövdeli (Tip III.a); kürevî çanaklı, kısa silindir gövdeli (Tip III.b) ve basık kürevî çanaklı, uzun silindir gövdeli (Tip III.c) tipleridir. Bu formların ortak özelliği dar ağızlı olmalarıdır. Tip III.a'da 13, Tip

III.b'de 22, Tip III.c'de 23 örnek olmak üzere toplam 58 lüle, yaygın olarak görülen bu forma sahiptir.

Dördüncü tip, dairesel kaide üzerinde yükselen silindir gövdeli formdur. 5 örnekte görülür. Geç dönemi temsil eden formun erken örnekleridir.

Beşinci tip, genişleyerek yükselen ve yayvan bir ağızla sonlanan gövdeye sahip, kürevî çanak formudur. Bazı kaynaklarda zambak formu olarak geçmektedir. Geç döneme ait olan bu formda bütüne yakın tek örnek mevcuttur. 2 lüle parçası da tam olarak form vermemekle beraber mevcut kısmıyla bu tip içinde değerlendirilmiştir.

Tam olarak form vermediği için bu beş tipolojik başlık altında yer almayan fakat mühür, bezeme gibi özellikleriyle farklılık gösteren lüle fragmanları ve çubukluk örnekleri **Kat. No. 89 ve 103** arasındadır⁴.

Duman Yolu Formu: Bu çalışma kapsamında tanıtılan lülelerde dört farklı tipte duman yolu formu tespit edilmiştir (**Tablo III**). Birincisi, doğrudan tütün çanağına kaynamış duman yolu formudur, 26 örnekte görülmüştür. İkincisi, üçgen uçla bağlanmış duman yolu formudur, 61 örnekte görülmüştür. Üçüncüsü, dikdörtgen uçla bağlanmış duman yolu formudur, 2 örnekte görülmüştür. Dördüncüsü, dairesel bir kaide ile çanağa bağlanmış duman yolu formudur, 3 örnekte görülmüştür.

Kat. No. 79 ve 80'deki lülelerde DY. II ve DY. IV. formu bir arada görülmektedir.

Malzeme ve Teknik: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lüleler (tek örnek haricinde) ince taneli kilden yapılmıştır. EYSK buluntuları arasında lülelerin yanı sıra, sırlı-sırsız seramik ve çinilerin de yoğun olması, burada üretim yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. S. Ünver, yazılı kaynaklarda kanıtı olmamakla beraber, çinilerin İznik ya da Dimetoka'da yapılarak Edirne'ye getirilmiş olabileceği ihtimaline işaret etmektedir (Ünver, 1993:

⁴ Bu lüle fragmanlarının değerlendirmesi ilgili başlık altında yapılmıştır. Örneğin mühürlü lüleler "damgalı ve mühürlü örnekler", bezemesiyle farklılık gösteren fragmanlar "bezeme tekniği ve türü", ünik özellik taşıyan fragmanlar da "ünik örnekler" başlığı altında değerlendirilmiştir.

247). Ancak gerek çini gerekse lüle buluntuları arasında hatalı üretime işaret eden örneklere rastlanması, Edirne’de üretim yapıldığına işaret etmektedir. Peremeci, “Edirne’deki erbabi bol el sanatları“nı sıralarken lülecilikten de bahsetmektedir (Peremeci, 1939: 316). Ayrıca, Edirne’de Makedonya Kulesi çevresindeki kazılarda, Bizans Dönemine ait seramik fırınları bulunmuştur. Osmanlı’nın, kendisinden önce yapıldığına şahit olduğu bir üretim faaliyetini geliştirerek devam ettirmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla Edirne’de üretim yapıldığına şüphe yoktur, ancak kaynaklarda, üretim için gerekli hammaddenin nereden ve nasıl sağlandığına dair bilgiye ulaşılamamıştır.

EYSK buluntuları arasında sadece bir lüle, lüle taşındandır (**Kat. No. 3**). Örneklerin 14’ünde gümüş, 10’unda altın mika karışımı vardır (**Tablo I**).

Kazı buluntuları arasında yapım tekniğine işaret eden herhangi bir veri henüz elde edilmemiştir. Ancak rötuşu çok da başarılı olmayan birçok örneğin üzerindeki kalıp izinden, lülelerin kalıp tekniğiyle yapıldığı anlaşılmaktadır.

Hamur Renkleri ve Kalitesi: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerin 29’unda beyaz, 3’ünde kirli beyaz, 26’sında gri, 6’sında koyu gri, 16’sında kırmızı, 14’ünde kahverengi, 4’ünde kızıl kahve, 2’sinde deve tüyü ve 2’sinde bej rengi hamur kullanılmıştır (**Tablo I**). Beyaz ve gri renkte kil kullanımının yoğunluğu dikkat çekmektedir. R. Robinson ve U. Baram’ın kronolojik tipolojisinde, bu renklerin erken dönem lülelerinde görüldüğü belirtilmektedir. Lüle hamurları, sık dokulu ve ince gözeneklidir.

Perdah/Astar/Sır Renkleri: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerin 92’si perdahlı, 10’u astarlı ve sadece 1’i sırlıdır (**Kat. No. 32**). Perdah renkleri, genellikle hamur rengine yakın ya da hamur renginden koyu tonlardadır; beyaz, kirli beyaz, krem rengi, gri, koyu gri, kırmızı, kahverengi, sarımsı kahve ve ebruli tonlarda perdah renkleri tespit edilmiştir. Astar renkleri; beyaz, gri, kırmızı ve kızıl kahvedir. Tek örnekte görülen sır rengi ise yeşildir(**Tablo II**).

Ölçüleri: Lülelerin ölçüleri dikkate alındığında, çubukluk ağız çaplarında 0.7, 0.8, 0.9, 1 ve 1.3 cm. çanak ağız çaplarında, 1.9, 2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6 ve 3.5 cm. gibi ortak ölçülerin yaygın olarak görülmesi, üretimde standart malzemelerin kullanıldığına işaret etmektedir (**Tablo IV**). Lülelerin diğer kısımlarında ise farklı ölçüler dikkat çekmektedir. Örneğin yükseklik ölçüleri 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.9, 4, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8 ve 4.9 cm. genişlik ölçüleri, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 5, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5, 5.6, 5.7, 5.9, 6, 6.1, 6.2, 6.3, 6.4 ve 6.5 cm. çubukluk uzunlukları, 1.2, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.9, 3, 3.1, 3.2, 3.4 ve 3.6 cm. olarak çeşitlilik göstermesi, lüle üretiminde kullanılan kalıpların çeşitliliğine işaret etmektedir.

EYSK 2009-2010 dönemlerinde ele geçen lülelerin, genellikle küçük ölçekli oldukları tespit edilmiştir. R. Rabinson, Hayes ve U. Baram'ın tespitlerine göre, küçük ölçekli lüleler erken dönemi temsil etmektedir. Tütünün, henüz yeni kullanılmaya başlandığı erken dönemde, az bulunması ve pahalı oluşu, lüle formlarının küçük çanaklı olmasını zorunlu kılmıştır.

Bezeme Tekniği ve Türü: Kazıma, baskı kalıp ve rulet baskı teknikleri ile bir örnekte (**Kat. No. 103**) dolgu astar tekniği kullanılmıştır. Bezeme, genellikle tütün çanağı yüzeyi ile çubukluğun bombeli ağız kısmında görülür. Gövde yüzeyi birçoğunda sade bırakılmıştır. Dairesel kaideli lülelerde ise bezeme bu kaide üzerinde, kaide ile silindirik biçimli gövdenin birleştiği kısımdaki bordür ile gövde yüzeyindedir. Yine çubukluğun bombeli ağzı da bezelidir. Lüleler üzerindeki kompozisyonlar, lüle formuyla uyumlu bir şekilde tasarlanmıştır. Tespit edilen bezeme türleri geometrik, bitkisel, figürlü ve yazıdır.

Geometrik Bezeme: Daha çok tütün çanağının yüzeyinde, bazılarında çanak ve gövde yüzeyinde düşey veya diyagonal, derin ya da derin olmayan çizgiler (**Kat. No.17, 42, 43, 44, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64,**) ters ve ya düz üçgenler (**Kat. No. 1, 29, 40, 41, 46, 63, 65,**), diyagonal eksen üzerinde yerleştirilmiş baklava dilimi formunda dörtgenler (**Kat. No. 1, 14, 16, 19, 70, 74, 84,**) ve ters damla (**Kat. No. 85**) motifinden oluşan kompozisyonlar uygulanmıştır. Dairesel dilimli damga formunda da bezeme

görülmüştür(**Kat. No. 23, 38, 46, 89**). Çubukluğun bombeli ağız kısmında zencirek, diyagonal çizgisel veya çapraz çizgisel taramayla bezenmiştir.

Bitkisel Bezeme: Yaprak ve çiçek formunu andıran ve birbirini tekrar eden stilize bitkisel motifler kullanılmıştır (**Kat. No. 30, 31, 34, 38, 39, 56, 67, 71, 73, 77**). Mevcut buluntular içinde lale motifli bezemeye sahip bir lüle de diğer örneklerde görülen bezemelerden farklılık göstermektedir (**Kat. No. 7**).

Figürlü Bezeme: EYSK buluntuları içinde figürlü bezemesiyle dikkat çeken **Kat. No. 3**'teki örnek, lüle taşından yapılmıştır ve baykuş figürlüdür.

Yazı: Esasen bezemeden çok mühürler üzerinde görülmektedir (**Tablo V**). EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerin 17'si üzerinde yazılı mühür bulunmaktadır.

Damgalı ve Mühürlü Örnekler: EYSK 2009-2010 dönem çalışmalarında ele geçen ve bu çalışmaya dahil edilen toplam 103 lüle arasında 4 damgalı, 17 mühürlü, 1 teber/ibrik/damga bezemeli lüle bulunmaktadır. Bunlardan 1'i çift mühürlü, 2'si hem damgalı hem mühürlüdür⁵ (**Tablo V**). Dört lüle üzerinde yazan "Vize" mührü, üretim yerine işaret edebileceği gibi, bu lülelerin Vize için üretilmiş olduğu ihtimalini de taşımaktadır. Ancak "hepsi Vize'dendir" anlamına gelen "Küllü Vize" mühürlü lüle dikkate alındığında, Vize'nin üretim yeri olabileceği ihtimali daha yüksektir. Mühürlü lülelerin birinde de "yapanın ecdadına rahmet" anlamına gelen "Eazzehu ol Cedde" yazmaktadır. Okunan diğer mühürler "Gerrah?/Kerrah?", "Vasilâde?", "Elâniye?/Alâniye?", "Hazih?/Hazah?"tır. Okunan bu mühürlerin kişi veya yer ismi olup olmadığı, ya da neyi ifade ettiği tespit edilememiştir. Lülelerden 7'si üzerindeki mühür okunamamıştır (**Tablo V**). Mühürlü lülelerin ayrıntıları aşağıdaki gibidir:

3 lüle, tütün çanağının altında rozet biçiminde dilimli damga (**Kat. No. 23 ve Kat. No. 46 ve Kat. No. 89**),

1 lüle, tütün çanağının altında dairesel küçük bir damga (**Kat. No. 38**),

⁵ Mühürlü lülelerden 10'u Doç. Dr. Abdülkadir Dündar ve Furkan Şeker tarafından okunmuştur. Bu çalışmadaki katkılarından dolayı kendilerine teşekkür ederim.

1 lüle, dikdörtgen uçla bağlanan duman yolunun üzerinde simetrik olarak yerleştirilmiş dört daireden oluşan damga ile çubukluğu üzerinde bir mühür **(Kat. No. 33)**,

1 lüle, tütün çanağının altında güneş formunda damga ve “Vize” yazan bir mühür **(Kat. No. 59)**,

2 lüle, çubukluk üzerinde “Vize” yazan mühür **(Kat. No. 34 ve Kat. No. 54)**,

1 lüle, çubukluğun her iki yanında biri teber diğeri ibrik formuna benzeyen birer damga taşımaktadır. Bir balta çeşidi olan teber gerek Osmanlı Saray teşkilâtı içinde “Teberdaran” denilen saray hizmetkârlarının kullandığı bir âlet olması, gerekse dervişlerin taşıdıkları ve dolayısıyla, sembolik anlamı olan bir tekke eşyasıdır (Yetkin, 1982: 12). İbrik formunu andıran damga ise, yine dervişlerin kullandığı “yoksul çanağı” anlamına gelen, dervişlerin taşıdığı keşkülü (Çevrimli, 2005: 32) de çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla bu lüle bir tarikat ya da bir teşkilât için üretilmiş olabilir. Ayrıca duman yolu üzerinde de yine sembolik bir anlam ifade ettiği tahmin edilen bir damga yer almaktadır **(Kat. No. 55)**,

1 lüle, tütün çanağının altında “Vize(?)” yazdığı düşünülen bir mühür **(Kat. No. 56)**,

1 lüle, tütün çanağının altında “Kerrah?” ya da “Gerrah?” yazdığı düşünülen bir mühür **(Kat. No. 65)**,

1 lüle, tütün çanağının altında “Vasilâde?” yazdığı düşünülen bir mühür **(Kat. No. 67)**,

1 lüle, çubukluk üzerinde **(Kat. No. 37)**, 1 lülede, duman yolu üzerinde mühür **(Kat. No. 68)**

1 lüle, tütün çanağının altında “Hazih”, “Hazah” ya da Huzah” yazdığı düşünülen çift mühür **(Kat. No. 81)**,

1 lüle, çubukluk üzerinde **(Kat. No. 79)**, 1 lülede, duman yolu üzerinde mühür **(Kat. No. 84)**

1 lüle, çubukluk üzerinde “Elaniye” ya da “Alâniye” yazdığı düşünülen bir mühür **(Kat. No. 87)**.

1 lüle, duman yolu üzerinde “hepsi Vize'dendir” anlamında “Küllü Vize” yazan bir mühür **(Kat. No. 94)**,

1 lüle, duman yolu üzerinde “yapanın ecdadına rahmet” anlamında “Eazzehu ol Cedde” olarak okunan bir mühür (**Kat. No. 101**),

2 lüle, çubukluk üzerinde mühür (**Kat. No. 95 ve Kat. No. 102**) taşımaktadır.

Ünik Örnekler: Kırık olduğu için formu tam olarak anlaşılacakla beraber mevcut kısım EYSK ve bu tez çalışmasıyla ilgili olarak taranan diğer kaynaklarda henüz benzerine rastlanmamış ünik bir örneğe işaret etmektedir. Zira çanak kısmı tamamen kırık olup mevcut bulunan kısım ise lülenin çubukluğudur ve incelenen hiçbir kaynakta bu tipte bir çubukluğa henüz rastlanmamıştır (**Kat. No. 89**). Ancak duman yolu üzerinde görülen rozet biçiminde dilimli damga, **Kat. No. 23** ve **Kat. No. 46**'daki örneklerde yer alan damgayla paralellik göstermektedir.

Kat. No. 90'daki fragmanın, form itibarıyla imame (Bakla, 2007:180) olması muhtemel ise de, yapım malzemesinin kil olması bu ihtimali zayıflatmaktadır. Çünkü kaynaklarda imamelerin fildişi, kehribar ve amberden yapıldığı belirtilmektedir (Bakla, 1993: 60). Pişmiş topraktan yapılmış imame kullanıldığına dair bilgiye henüz rastlanmamıştır. Konuyla ilgili araştırmalar arttıkça, farklı malzemeye yapılmış imame bilgilerine ulaşılabilir.

Dönem ve Tarihlendirme: Edirne Yeni Saray Kazıları 2009-2010 lüle buluntuları tarihlendirilirken R. Robinson ve U. Baram'ın tespit ettiği kronolojik tipolojiden (Bkz. Lüle Formları ve Kronolojik Gelişim Süreci Bölümü) ve içinde lülenin de olduğu bazı minyatür ve gravürlerden (**Foto. 11 ve 16 arası**) yararlanılmıştır.

Lüleler, çanakların küçük ölçekli olmasına ve formların gelişim sürecine göre, genellikle erken dönemi temsil etmektedir. Her ne kadar kil renginin tarihlendirmede “kesin” belirleyici rolü olmadığı kanaatini taşısam da, beyaz ve gri hamurlu lülelerin yoğun oluşu diğer verilerle beraber değerlendirildiğinde, erken tarihli üretim olduklarını desteklemektedir. 17. ve 18. yüzyıla tarihlenen formlar çoğunluktadır. 19. yüzyıla tarihlenen formda sadece 6 örnek bulunmaktadır. Bunun sebebi, burada daha önce kazı yapılmış olmasıdır. Gönül Cantay dönemindeki kazı buluntuları arasında yer

alan ancak bu çalışmaya dâhil edilmeyen örnekler arasında geç döneme tarihlenen formda lüleler bulunmaktadır. Bu lüleler Edirne Yeni Saray Kazı buluntularının yer aldığı depoda muhafaza edilmektedir. Kazı döneminde, depodaki bu malzemeler tarafımdan incelenmiş, ancak zaman yetersizliği nedeniyle bu çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Tarihlendirme konusunda her ne kadar R. Robinson ve U. Baram'ın kronolojik tipolojisi dikkate alınmışsa da, bu tipolojide bazı soru işaretleri yok değildir. Örneğin lüle formlarının gelişim süreci tüm Osmanlı coğrafyasında eş zamanlılık gösterir mi? Bu tipoloji, gelişmiş kentlerdeki üretimle taşra üretimi için aynı anda geçerli olabilir mi? 17. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasındaki döneminin sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik şartları göz önünde bulundurulduğunda bu pek mümkün gibi görünmüyor. Zira İtalya'da Rönesans dönemi erken 14. yüzyılda başlayıp 15. yüzyılda gelişiminin üst seviyelerine ulaşırken, Almanya, Hollanda gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde ancak 16. yüzyıldan itibaren görülmeye başlamıştır. R. Robinson ve U. Baram'ın kronolojik tipolojisi genel bir tarihlendirme sürecine ışık tutmaktadır. Ancak daha sağlıklı ve isabetli tarihlendirme için kazıların stratigrafik yapılması, kazı buluntularının dikkatle incelenerek bilim dünyasına kazandırılması gerekmektedir. Konuyla ilgili çalışmalar ve yayınlar arttıkça, buluntular daha çok şey anlatacak, daha fazla anlam ifade edecek ve daha fazla bilgi sunacaktır.

R. Robinson ve U. Baram, yapım malzemesi olan kil rengini de tarihlendirme konusunda kriter olarak sunmaktadır. Beyaz ve gri kilden yapılmış lüleleri 17. yüzyıla tarihlendirmektedirler. Ancak Edirne Yeni Saray Kazı buluntuları içinde kil olarak beyaz renkte olmasına rağmen form olarak 18. yüzyıla tarihlenen örnekler bulunmaktadır. Bunlardan biri **Kat. No. 81**'deki çift mühürlü lüledir. Bu lülenin kil rengini dikkate alırsak 17. yüzyıla, form özelliğini ve mühürlü oluşunu dikkate alırsak 18. yüzyıla tarihlendirmemiz gerekir. Esasen kil renginin tarihlendirme konusunda, "tek başına" belirleyici rolü olmadığı kanısındayım. Çünkü yapım malzemesi, üretim yapan bölgelerin mevcut hammadde imkânıyla alâkalıdır. Gelişmiş kentlerde hammadde ihtiyacını kent dışından temin etme durumu olabilir. Nitekim

başkent İstanbul'un lüle astarlanmasında kullanılan gülbahar adlı toprağı Van'dan temin ettiği bilinmektedir (Kocabaş, 1963: 12). Ancak bunun Osmanlı Coğrafyasında, lüle üretimi yapan her atölye için geçerli olamayacağı aşikârdır. Dolayısıyla tarihlendirmeye yönelik yeni bilgilere ulaşıncaya kadar öncelikle form özelliklerinin dikkate alınması, diğer verilerin form özelliğıyle beraber değerlendirilmesi daha isabetli görünmektedir.

V. KARŞILAŞTIRMA

Osmanlı Döneminde, 17. yüzyıldan itibaren günlük yaşama giren ve hızla yayılarak, gerek seçkinler gerekse halk arasında yoğun olarak kullanılan lülelerin, mevcut örnekleri incelendiğinde, genel bir lüle imajına sahip olmakla beraber; form, renk ve bezemelerinde çeşitlilik dikkat çekmektedir. Seçili 103 örnekten oluşan Edirne Yeni Saray Kazısı örnekleri arasında da bu çeşitliliği gözlemlemek mümkündür.

Edirne’de bulduğumuz Osmanlı lülelerinin benzer örneklerine, yurdumuzun bugünkü sınırları içinde ve 17-19. yüzyıllar arasında Osmanlı İmparatorluğu’na ait topraklarda yapılan kazılarda rastlanmaktadır. Bunlardan birkaçı;

İstanbul Saraçhane (Hayes, 1992: 391-395),

Lüleburgaz, Avanos, İznik, Bulgaristan’da Sofya, Varna; Yunanistan’da Yiannitsa, Thebes, Atina, Korint (Robinson, 1985: 149-202), Keramikos (Robinson, 1983: 265-285),

Filistin (Baram, 2004, 142-163),

Kıbrıs (Baram, 1995: 299-309);

Ankara, Eyne Bey Hamamı (Barışta, 2002: 71-81; Yamak, 2001),

Payas, Rusçuk ve Diyarbakır (Bakla, 1993: 61),

Alanya Kalesi Kazısı (Cengiz, 2009),

Antalya ,Kaleiçi (Yener, 2005: 94-113),

Aksaray Melik Mahmut Gazi Hanegahı (Deniz, 1997: 205-216),

Asarkale-Hisarcık (LigHhfoot, 2000),

Ochakiv Özi Kalesi (Beliaeva, 1997: 109-114; Ersoy ve Beliaeva, 1997: 263-268),

Niğde’deki Konstantin-Helena Kilisesi (Pekak, 1999: 505-524),

Van (Uluçam ve Kavaklı, 1999: 613-630),

Konya Dokuzun Han Kazısı’dır (Karpuz, 1994: 377-395). Ayrıca Sadana Adası Batığı’nda da Osmanlı lüleleri bulunmuştur (Ward, 2004: 199).

EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lüleler, kaynaklarda yayınlanan diğer lülelerle, form, malzeme ve teknik, hamur rengi ve kalitesi, perdah, astar ve sır renkleri, ölçüleri, bezeme tekniği ve türü, mühürlü ve damgalı örnekler ile ünük örnekler bakımından karşılaştırılmıştır.

Lüle Formu: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerde tespit edilen 5 form, diğer kazı buluntuları, müze ve koleksiyonlar arasında da yaygın olarak görülen formlardır. Kaynaklarda araştırılan diğer lülelerde, Edirne buluntularıyla benzer örnekler olduğu gibi bire bir örtüşen örnekler de vardır.

Birinci tipte yer alan (**Kat. No. 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12**) dirsek formunda bezemesiz lülelere Keramikos (Robinson, 1983: 52), Korint (Robinson, 1985: 48), İstanbul Saraçhane (Hayes, 1992: 392), Alanya (Cengiz, 2009: 87, 105) buluntuları arasında da rastlanmıştır.

İkinci tipteki silindir formlu lüleler genel olarak yaygın bir tiptir (**Kat. No. 13-22 arası**). İstanbul Tophane (Bakla, 2007: 188), İstanbul Saraçhane (Hayes, 1992: 392), Atina ve Korint (Robinson, 1985: 47, 61) kazılarında benzer örneklerine rastlanmaktadır. Bu tipte yer alan **Kat. No. 19 ve 20**'deki örnekler E. Bakla'nın "Beyaz Lüleler" bölümünde tanıttığı örneklerle örtüşmektedir.

Yarı kürevî, kürevî ve basık kürevî karınlı olmak üzere üç alt grubu olan ve kısa veya uzun gövdeli olabilen üçüncü tipteki (**Kat. No. 1, 2 ve 23-78 arası**) lüleler de yaygın bir tip olup hemen her kazı buluntusunda benzer formda örnekler bulunmaktadır. Örneğin **Kat. No. 1**'deki lüleye, Corint kazı buluntuları arasındaki C 1 numaralı örnek büyük benzerlik göstermektedir (Robinson, 1985: 47). **Kat. No. 77**'deki lülenin benzerine de Bitlis Kalesi Kazısında rastlanmıştır (Yılmaz, 2010: 66). **Kat. No. 76**'daki lülenin, İstanbul Saraçhane (Hayes, 1992: 392), Ankara Etnografya Müzesi ile Manisa Etnografya Müzesi'nde benzer örnekleri mevcuttur (Ayhan, 2006: 243, 282, 322, 323). Yine Atina buluntularından A 20 ve Korint buluntularından C 93 numaralı örnek de bu formdadır (Robinson, 1985: 56, 62). Tip III. de yer alan lüle formları, E. Bakla'nın "Halk Tipi Lülecilik" olarak grupladığı lüleler arasında da bulunmaktadır (Bakla, 2007: 133, 134). Bu tipin benzerleri,

Kaman Kalehöyük kazısı (Mikami, Omura, 1987: 12), Alaşehir kazısı (Meriç, 1987: 249) ve Özi Kalesi kazısında da bulunmuştur (Ersoy, Beliaeva, 1997: 445).

Dördüncü tipi temsil eden örnekler **Kat. No. 79-85** arasındadır, dairesel kaideli lüle tiplerinin erken örnekleri olan bu tip lülelerin benzerlerine İstanbul Tophane lüleleri (Bakla, 2007: 133, 135) ve İstanbul Saraçhane buluntuları arasında rastlanmaktadır. Özellikle **Kat. No. 81**'deki lüle, Korint kazı buluntuları arasında yer alan C11 numaralı örnekle benzerlik göstermektedir (Robinson, 1985: 48).

Beşinci tipi temsil eden örnekler **Kat. No. 86-88** arasındadır. Geç döneme tarihlenen bu tipin örneklerine Antalya (Yener, 2005: 109, 111), Alanya (Cengiz, 2009: 96, 97), Atina ve Korint (Robinson, 1985: 58, 59, 64), İstanbul Saraçhane (Hayes, 1992: 392) ve Tophane (Bakla, 2007: 327) lülelerinde rastlanmaktadır.

Edirne Yeni Saray Kazı buluntuları arasında olmayıp, diğer bazı kazı, koleksiyon ve müzelerde bulunan farklı formda örnekler de mevcuttur. Örneğin Tophane lüleleri arasında (Bakla, 1993: 52), Ankara Etnografya Müzesinde (Ayhan, 2006: 244-245), İstanbul Saraçhane kazısında (Hayes, 1992: 392) ve Güney Kıbrıs Rum kesimindeki çeşitli müzelerde (Baram, 1995: 304) bulunan konik biçimli lüle formu bunlardan biridir. Yine Antalya Kaleiçi'nde (Yener, 2005: 112) ve Bitlis Kalesi Kazısı'nda bulunan (Yılmaz, 2010: 248-407) çubukluksuz (kaynaklarda tütekliksiz ya da hazneli olarak da geçmektedir) lüle tipi de Edirne lüle buluntuları arasında yer almamaktadır.

Duman Yolu Formu: EYSK 2009-2010 dönemlerinde tespit edilen DY. I, DY. II, DY. III ve DY. IV, yaygın tipler olup, kaynaklarda yer alan diğer lülelerde de görülmektedir.

Malzeme ve Teknik: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerin geneli ince taneli kilden yapılmış olup, tek bir örnek lüle taşından yapılmıştır (**Kat. No. 3**). Kaynaklarda incelenen lülelerin de birçoğu kilden yapılmıştır. Lüle taşından yapılmış örneklere Atina ve Korint kazılarında (Robinson, 1985: 59,

60, 64), Ankara Etnografya müzesindeki 6 lülede ve İzmir Etnografya Müzesindeki 2 lülede rastlanmıştır (Ayhan, 2006: 117-122 arası ve 147, 149). Antalya Kaleiçi'nde de taştan yapılmış 2 lüle bulunmuştur (Yener, 2005: 113).

Lülelerin birçoğunun yapım tekniği kalıptır. H. Kocabaş "Tophane Lüleçiliği" başlıklı makalesinde el ile tornada imal edilen lülelerden bahsetmektedir (Kocabaş, 1963: 12).

Hamur Renkleri ve Kalitesi: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerde beyaz, kirli beyaz, gri, koyu gri, kırmızı, kahverengi, kızıl kahve, deve tüyü ve bej rengi hamur kullanılmakla beraber gri ve beyaz kil rengi daha yoğundur(**Tablo I**). Lüle hamurları, sık dokulu ve ince gözeneklidir. Hamur rengi açısından hemen her kazıda benzer renkler kullanılmıştır, ancak üretim kalitesi açısından, mevcut kaynaklara göre en kaliteli lüleler, Tophane lüleleridir.

Perdah/Astar/Sır Renkleri: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerin birçoğu perdahlı, çok azı astarlı ve sadece 1'i sırlıdır (**Tablo II**). **Kat. No. 32**'deki lüle, yeşil renkte sırlı tek örnektir. Kaynaklarda incelenen diğer lülelerin de birçoğu perdahlı ya da astarlıdır. Sırlı lülelere çok nadiren rastlanmaktadır. Kaynaklarda, İstanbul Tophane lüleleri arasında sırlı lüle olduğu tespit edilmiştir (Bakla, 2007: 194). Topkapı Saray Müzesi, İstanbul Şehir Müzesi ve İzmir Etnografya Müzesi'nde sırlı lüleler bulunmaktadır (Ayhan, 2006: 123-143 arası). İstanbul Tophane lüleleri arasında yaldızlı örnekler de mevcuttur (Bakla, 2007: 156).

Ölçüleri: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerin:

Çubukluk ağız çapları, 0.7, 0.8, 0.9, 1 ve 1.3 cm.

Çanak ağız çapları, 1.9, 2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6 ve 3.5 cm.

Yüksekligi, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.9, 4, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8 ve 4.9 cm.

Genişliği, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 5, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5, 5.6, 5.7, 5.9, 6, 6.1, 6.2, 6.3, 6.4 ve 6.5 cm. dir⁶.

Alanya Kalesi kazılarında bulunan lülelerin:

Çubukluk ağız çapları 0.6, 0.7, 0.8, 0.9, 1, 1.2, 1.4, 1.7 ve 2.1 cm.

Çanak ağız çapları, 2.2, 2.3, 2.7, 2.8, 3, 3.2, 3.8, 4.3 ve 4.8 cm.

Yüksekliği, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 4, 4.4, 4.5, 4.6, 4.2, 4.7, 5, 5.1 ve 5.2, cm.

Genişliği, 4.8, 5, 5.2, 5.3, 5.4, 5.6, 5.7, 5.8, 5.9, 6, 6.4, 6.5, 6.8, 7.4 ve 7.6 cm. dir (Cengiz, 2009).

Edirne lülelerinin çubukluk ağız çaplarında en yüksek ölçü 1.3 cm. olarak tespit edilmişken, Alanya lüleleri arasında 1.4, 1.7 ve 2.1 cm. ölçülerinde çubukluk ağız çapları bulunmaktadır. Çanak ağız çapları, Edirne örneklerinde 1.9, 2 ve 2.1 cm. den başlayıp, 3.5 cm. de sonlanırken, Alanya örneklerinde 2.2 cm. den başlayıp, 3.8, 4.3 ve 4.8 cm. de sonlanmaktadır. Yükseklikleri, Edirne örneklerinde 3.2, 3.3 ve 3.4 cm. den başlayıp, 4.9 cm. de sonlanırken, Alanya örneklerinde 3.5 cm. den başlayıp, 5, 5.1 ve 5.2 cm. de sonlanmaktadır. Genişlikleri, Edirne örneklerinde 4.5, 4.6, ve 4.7 cm. başlayıp, 6.5 cm. de sonlanırken, Alanya örneklerinde 4.8 cm. den başlayıp, 6.8, 7.4 ve 7.8 cm. de sonlanmaktadır.

Edirne ve Alanya örneklerinin ölçülerinde yapılan karşılaştırmada ortak ölçüler de olmakla beraber, Edirne'de bulunan lülelerin daha küçük çanaklı lüleler olduğu tespit edilmiştir.

Lüleler, et kalınlığı açısından karşılaştırıldığında, Edirne örneklerinin Alanya örneklerine göre daha ince olduğu tespit edilmiştir.

Bezeme Tekniği ve Türü: Genellikle tüm lülelerin bezemesinde aynı teknik kullanılmıştır. Bunlar, kazıma, baskı kalıp, rulet baskı teknikleri ile nadiren de dolgu astar tekniğidir. EYSK 2009-2010 dönemlerinde ele geçen lülelerde görülen çizgisel tarama, geometrik ve stilize bitkisel karakterde, birbirini

⁶ Lülelerle ilgili ortak bir terminoloji olmadığı için, kaynaklarda yayınlanan lüle ölçülerinin farklı terimlerle ifade edilmesi kavram karmaşasına yol açmış, bu da karşılaştırmada oldukça güçlük çıkarılmıştır.

tekrar eden desenlerden oluşan kompozisyonlara diğer lülelerde de rastlanmaktadır.

Kat. No. 3 'teki baykuş figürlü lüle mevcut buluntular arasında ünük bir örnek olup, karşılaştırma yapılan diğer örnekler arasında benzeri bulunmamaktadır. Diğer kaynaklarda figürlü tek örnek, Corint buluntuları arasındaki kuş figürlü mührü olan C 23 numaralı örnektir (Robinson, 1985: 176).

Mevcut buluntular içinde lale motifli bezemeye sahip bir lüle de kaynaklarda incelenen diğer örneklerdeki bezemelerden farklılık gösterir (**Kat. No. 7**).

Kat. No. 103'teki çubukluk parçası, dolgu astar tekniğiyle yapılmış bezemesiyle diğer örneklerden farklıdır. Dolgu astar tekniğinde yapılmış örneklere İstanbul Tophane lüleleri arasında rastlanmıştır (Bakla, 2007: 197).

Damgalı ve Mühürlü Örnekler: EYSK 2009- 2010 dönemlerinde bulunan mühürlü lülelerden **Kat. No. 23, 46 ve 89**'daki örneklerin tütün çanağının altında bulunan dairesel dilimli damganın benzerine, Filistin (Baram, 2004: 156), Ankara (Yamak, 2001: 50, 52) ve Alanya (Cengiz, 2009: 99, 100, 101) örneklerinde de rastlanmıştır.

Kat. No. 55'deki lüle, çubukluğun her iki yanında biri teber diğeri ibrik formuna benzeyen birer damga taşımaktadır. Ayrıca duman yolu üzerinde de yine sembolik bir anlam ifade ettiği tahmin edilen bir damga yer almaktadır. Kaynaklarda yer alan diğer lülelerde, teber ya da ibrik damgalı lüleye rastlanmamıştır. Ancak E. Bakla Tophane ustaları tarafından, özel sipariş olarak İran için yapılan "kılıç tutan aslan mühürlü" lülelerden bahsetmektedir (Bakla, 1993: 61). Dolayısıyla bu lüle de, bir tarikat ya da bir teşkilât için özel üretilmiş olabilir. Zira bir balta çeşidi olan teber, gerek Osmanlı Saray teşkilâtı içinde "Teberdaran" denilen saray hizmetkârlarının kullandığı bir âlet olması, gerekse dervişlerin taşıdıkları ve dolayısıyla sembolik anlamı olan bir tekke eşyasıdır (Yetkin, 1982: 12). İbrik formunu andıran damga ise, yine dervişlerin kullandığı "yoksul çanağı" anlamına gelen, dervişlerin taşıdığı keşkülü (Çevrimli, 2005: 32) çağrıştırmaktadır.

Kat. No. 81'deki lüle, çift mühürlü olup Edirne'deki mevcut buluntular arasında henüz tek örnektir. Mühür, tütün çanağının altında simetrik olarak yerleştirilmiştir ve aynı yazı yazmaktadır. Çift mühürlü lüle, Korint kazısı C 93 numaralı örnekte bulunmuştur ve mühürler bu lülenin çubukluğu üzerinde yer almaktadır (Robinson, 1985: 186, 56). Ochakiv, Özi Kalesi kazısında da çubukluğu üzerinde üç mühür olan bir lüle bulunmuştur (Beliaeva, 1997: 353). Çift mühürlü lülelerle ilgili H. Kocabaş'ın tespiti şudur: lüleyi yapan usta ile mührü hazırlayan usta farklıdır. Mührü hazırlayan ustalara hakkâk denir. Bazı hakkâklar, lüle üzerine kendi isimlerinin yazılı olduğu mührün de basılmasını şart koşarlar, bu yüzden bazı lülelerde hem usta ismi hem de hakkâk isminin yazılı olduğu iki ayrı mühür bulunmaktadır (Kocabaş, 1963: 13). "Hazah", "Hazih" ya da "Huzah" olarak okunan Edirne örneğinde ilginç olan, her iki mühürde de aynı yazının yazıyor olmasıdır.

Edirne Yeni Saray Kazılarında bulunan lüleler arasında "Vize" mühürlü dört, "Küllü Vize" mühürlü bir lüle bulunmaktadır (**Tablo V**). Kaynaklarda mühürlü lüleler üzerindeki yazılar genellikle usta isimlerine yöneliktir (Bakla, 1993: 61-62), yer ismine yönelik mühür olması üretim yerine işaret ediyor olabilir.

Ünik Örnekler: EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lüle fragmanları içinde, tam olarak form vermeyen **Kat. No. 89**'daki örneğin, EYSK'de ve taranan diğer kaynaklarda benzerine rastlanmamıştır. Çanak kısmı tamamen kırık olan fragmanın mevcut kısmı, lülenin çubukluğudur. İncelenen kaynaklarda bu tipte bir çubukluğa henüz rastlanmamıştır⁷.

Kat. No. 90'daki fragmanın, form itibarıyla imame (Bakla, 2007: 180) olabileceği düşünülmektedir. Ancak kaynaklarda imamelerin fildişi, kehribar ve amberden yapıldığı belirtilmektedir (Bakla, 1993: 60). Pişmiş topraktan yapılmış imame kullanıldığına dair bilgiye henüz rastlanmamıştır.

⁷ Ancak bu örneğin duman yolu üzerinde görülen dairesel dilimli damgayı **Kat. No. 23 ve 46**'daki örneklerle, Filistin (Baram, 2004: 156), Ankara (Yamak, 2001: 50, 52) ve Alanya (Cengiz, 2009: 99, 100, 101) örneklerinde rastlanmıştır.

VI. SONUÇ

Tütün, keşfiyle birlikte alışkanlık yaratan bir bitki olduğundan tüm dünyaya olağanüstü bir hızla yayılmış ve tütün kullanım araçlarının da üretimini zorunlu kılmıştır. Dünyanın başka ülkelerinde farklı içim araçlarıyla tüketilen tütünün, Osmanlı İmparatorluğu'nda renk, form ve süslemesi nasıl olursa olsun "lüleyle" içilmesi, bu ilginç tüketim eşyasını âdeta, Osmanlı'nın bir simgesi hâline getirmiştir.

1361'den itibaren Osmanlı topraklarına katılan ve 1453'e kadar İmparatorluğun ikinci payitahtı olan Edirne, tarihî ve kültürel açıdan zengin kentlerimizdendir. Bu tarihî ve kültürel öneme sahip mirası araştırmak amacıyla yapılan Edirne Yeni Saray Kazılarında mimari kalıntılar, su yolları ve çini, sikke, seramik kapların yanı sıra lüle gibi pek çok küçük eser bulunmuştur. Bu tezde, kazı çalışmalarının 2009-2010 dönemlerinde ele geçen lülelerden seçilmiş 103 örnek, form, hamur ve perdah rengi, yapım tekniği, bezemesi gibi özellikleriyle ele alınarak incelenmiştir. Çalışma çizim ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Buluntuların 33'ü Matbah-ı Amire Binası 2009 yılı restorasyon çalışmaları, 27'si Kum Kasrı Hamamı 2009 yılı kazısı, 42'si Matbah-ı Amire 2010 yılı kazısı, 1'i Kum Kasrı Hamamı 2010 yılı kazısında bulunmuştur. Örneklerden 4'ünde damga, 14'ünde mühür, 2'sinde hem damga hem mühür, 1'inde ise çift mühür bulunmaktadır. Lüleler beyaz, gri ve kırmızı renkte hamurlu olup, geneli zengin bir bezemeye sahiptir.

EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan ve bu çalışmada tanıtılan lüleler, form itibarıyla yayınlarda yer alan diğer lülelerle benzerlik göstermektedir. Yayınlardaki konik biçimli form ile çubukluksuz (tütekliksiz ya da hazneli) form, EYSK lüleleri arasında yoktur. Edirne, başkent İstanbul'a yakın olmasına rağmen, lüle üretiminde (bu çalışmadaki örneklere göre), Tophane lülelerinin kalitesinden uzaktır. E. Bakla'nın "halk tipi lüleler " ve "beyaz lüleler" olarak adlandırdığı örneklerle daha çok örtüşmektedir (Bakla. 2007: 134, 188). Lülelerin birçoğunun buluntu yeri Matbah-ı Amire Binası'dır. Dolayısıyla mutfak çalışanlarının kullandığı lülelerle, Saray erkânının kullandığı lüleler arasında kalite farkı olması doğaldır. Zira Kum Kasrı

Hamamı buluntuları arasında bu kalite farkını destekleyen örnekler bulunmaktadır. **Kat. No. 32**'de yer alan ve mevcut buluntular içinde henüz tek, sırlı lüle olan örnek, bunlardan biridir ki, sırlı lülelere nadiren rastlanmaktadır. **Kat. No. 55**'teki bir teşkilat ya da tarikat için özel üretim olduğu tahmin edilen teberli lüle de Kum Kasrı Hamam'ı buluntusudur. Yine **Kat. No. 103**'teki bezemesi, dolgu astar tekniğiyle yapılmış henüz tek örnek olan çubukluk fragmanı da Kum Kasrı Hamamı'nda bulunmuştur.

EYSK 2009-2010 dönemlerinde bulunan lüleler, kırmızı ve kahverengi hamurlu olmakla beraber, beyaz ve gri hamurlu olanlar daha yoğundur. Kimi örneklerin hamurunda altın ve gümüş mika karışımı vardır. Lüleler genellikle küçük ölçeklidir. Form olarak 17. ve 18. yüzyılı temsil eden erken tipler yoğunluktadır. Tütün çanaklarının büyümeye başladığı, 19. yüzyılı temsil eden geç dönem örnekleri çok azdır. Bunun başlıca nedeni, Edirne'de daha önce kazı yapılmış olmasıdır⁸.

Kaynaklarda yer alan, mühürlü lüleler üzerinde genellikle usta ismi yazarken, Edirne örnekleri arasında "Vize" ve "Küllü Vize"⁹ mühürlü lülelerin olması, üretim yerine işaret etmesi bakımından önemlidir.

Lüle, 17. yüzyıldan itibaren halkın yaşamına girmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle eş zamanlı olarak 20. yüzyılın ilk yarısında halkın yaşamından ve toplumsal bellekten silinmiştir. İstanbul'daki son lüleci dükkânı ise lüle satışlarının durması sebebiyle 1928'de kapanmıştır (Bakla, 1993: 62). Lüle satışları durmuş; fakat tütün satışı durmamış, sadece kullanım şekli değişmiştir. Lüle kullanımı, modernleşme sürecinin hayatımıza getirdiği en önemli ve köklü yeniliği olan "hız" kavramının kurbanı olmuştur. Günümüz şartlarında, belli bir hayat standardını yakalamak ve bu standardın sürekliliğini sağlamak için, hep bir yerlere koşuşturma şekline bürünen yaşam tarzı içinde seremoniyal zevklere ayıracak vakit kalmamıştır. Tütünün, daha hızlı ve pratik tüketim şekli olan sigara halkın yaşamına girmiştir.

⁸ Edirne'de 1956 yılında Tahsin Öz (Öz, 1965), 1999-2005 yılları arasında da Gönül Cantay (Cantay, 2001, 2002, 2003, 2004) tarafından kazı yapılmıştır. Geç dönemi temsil eden formda lüleler, bu kazılarda bulunmuştur, ancak çalışma süresinin kısıtlı olması nedeniyle bu çalışmaya dâhil edilmemiştir.

⁹ "Hepsi Vize'dendir" anlamına gelmektedir.

El sanatlarımızın çoğunda olduğu gibi, lüleciliğin de yok olup gitmesinde, şüphesiz artan nüfusun ihtiyaçlarını hızlı, seri ve ucuz bir şekilde karşılama kaygısı, tüketime ve kullan at mantığına dayalı kapitalist ekonomi sistemi de etkili olmuştur.

Modernleşen dünyanın gelişen teknolojisi, hayatımıza getirdiği kolaylıklara karşılık, kültürel değerlerimizi, estetik duygumuzu ve ince zevklerimizi yok etmiştir. Öte yandan, insanoğlu doğası gereği hep ileri doğru bir gelişim gösterir, bu süreç engellenemez. Değişime entegre olan, varlığını sürdürür. Bu bağlamda bir toplum, değişen ve gelişen dünyadan kendini soyutlayamaz, çağ dışı kalmamak için değişime uyum sağlaması gerekir. Peki, bunu yaparken kültürel değerler unutulmak zorunda mıdır? Lüleler günlük kullanım eşyası olarak işlevselliğini yitirmiş olsa bile, kültürel bir obje olarak yaşatılamaz mı?

Toplum olarak kültürel varlıklarımıza karşı olan bu duyarsızlığın ve bilinç yoksunluğunun sebebi, eğitim sistemimizdeki yetersizlikten kaynaklanmaktadır. Toplumumuzda eğitim seviyesi yükseldikçe, kültürel değerlerimizin önemini kavrayacak toplumsal bir bilincin oluşması beklenmektedir. Tabi o zamana kadar elimizde kültürel bir varlık kalmış olursa...

VII. KAYNAKÇA

ABDÜLAZİZ BEY, Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri, Türk Vakfı Yurt Yayınları, 2000.

AMİCİS, E., İstanbul (1874), Ankara, 1981.

ASLANAPA, O., "Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara, 1993, s. 223-232.

AYBET, G. Ü., Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1599), İstanbul, 2003.

AYHAN, G., "Çeşitli Müzelerde Bulunan ve 19. yüzyıla tarihlenen Osmanlı Lüleleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

BAKLA, E., "Unutulmuş Bir Halk Sanatı, Lüleçilik", Antika, S. 5, 1985, s. 4-6.

BAKLA, E., Tophane Lüleçiliği, İstanbul, 1993.

BAKLA, E., Tophane Lüleçiliği, İstanbul, 2007.

BARAM, U., "Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler", Osmanlı Arkeolojisi, İstanbul, 2004, s. 142-163.

BARAM, U., "Clay Tobacco Pipes and Caffe Cup Sherds in the Archeology of the Middle East: Artifacts of Social Tensions From the Otoman Past ", International Journal of Historical Archaeology, Vol. 3, No. 3. 1999, s. 137-151.

BARAM, U., "Notes on the Preliminary Typologies of Production and Chronology for the Clay Tobacco Pipes of Cyprus", The Report of the Department of Antiquities, Cyprus, 1995, s. 299-309.

BARIŞTA, H.Ö., "İstanbul Eyüp Cafer Paşa Türbesi Yüzey Araştırması ve Kazısı", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 2, Ankara, 1999, s. 567-591.

BARIŞTA, H.Ö., "Ankara Eyne Bey Hamamı Kazısında Bulunan Lüleler Üzerine", Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, İzmir, 2002, s. 71-81.

BELİAEVA, S., "Ochakiv'deki Türk Şehrinde Arkeolojik Araştırmalar", Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara, 1997, s. 109-114.

BİLİCİ, S. "Alanya-Selçuklu Sarayı Seramikleri", Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan, İzmir. 2002, s. 139-154.

CARROLL, L. "Geç Osmanlı Anadolu'sunda Seçkin Olmayan Sınıfın Tüketim Arkeolojine Doğru", Osmanlı Arkeolojisi, İstanbul. 2004, s164-181.

CANTAY, G., "Edirne Yeni Sarayı (Matbah-ı Amire) Kazısı 1999", 22. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 2, Ankara, 2001, s. 439-448.

CANTAY, G., "Edirne Yeni Sarayı Kazısı, 2000", 23. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 1, Ankara, 2002, s. 29-40.

CANTAY, G., "Edirne Yeni Sarayı Kazısı, 2001", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 1, Ankara, 2003, s. 29-38.

CANTAY, G., "Edirne Yeni Saray Kazısı Lüle Buluntuları", VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Sakarya, 2004, s. 108-120.

CENGİZ, A., “Alanya Kazılarında Bulunan Osmanlı Çağı Lüleleri Üzerine Bir İnceleme”, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 2009.

ÇEVRİMLİ, N., “Hacı Bektaş Müzesindeki Keşkül ve Teberler”, Ankara, 2005, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

DENİZ, B., “Aksaray Melik Mahmud Gazi Hangâhı Kazısı”, Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara, 1997, s. 205-216.

ERSOY, B., BELİAEVA, S., “Özi Kalesi (Ukrayna-Ochakiv) Arkeolojik Çalışmaları”, Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara, 1997, s. 263-258.

EVELY, D., “Clay Pipes From the University of Crete Medical Faculty”, Annual of the British School at Athens, No:83. Great Britain, 1988, s. 135-142.

EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ, C. 3, Kt. 2, İstanbul, 2006.

EYİCE, S., “Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devire Ait Eserler”, Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara, 1993, s. 39-76.

GRAVÜRLERLE TÜRKİYE, Ankara, 2002.

HARRİSON R.M., FIRATLI, N., Excavations at Saraçhane in İstanbul, 1968, Türk Arkeoloji Dergisi, XVIII-2 1970'ten Ayrı Basım, 1970.

HATTOX, S.R., Kahve ve Kahvehaneler, Bir Toplumsal İçeceğin Yakındoğu'daki Kökenleri, 1997.

HAYES, J.W., "Clay Tobacco Pipes", Excavations at Saraçhane in İstanbul, Vol:2, the Pottery, 1992, s. 391-395.

İNALCIK, H., "Edirne'nin Fethi", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara, 1993, s. 137-159.

"Kahve Maddesi", İslâm Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul, 2001, s. 202-205.

KANSU, Ş.A., "Edirne'nin Tarihöncesine Ait Araştırmalar", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara, 1993, s. 13-19.

KARPUZ, H., "Konya Dokuzun Hanı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları 1993", 16. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 2, Ankara, 1994, s. 377-395.

KOCABAŞ, H., "Tütün Lüleciliği", Türk Etnografya Dergisi, Ankara, 1963, s. 12-13.

KUŞOĞLU, M.Z., "Dünkü Sanatlarımızdan Lülecilik", İlgı, S.56, 1989, s.32-34.

KUŞOĞLU, M.Z., "Bir Zamanlar Çubuk Vardı", İlgı, S.66, 1991, s. 32-35.

LECOMTE, P., Türkiye'de Sanatlar ve Zeneatlar, 19. Yüzyıl sonu, Ankara, 1975.

LİGHFOOT, C., "Amorium: The History and Archaeology of an Ancient City in The Turkish Periods", Uluslar arası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi, 2000.

MANSEL, A.M., "İlkçağ'da Edirne", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara, 1993, s. 21-37..

MERİÇ, R., "1986 Yılı Alaşehir Kazısı Raporu", IX. Kazı Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 1987, s. 243-249.

MİKAMİ, T., OMURA, S., "1986 Yılı Kaman-Kale Höyük Kazıları", IX. Kazı Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 1987, s. 1-13.

OSMAN, R., Edirne Sarayı, Ankara, 1957.

ÖZ, T., Edirne Yeni Sarayında Kazı ve Araştırmalar, Ankara, 1965.

PEÇEVİ TARİHİ I-II, Ankara, 1999.

PEREMECİ, O.N., Edirne Tarihi, İstanbul, 1939.

PEKAK, S., "Niğde Andaval (Aktaş)'daki Konstantin Helena Kilisesi 1997 Çalışmaları", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 2, Ankara, 1999, s. 505-524.

PEKTAŞ, K., "2004-2005 Yılları Bitlis Kalesi Kazısı", 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 1, Çanakkale, 2006, s. 501-518.

PEKTAŞ, K., "Bitlis Kalesi Kazısı, 2006 Yılı Çalışmaları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 1, Kocaeli, 2007, s. 245-262.

RABAN, A., "The Shipwreck off Sharm-el Sheikh", Archaeology, April 1971 Vol.24, Number: 2, New York, 146-155.

ROBİNSON, R., "Clay Tobacco Pipes From The Kerameikos", Mitteilungen, Des Deutschen Archaologischen Instituts Athenische Abteilung, Berlin, 1983, 265-285.

ROBİNSON, R., "Tobacco Pipes of Corinth and of the Athenian Agora", Hesperia, 54, Athens, 1985, s. 149-203.

SİMPSON, St.J., "Turkish Clay Pipes: Review", SCOR 39 (Summer 1993), s. 17-23.

TAŞÇI, H., "Topkapı Sarayı'ndaki Tophane Lüleçiliği Eserleri", Antik ve Dekor, S.34, 1996, s.148-150.

"Tütün Maddesi", Meydan Laorusse, Cilt-12, İstanbul. 1973, s. 392.

ULUÇAM, A., KAVAKLI, E., "Eski Van Hüsrev Paşa Külliyesi Kazısı 1997", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı, C. 2, Ankara, 1999, s. 613-630.

ÜNVER, S., "Türkiye'de Kahve ve Kahvehaneler", Türk Etnografya Dergisi, Ankara, 1963, s. 39-84.

ÜNVER, S., "Edirne Medeniyetimiz ve Tezyinî Misalleri", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara, 1993, s. 233-253.

YAMAK, S., "Ankara Eyne Bey Hamamı 1999 Yılı Kazı Çalışmalarında ele Geçen Tütün Lüleleri", Ankara, 2001, Yayınlanmamış Lisans Tezi.

YENER, A., "Tütün Lüleleri ve Antalya Kaleiçi'nde Bulunan Örnekler", Arkeoloji ve Sanat Dergisi, S. 119, 2005, s. 94-113.

YETKİN, Ş., "Hacı Bektaş Tekkesi Müzesinde Bulunan Figürlü Teber", Sanat Tarihi Yıllığı, İstanbul, 1982, s. 177-188.

YILMAZ, A., "Bitlis Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan (2004-2008) Tütün Lüleleri", Çanakkale, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YILMAZ, G., "Tophane Seramikleri", II. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Eskişehir, 2002, s. 93-97.

WARD, C., "Sadana Adası Batığı", Osmanlı Arkeolojisi, İstanbul, 2004, s. 188-204.

WARD, C., "The Sadana Island Shipwreck: an eighteenth-century ad merchantman off the Red Sea coast of Egypt", World Archaeology, 2001, Vol. 32(3), 368-382.

WARD, C., BARAM, U., "Global Markets, Local Praticce: Otoman-Period Clay Pipes and Smoking Paraphernalia from the Red Sea Shipwreck at Sadana Island, Egypt", International Journal of Historical Archaeology, 2006.

Tablo I. EYSK. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Lülelerin Hamur Renkleri

Kat. No.	Hamur Renkleri											Mika Karışımı		Lüle Taşı
	Beyaz	Kirli Beyaz	Gri	Koyu Gri	Kırmızı	Kahve rengi	Kızıl Kahve	Deve Tüyü	Bej	Gümüş	Altın			
1	X													
2	X													
3														X
4					X									
5						X						X		
6								X				X		
7	X													
8						X								
9						X								
10				X										
11						X								
12						X								
13	X													
14			X											
15	X													
16									X					
17	X													
18	X													
19	X													
20	X													
21				X										
22				X										
23			X											
24	X													
25	X													
26			X								X			
27			X								X			
28	X										X			
29						X								
30			X											
31			X											
32					X									
33						X								
34			X											
35			X											
36			X											
37		X									X			
38		X									X			

83			X									
84			X							X		
85			X							X		
86							X					
87					X							
88					X							
89			X									
90		X										
91	X											
92	X											
93					X							
94			X									
95	X											
96	X											
97	X											
98	X											
99				X								
100					X							
101	X											
102	X											
103					X							

83				X										
84				X										
85											X			
86								X						
87						X								
88												X		
89				X										
90		X												
91											X			
92											X			
93						X								
94				X										
95	X													
96												X		
97	X													
98	X													
99											X			
100						X								
101	X													
102	X													
103						X								

Tablo III. EYSK. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Lülelerde Görülen Form Tipleri

Kat. No.	LÜLE FORMLARI										DUMAN YOLU FORMLARI			
	TİP I			TİP II	TİP III			TİP IV	TİP V	D.Y. I	D.Y. II	D. Y. III	D. Y. IV	
	a	b	c		a	b	c							a
1					X					X				
2					X					X				
3		X									X			
4	X										X			
5	X										X			
6	X										X			
7	X										X			
8			X								X			
9	X										X			
10	X										X			
11	X										X			
12	X										X			
13				X							X			
14				X							X			
15				X							X			
16				X							X			
17				X							X			
18				X							X			
19				X							X			
20				X							X			
21				X								X		
22				X								X		
23					X							X		
24					X							X		
25					X							X		
26					X							X		
27					X							X		
28					X							X		
29					X							X		
30					X							X		
31					X							X		
32					X							X		
33					X								X	
34						X						X		
35						X						X		
36						X						X		
37						X						X		
38						X						X		
39						X						X		

40					X					X		
41					X					X		
42					X					X		
43					X					X		
44					X					X		
45					X					X		
46					X				X			
47					X					X		
48					X				X			
49					X					X		
50					X					X		
51					X					X		
52					X					X		
53					X					X		
54					X					X		
55					X					X		
56						X			X			
57						X			X			
58						X				X		
59						X					X	
60						X				X		
61						X				X		
62						X				X		
63						X						X
64						X				X		
65						X				X		
66						X				X		
67						X				X		
68						X				X		
69						X				X		
70						X				X		
71						X				X		
72						X				X		
73						X				X		
74						X				X		
75						X				X		
76						X				X		
77						X				X		
78						X				X		
79							X			X		X
80							X			X		X
81							X			X		
82							X			X		
83							X			X		

84								X				X		
85								X				X		
86									X			X		
87									X			X		
88									X			X		
89														
90														
91												X		
92												X		
93	Form Vermemektedir.													
94	"													
95	"													
96	"													
97	"													
98	"													
99	"													
100	"													
101	"													
102	"													
103	"													

Tablo IV. EYSK. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Lülelerin Ölçüleri

Kat. No.	Yükseklik (cm)	Genişlik (cm)	Çubukluk Uzunluğu (cm)	Çubukluk Ağız Çapı (cm)	Çanak Ağız Çapı (cm)
1		6.1	2.2	1	
2					
3			2.9	0.7	
4	4.4	5.4	3	0.8	2.2
5	4.5		3	1	
6		6.2	3.2	1	
7	4.2	4.6			1.9
8	3.5				2
9					
10			2.9	0.7	
11					
12					
13	3.9	5.1	2.1	0.8	2.3
14		4.5	1.5	0.7	
15	4.2	5	2	0.7	2.1
16	4				
17	4.2	4.7	1.6	0.8	2.2
18					
19					
20					
21		6.3	3.4	1	
22		4.8	1.7	0.7	
23		5.7	2.5	0.8	
24		5.5	2.5	0.8	
25		4.8	1.5	0.8	
26		5.2	2.1	0.8	
27				0.8	
28				0.8	
29	4.3				2.2
30	4.3				
31					
32		5	2.1	0.7/0.8	
33		5.5	2.2	0.7	
34		5	2.1	0.7	
35					
36					
37	3.3				2.2
38		4.6	2	0.7	
39		5	2.3	0.8	
40	3.6				

41					
42		5	2	0.8	
43		5.6	2.6	0.8	
44					
45					
46					
47					
48	4.3	4.7	1.7	0.9	2.2
49	4.5	4.8	2		2.6
50					
51	4.6	5.1	1.7	0.8	2.2
52	4.5	4.9	1.9	0.8	2.2
53	4.7	4.9	1.9	0.8	2.4
54		6.4	3.1	1	
55	4.3	5	1.2	1.3	2.6
56	3.7	5.9	3.1	0.9	2.3
57		5.3	1.7	0.8	
58					
59	4.8	4.9	2.3	0.9	
60	4.7	4.9	1.6	0.8	2.4
61	4.3				2.5
62	4.4	4.7	2.1	0.8	2.4
63	3.7	4.7	1.9		
64	4.9				
65	3.5				2.1
66					
67		5.4	2	0.7	
68	3.5				2.6
69					
70					
71		6	3	0.7	
72		5.2	2.2	0.7	
73					
74					
75	3.2	5	2.3	0.7	2.2
76	3.3				
77		5.3	2.7	0.8	2.3
78		6.5	3.6	0.8	
79					
80					
81	3.6				2.3
82					
83					
84					

85	3.4	5.1	2.5	0.8	2.1
86	3.6				3.5
87			2.4	1.5	
88					
89					
90					
91			1.8	0.7	
92			1.9	0.7	
93			2.6	0.8	
94			2.1	0.8	
95				0.8	
96			2	0.9	
97				0.8	
98				0.75	
99				0.8	
100				0.7	
101					
102					
103					

Tablo V. EYSK. 2009-2010 Dönemlerinde Bulunan Mühürlü Lüleler

Kat. No.	Okunmuş Mühürlü Lüleler							Okunmamış Mühürlü Lüleler	Çift Mühürlü Lüle	Damgalı Lüleler	Damgalı ve Mühürlü Lüleler	Teber / İbrik Müh. ve Damgalı Lüle
	Vize	Gerrah? Kerrah?	Vasilade?	Elaniye? Alaniye?	KüllüVize	Eazzehu ol Cedde	Hazih? Hazah? Huzah?					
23										X		
33								X			X	
34	X											
37												
38										X		
46										X		
54	X											
55												X
56	X											
59	X										X	
65		X										
67			X									
68								X				
79								X				
81							X		X			
84								X				
87				X								
89										X		
94					X							
95								X				
101						X						
102								X				

ÖZET

Aysun Cengiz, Edirne Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler, .Ankara, 2011

17. yüzyılın ilk çeyreğinde, İngilizler tarafından Osmanlı'nın başkenti olan İstanbul'a getirilen tütün, kısa sürede tüm ülkeye yayılarak, her kesimden halk arasında kullanılmaya başlamıştır. Tütünün Osmanlı'da lüle, çubuk ve imameden oluşan üç parçalı lüle şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

Bu tez kapsamında Edirne Yeni Saray Kazısı 2009-2010 dönemlerinde bulunan lülelerden seçilen 103 örnek üzerinde çalışılmıştır. Bu örneklerin 15'inin envanter kaydı yapılarak Edirne Müzesi'ne 88'i ise etütlük malzeme olarak EYSK deposuna teslim edilmiştir.

Lüleler, form, hamur, ölçü, yapım ve bezeme tekniği gibi özelliklerine göre incelenmiştir. Form özelliklerine göre 5 farklı tip tespit edilmiştir. Tarihlendirme, formların tipolojik gelişimine göre yapılmıştır. Örneklerin geneli erken dönemi temsil eden formlardan oluşmaktadır ve 17.-18. yüzyıla tarihlenmiştir. Daha geç dönem özelliklerini temsil eden sadece 6 lüle 19. Yüzyıla tarihlenir.

EYSK lülelerinde görülen hamur renkleri beyaz, gri, bej, kırmızı ve kahverengidir. Bazı örneklerin hamurunda gümüş ve mika karışımı vardır. Dış yüzey daha çok perdahlanmıştır, örneklerin 10'u astarlı, 1'i yeşil renkte sırlıdır.

Lülelerden 17'si üzerinde mühür bulunmaktadır. Bunlar arasında yer alan "Vize" mühürlü 4 lülenin, üretim yerine ilişkin bilgi sunduğu tespit edilmiştir.

Lüle, 17. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlamış fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle eş zamanlı olarak 20. yüzyılın ilk yarısında halkın yaşamından ve toplumsal bellekten silinmiştir. İstanbul'daki son lüleci dükkânı, lüle satışlarının durması sebebiyle 1928'de kapanmış ve zaman içinde bu halk sanatı da unutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, lüle, tütün, kil, lüle ustası, mühür

ABSTRACT

Aysun Cengiz, *The Clay Tobacco-Pipes uncovered from the Excavations of "Yeni Saray" at Edirne, Ankara, 2011.*

Tobacco, which was brought to Istanbul, the capital of Ottoman, in the first quarter of 17th century by English people, was rapidly spread all around the country and started to be used by every category of people. Tobacco was said to be used by Ottoman in three pieces which are bowl, pipe and mouthpiece.

In this thesis, 103 samples, which are selected among the bowls collected from Edirne Yeni Saray in 2009-2010 periods, are studied. 15 of these samples are delivered to the Edirne Museum by recording them to the inventory while 88 of them are delivered to the EYSK store as research material.

The clay tobacco pipes are studied according to their features such as form, clay, construction and decoration techniques. 5 different types are determined in the scope of their form features. The forms are dated according to their typographical progress. Most of the samples are composed of the forms representing the early period and thus dated to the 17th and 18th century. Only 6 of the bowls which represent the features of the late period are dated to the 19th century.

The observed colors of the EYSK pipes are white, gray, beige, red and brown. There exist silver and mica mixture in the clay of some of the samples. The outer surface is much polished and 10 of the samples are undercoat glazed, 1 of them is green glazed. A mark is found on the 17 of the bowls. 4 of the clay tobacco pipes marked as "Vize" presented information about their production place.

The clay tobacco pipes had been used since the 17th century but was removed simultaneously with the collapse of Ottoman Empire from the lives of people and the memory of society in the first half of the 20th century. The last bowl shop in Istanbul came to an end due to the stoppage of the bowl sales and closed in 1928; therefore, this folk art is forgotten day by day.

Keywords: Ottoman, pipe, tobacco, clay, pipe maker, mark